

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE : RIDDER RENE VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES : PROF. MR. RIDDER RENE VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

STAATSHERVORMING : DE «PERSOONSGEBONDEN AANGELEGENHEDEN» IN BRUSSEL EN RANDGEBIED (*)

Woord vooraf

Waarom nog een nota over het Egmontpact, dat inmiddels al meer dan een jaar oud is ?

Er bestaan daarvoor vele redenen.

1. Nog niet zo lang geleden kon elke discussie over het Egmontpact afgebroken worden door te verwijzen naar wat er nog stond te gebeuren : er zou hard onderhandeld worden in het Stuyvenbergpaleis. Dat is nu gebeurd : het vademecum van Stuyvenberg heeft het Egmontpact «gepreciseerd, aangevuld en op sommige punten gewijzigd». De Regering heeft over dit vademecum opnieuw het vertrouwen gevraagd en heeft het ook gekregen. De parlementaire «debatten», die 32 uur in beslag hebben genomen, zijn inmiddels gepubliceerd in de «Handelingen». Het dossier is nu volledig. Iedereen die slechts van buitenuit de staatszaken volgt, kan nu eindelijk met volledige kennis van zaken nagaan wat hij aan het regeringsplan tot staatshervorming heeft. Het is nu slechts wachten op de wetsontwerpen. De eigenlijke wetgevende procedure gaat eerstdaags beginnen, zodat het niet misplaatst is de aandacht te vestigen op bepaalde problemen.

2. Een tweede reden om alsnog hierover de pen te voeren, ligt aan enkele leemten in de debatten. Het is met name merkwaardig hoe weinig de «*persoonsggebonden materies*» aan bod zijn gekomen. Zij werden vanzelfsprekend vaak vermeld, maar niet ten gronde behandeld. Bovendien werd m.i. al te weinig aandacht besteed aan het administratief toezicht («voogdij» in het pact) op de gemeenten van Brussel en van zijn randgebied, alsmede aan het «*beroep*» van de «*gemeenschapscommissies*» van deze gemeenten bij hogere overheden. Over de «*consensus*» in de gemeenschaps- en gewestexecutieven is er veel gezegd in het Parlement, maar de misverstanden lijken mij niet uit de weg geruimd. Ook de *financiering* van de socio-culturele of

«persoonsggebonden» sector verdient nader besproken te worden.

3. Ik beperk mij tot deze enkele (hierboven onderstreepte) problemen. Er kan nog veel meer over beide pacten geschreven worden, ook in het goede. De keuze die ik maak houdt verband met de functie van de personen tot wie ik deze nota richt : actieve politici, op de verschillende niveaus van ons bestel, van regeringsleden tot plaatselijke verantwoordelijken. Problemen met een meer «wetenschappelijke» inhoud als bij voorbeeld de mogelijke ongrondwettelijkheid van enkele overgangsregelingen, het arbitragehof, de discussie over federatie en confederatie, en dergelijke, zijn hier niet op hun plaats. Ik ga er bovendien vanuit dat iedereen erkent dat zo men de federatie of de gewestvorming wenst, het Egmontpact een staatsstructuur opzet die, allicht niet eenvoudiger, toch coherenter en overzichtelijker is dan de huidige : de duidelijke scheiding tussen staatsniveau en gemeenschaps- en gewestniveau, de rechtstreekse verkiezing van de gewestelijke vertegenwoordigers, de oprichting van eigen en verantwoordelijke executieven enz.

4. De problemen die ik behandel hebben alle betrekking op Brussel en op de Rand, een gebied waar het Egmontpact voor de Vlamingen fatale gevolgen zal hebben. In de mate dat de beoogde staatshervorming van historisch belang is, zoals premier Tindemans het herhaalde malen en terecht heeft gesteld, zullen deze fatale gevolgen ook historisch zijn, d.w.z. blijvend, onomkeerbaar. De Vlamingen van Brussel en van het randgebied zijn zich daarvan terdege bewust. De klap komt des te harder aan daar zij sinds lange jaren met stijgende verwachting uitkijken naar de sanering van de gemeenschapsbetrekkingen, naar gelijkberechtiging en naar culturele autonomie voor hun bevolkingsgroep zoals deze aan beide andere landsgedeelten is toegezegd. De verwachtingen waren des te groter omdat enerzijds de Franstalige machtsontplooiing in en vooral buiten Brussel tot enige stabiliteit scheen te zijn gekomen en anderzijds de Vlaamse delegatie over een sterke onderhandelingspositie beschikte : wellicht

* Sedert het artikel van Prof. Gijssels geschreven werd hebben er allerlei politieke activiteiten plaats gehad waardoor zekere passages gedeeltelijk voorbijgestreefd zijn.

Dit doet echter niets af aan de waarde van het gepubliceerde artikel.

voor het eerst in onze geschiedenis trad de Franstalige bevolkingsgroep als eisende partij op m.b.t. de sociaal-economische autonomie of gewestvorming ; het lag voor de hand dat deze eis in de weegschaal zou worden gelegd tegenover het meest kwellende probleem aan Vlaamse zijde : Brussel en de rand. De krachtige taal tenslotte die door Vlaamse parlements-kandidaten van alle partijen tijdens de vorige verkiezingscampagne werd gesproken, had grote hoop doen rijzen in het betrokken gebied en zelfs in heel Vlaanderen.

5. Mijn nota moge een bijdrage zijn om alsnog, tijdens de parlementaire besluitvorming waar de discussie thuishoort, het onheil te voorkomen. Ik ben deze bijdrage aan mijzelf verplicht, als docent Publiekrecht aan de UFSIA en als voormalig adviseur van de minister voor de Hervorming der Instellingen onder de regering Tindemans 1974-1977. De zaak is evenwel niet louter intellectueel. Zij grijpt ons aan in hart en ziel, als geboren en getogen Brusselaar en nu ook inwoner van een faciliteitengemeente. We zijn opgegroeid en hebben geleefd met dit probleem. We zijn er met alle vezels aan gebonden. Vandaar dat bij de ontleding en bespreking van de teksten, de polemische klanken niet ontbreken*.

I. De «persoonsgebonden materies» als project

De «persoonsgebonden materies» waren bedoeld als het kernstuk van de oplossing voor Brussel, tevens als het «ei van Columbus» om uit de impasse van de gewestvorming met drie of de federatie met twee te geraken.

Omschrijving van het begrip

«Persoonsgebonden» noemt men een aangelegenheid die de inwoner te Brussel als persoon betreft, een aangelegenheid die hem in zijn eigen individualiteit raakt zoals deze is bepaald door zijn levenswijze, zijn mentaliteit, cultuur, herkomst en taal, kortom door zijn Vlaams- of Franstalig-zijn.

Men zou het anders kunnen stellen : elke openbare dienstverstreking — want het gaat uiteraard om diensten die de overheid rechtstreeks of onrechtstreeks aan de burger verleent — waarbij de persoonlijke relatie vooraan staat, is persoonsgebonden. Een Vlaams jongetje in een Franstalige kleuterklas voelt zich van God en mens verlaten ; ditzelfde psychologisch schandaal treft de oude vrouw die in een anderstalig bejaardentehuis wordt opgenomen om er de rest van haar dagen te slijten ; of de gehandicapte die in een be-

schutte werkplaats met de last van zijn handicap nog moet optornen tegen onbegrip en taalmoeilijkheden ; of de zieke die opgenomen, onderzocht, behandeld en later begeleid wordt door mensen die zijn taal noch zijn achtergronden kennen en die hem tijdens de herstelperiode intra muros niets anders kunnen bieden dan Franse boeken, Franse kranten en Franse TV-programma's.

Met deze voorbeelden van Brusselse toestanden zijn meteen de persoonsgebonden materies aangeduid. Men kan ze in drie groepen onderbrengen die achteraf, met enkele redactionele aanpassingen, in het Egmontpact zijn opgenomen (E. p. 34) :

— de *gezondheidszorg* : klinieken, ziekenhuizen, de preventieve en sociale geneeskunde en de thuisverzorging ;

— de *sociale dienstverlening* : de materiële, sociale, psychologische, morele en opvoedende bijstand aan jongeren, gehuwden, bejaarden, gehandicapten ;

— de *didactische en pedagogische vorming* : de voor-, na- en parascolaire voorzieningen en de professionele bij- en omscholing.

Tegenover de persoonsgebonden zou men de plaatsgebonden materies kunnen stellen : ruimtelijke ordening, stadskernhernieuwing, het openbaar vervoer, de bestrating, de openbare verlichting, het ophalen van huisvuil e.d. Ook dat zijn openbare diensten, maar ze zijn technisch, objectief, ze staan buiten de menselijke relaties, ze zijn communautair «neutraal».

De achtergronden

Het woord «persoonsgebonden» is wel nieuw, maar het begrip is dat niet. Eigenlijk is het niets méér dan de uitbreiding van wat met «cultuurautonomie» wordt aangeduid.

De cultuurautonomie is gegroeid uit de overtuiging dat de eigen aard van de Vlaming slechts tot zijn recht kan komen in een volstreekte symbiose met zijn cultuurgemeenschap. De taal alléén is, wat dat betreft, niet bepalend.

Vandaar dat men in de onderwijssector ervan uit is gegaan dat het onderwijs het best werd verstrekt in een volkomen homogeen klimaat, waarin zowel de inrichtende machten, de schooldirecties, de leraars en de leerlingen, ondergebracht in eigen gebouwen en gebruik makend van eigen pedagogische instrumenten, tot een zelfde cultuurgemeenschap behoren. Dit alles onder de leiding van een eigen Vlaamse minister van Nationale Opvoeding. Een dergelijke «splitsing» sluit uitwisseling met en objectieve eerbied voor de andere cultuurgemeenschappen vanzelfsprekend niet uit.

Heden beweert niemand meer dat volkomen cultuurhomogene scholen en hogescholen nadelig zouden zijn voor het niveau van het onderwijs, noch dat de splitsing van de scolaire infrastructuur het samenleven van beide gemeenschappen of de eenheid van het land in gevaar zou brengen. Wel integendeel. Niemand ont-

* Bij de redactie werd gebruik gemaakt van de handige brochure «Het gemeenschapspact. Een modern België», uitgegeven door het Staatssecretariaat voor Hervorming der Instellingen. Voor bepalingen uit het Egmontpact wordt verwezen naar de linker bladzijden van de brochure (bv. E. p. 28), voor bepalingen uit het Stuyvenbergakkoord naar de paragrafen van dit akkoord, op de rechterbladzijden van de brochure (bv. St. 34).

kent dat de schoolregeling in de Brusselse agglomeratie een succes is geweest en tot echte pacificatie heeft geleid door het wegnemen van de spanningen en discriminaties die onze jeugd hebben ontsierd. Evenmin zou men durven stellen dat de institutionele splitsing van de scholen de Vlamingen in Brussel in ghetto's heeft teruggedrongen of sociaal heeft afgezonderd.

Met de grondwetsherziening van 1971 is men een heel stuk verder gegaan op deze weg. Wat gold voor het onderwijs, kon ook waargemaakt worden voor de openbare dienstverstrekingen als officiële communicatiemedia, literatuurverspreiding, toneelopvoeringen, filmproducties, het socio-culturele verenigingsleven, de sport daarin begrepen, e.a., kortom voor de culturele sector. Voor al deze culturele aangelegenheden werden de Cultuurraden bevoegd gemaakt om eigen normen vast te leggen, kredieten naar eigen oordeel te verdelen en rechtspersonen op te richten. Ministers voor Nederlandse en voor Franse Cultuur oefenen ter zake voor de eigen Gemeenschap de executieve functie uit. Cultuurraden en ministers zijn bevoegd, over de grenzen van de taalgebieden heen, voor de instellingen in Brussel «die, wegens hun activiteiten, moeten worden beschouwd als uitsluitend behorend tot de ene of de andere cultuurgemeenschap» (art. 59bis, § 4, Grondwet).

Niemand ontkent dat Vlamingen, ook in Brussel, aanspraak mogen maken op eigen instellingen voor cultuurverstreking als cultuurcentra, kunstonderwijs, toneelaccomodaties en eigen sportverenigingen.

Uit al deze voorbeelden, uit de reeds verworven onderwijs- en cultuursectoren, blijkt duidelijk dat de binding met de gemeenschap veel dieper ligt dan het gemeenschappelijk gebruik van een zelfde taal.

Vanuit deze verworvenheid wilde men nu verder de behoefte aan een eigen cultureel klimaat uitbreiden tot de sectoren van het openbaar leven — de persoonsgebonden materies —, waar de inhoud van de verstrekte dienst de burger veel dieper aangrijpt dan de taal waarin de dienst wordt verstrekt.

De institutionele vormgeving

Van het verschil tussen persoonsgebonden en plaatsgebonden aangelegenheden en steunend op de precedënten in onderwijs- en cultuursector, is men aan Vlaamse zijde bij de voorbereiding van de staatshervorming uitgegaan, om de belangen van de Vlamingen te Brussel institutioneel, d.i. door nieuwe instellingen, te waarborgen.

Alle persoonsgebonden materies zouden onder de bevoegdheid komen van uitsluitend Vlaamse (resp. Franstalige) instellingen. Deze materies zouden zodoende onttrokken worden aan de bevoegdheid van de Brusselse overheden. Het kwam erop neer dat de Vlaming te Brussel toegang zou hebben tot eigen Nederlandstalige inrichtingen en diensten (Vlaamse ziekenhuizen, Vlaamse thuisverzorging, Vlaamse bejaarden-

tehuizen, wat een weldaad !), werkend onder het gezag van Vlaamse politieke organen en met Vlaams geld. Over de grenzen van gewesten en taalgebieden heen, zouden de Vlamingen te Brussel verbonden blijven aan de Vlaamse Gemeenschap en onder dezer bescherming staan : de «sterke arm van Vlaanderen» zou zich beschermend uitstrekken tot de Vlaamse minderheid te Brussel. De Cultuurraad, omgedoopt tot Gemeenschapsraad wegens de toevoeging van persoonsgebonden materies aan de culturele waarvoor hij tot nog toe bevoegd is, zou zijn decreten laten gelden tot in Brussel. Voor de uitvoerende taken zou een eigen Vlaams Executief bevoegd zijn, daarbij gesteund door de reeds bestaande NCC (Nederlandse Cultuur Commissie van de Brusselse Agglomeratie).

Deze instellingen zouden de bevoegdheid overnemen over alle culturele en persoonsgebonden diensten, private en publieke, die zich tot de Vlaamse bevolking richten. Indien bestaande inrichtingen niet bereid zouden zijn te splitsen of zichzelf om te schakelen tot prioritaire Vlaamse inrichtingen, dan zou er geen andere oplossing bestaan dan er ten behoeve van de Vlaamse bevolking enkele nieuwe op te richten. Eigen rechtspersonen, eigen inrichtende machten, eigen directies, onder eigen gezag aangeworven personeel en allicht eigen subsidienormen : de vaste kosten voor een bejaardentehuis van vijf personen zijn in verhouding niet lager dan een voor 25 personen, zodat de subsidies aan de eigen toestand van de Vlaamse bevolking aangepast moet worden, zoals voor de schoolbevolkingsnormen.

Derhalve zouden de Brusselse overheden slechts bevoegd zijn voor de plaatsgebonden, louter technische en, wat de gemeenschapsverhoudingen betreft, «neutrale» aangelegenheden, waarvan we er een paar hebben opgesomd. Brussel zou zodus minder bevoegdheden hebben dan de Vlaamse en Waalse Gewesten en zou dus niet «gelijkwaardig» zijn. Dit is steeds, aan Vlaamse zijde, als een voorwaarde gesteld : gewestvorming met 2 1/2, zoals dat heette.

Het is zonneklaar dat een dergelijke nieuwe bevoegdheidsverdeling die leidt tot de splitsing van de hele socio-culturele sector in twee naast elkaar werkende netten, niet in een handomdraai kan worden waargemaakt. De zaak dient op lange termijn gepland te worden. Het zou de Vlaamse Gemeenschap verplichten om t.a.v. Brussel een «strategie» te ontwerpen, waaraan het in het Vlaamse kamp steeds heeft ontbroken. Prioriteiten dienden te worden vastgelegd, waarbij de sector van de gezondheidszorg ongetwijfeld vooraan zou staan wegens de onaanvaardbare toestanden in de ziekenhuizen. Een nauwkeurige analyse en een beoordeling van de bestaande toestanden in andere sectoren zouden aan de eigenlijke hervormingen vooraf moeten gaan, hervormingen die op enorme weerstanden zouden stuiten van het Brusselse politieke en socio-culturele establishment.

Maar, hoe moeilijk ook, het was onontbeerlijk dat meteen de politieke structuren werden opgericht, uitgerust met de vereiste juridische en financiële bevoegdheden. Slechts dan zou etappegewijze de sanering van de hele persoonsgebonden sector verwezenlijkt kunnen worden.

Deze politieke structuren zouden zijn de tot Gemeenschapsraad omgedoopte Cultuurraden en een eigen Executief.

Zoals reeds werd gesteld vereist het systeem een normatief optreden, budgettaire voorzieningen en de bevoegdheid waar het past nieuwe rechtspersonen op te richten. Deze drie functies behoren volgens ons recht tot de bevoegdheid van het normerend verkozen representatief orgaan, dat geen ander kan zijn dan de Gemeenschapsraad.

Het zwaartepunt ligt evenwel op executief vlak. Zodra de eigen normen en de budgettaire voorzieningen zijn gemaakt, komt al de rest neer op uitvoering. De bevoegde overheid moet kunnen optreden als inrichtende macht of althans het administratief toezicht kunnen uitoefenen op de bestaande of op te richten diensten. Bovendien zijn concrete beleidsmaatregelen noodzakelijk opdat dit net van inrichtingen en diensten er daadwerkelijk zou komen : onderhandelen over de «vervlaamsing» van sommige bestaande inrichtingen, eventueel het oprichten van nieuwe, met al wat dit meebrengt aan planning, aankopen, bouwen of verbouwen, aantrekken van personeel, het organiseren van de directies, het doen functioneren en het controleren. Dit zijn allemaal executieve taken, volgens ons recht. Een enorme opgave, voorwaar, om ze in een de Vlamingen vrij ongunstig gezind gebied tot een goed einde te brengen. (Denken we maar aan de hindernissen die men opgeworpen heeft tegen de inplanting van de UFSAL — vijf processen zijn nodig geweest om de weerstand te breken en met de nieuwbouw te kunnen beginnen —, of aan de zegels die door de Burgemeester van Schaarbeek werden gelegd op het bouwwerk van een Vlaamse rijksschool, enz.).

Het gemeentelijk probleem

Hiermede zijn we beland bij het probleem van de gemeenten, een probleem dat niet was ontsnapt aan de aandacht van hen die het project ontwierpen.

Opdat de Vlaamse gemeenschap autonoom zou zijn in de verstrekking van de persoonsgebonden diensten, moesten deze aangelegenheden niet alleen onttrokken worden aan het Brussels gewest, maar aan de Brusselse «overheden», dus óók aan de Brusselse gemeenten. Deed men dat niet dan zou de hervorming een Pyrrhusoverwinning zijn zonder enige inhoud¹.

De gemeenten en hun O.C.M.W.'s beheren immers een groot aantal, zoniet het grootste aantal, persoonsgebonden materies en zeker de belangrijkste, met name de ziekenverzorging in de verpleeginstellingen die van de O.C.M.W.'s afhangen, de medische inspectie voor gemeentescholen, de initiatieven van de gemeenten met betrekking tot het gezinsbeleid, gehandicapten en bejaarden, de regelingen i.v.m. het sociaal toerisme en de toeristische uitrusting op gemeentelijk vlak en andere.

Liet men al deze aangelegenheden in de bevoegdheidssfeer van de Brusselse gemeenten, zeg maar onder uitsluitend Franstalig beheer, dan zou er niets of weinig veranderen aan de toestand.

Twee oplossingen werden aan de beleidsinstanties als alternatief voorgelegd, met een duidelijke voorkeur voor de eerste.

1. *Het eerste alternatief*, en alleszins het beste, was de samenvoeging van de 19 gemeenten tot één geheel, dat tegelijk gewest, agglomeratie en gemeente zou zijn. Voor een dergelijke samenvoeging pleiten talrijke argumenten.

De 19 gemeenten vormen Brussel en Brussel is een éénheid : de nationale hoofdstad en een vooraanstaand Europees en internationaal centrum. De huidige 19 gemeenten vervullen elk deze hoofdstedelijke en centrale functie die een eenheidsfunctie is. Het recht en de structuren moeten aan deze realiteit worden aangepast. Sociologisch en affectief is Brussel eveneens een eenheid : de inwoners beschouwen zich als Brusselaar en verhuizen van de ene naar de andere gemeente zonder erom te geven. Beheerstechnisch heeft een fusie alleen maar voordelen : huisvesting, stadskernher-nieuwing, het onthaal van de gastarbeiders, de politiediensten, het openbaar vervoer, de bestrating, de verkeersregeling, zijn zoveel problemen die zich op dezelfde wijze voordoen in elk van de 19 gemeenten en welke elke gemeente voor zichzelf moet pogen op te lossen met alle gevolgen daarvan, soms potsierlijke.

Over België heeft een fusiewind gewaaid die 2359 gemeenten heeft teruggebracht tot 569. Alle stedelijke gemeenten zijn samengevoegd. Antwerpen wordt als stad op 1 januari 1983 samengevoegd. Zouden de argumenten voor een dergelijk beleid niet gelden in het Brusselse stadsgebied, uitgerekend de nationale unitaire hoofdstad ?

Het is treffend dat bepaalde Brusselse actiegroepen als bij voorbeeld de ARAU (Atelier de Recherches et d'Actions urbaines) — nu niet bepaald een Vlaamse club — ageren voor de fusie.

François Perin — voormalig minister voor de Hervorming der Instellingen en toch wel een volbloed Waal — heeft krachtig gepleit voor de gewenste samenvoeging (o.m. in zijn «Rapport Politique» van 15 maart 1976, p. 80 e.v.) : indien Brussel een gewest wil zijn, zo stelde hij, dan moet het eerst intern zijn gewestelijke problemen oplossen en zijn eenheid bewijzen door de solidariteit te laten spelen tussen de rijke en

¹ Het Franstalig karakter van de Brusselse gemeenteoverheden blijkt hieruit : 1 Vlaams Burgemeester op 19 ; 12 schepenen op 137 ; in 12 gemeenten is er geen enkele Vlaamse burgemeester of schepenen.

zeer arme gemeenten van het Brussels geheel : elk jaar moet de Staat enorme begrotingstekorten van bepaalde gemeenten aanvullen, terwijl buurgemeenten zich weelderige uitgaven kunnen veroorloven. Eerst fusie en dan gewestvorming, was zijn besluit.

Van communautair standpunt uit bekeken, wordt het Vlaams probleem te Brussel door 19 gedeeld : men zou niet achter elkaar moeten optornen tegen 19 gemeenten waarvan vele in het verleden zeer veelonwilen kwade trouw hebben laten blijken. Denken we aan de elkaar opvolgende lokettenproblemen : eerst in Schaarbeek, dan in Etterbeek, Vorst, Sint-Gillis en zo maar verder en telkens opnieuw. In een ééngemaakt Brussel wordt de Vlaamse minderheid een belangrijke groep die in aantal haast niet moet onderdoen voor, zeg maar, Gent of Luik en bijna tweemaal zo groot is als het inwonertal van Brugge of Namen.

De fusie van de 19 gemeenten zou tegemoetkomen aan de eis van eenvoud en overzichtelijkheid die door de staatshervorming als doel wordt gesteld en zou het bewijs leveren dat men deze doelstelling ernstig neemt.

Meer bepaald zou het probleem van de persoonsgebonden materies een oplossing krijgen : de gewestelijke organen zouden, zoals reeds gezegd, tevens de gemeentelijke en agglomeratietaken overnemen, met dien verstande dat aan de aldus aan het gewest toegewezen bevoegdheden, de persoonsgebonden materies onttrokken zouden worden. Binnen het stadsgewest zouden de twee gemeenschappen rechtstreeks afhankelijk zijn van en beschermd worden door de gemeenschapsinstellingen aan Vlaamse en Franse zijde, wat dan toch inherent is aan het systeem van de gemeenschapsautonomie.

De fusie van Brussel moest dus eigenlijk vooraan staan op de lijst van Vlaamse eisen waarover onderhandeld diende te worden : geen pacificatie zonder autonomie, geen autonomie zonder splitsing van de persoonsgebonden aangelegenheden, geen persoonsgebonden aangelegenheden zonder fusie, en zonder dit alles, zo had men het moeten stellen, geen Waalse gewestvorming. Ik ben ervan overtuigd dat deze Vlaamse eis zelfs niet is gesteld op politiek niveau, in het Egmontpaleis.

2. *Het tweede alternatief* dat evenwel in ondergeschikte orde werd voorgesteld, voor het geval men de fusie tot één niet zou aanvaarden of niet ter sprake zou willen brengen, bestond erin in elke gemeente (maar, zo voegde men er meteen aan toe, « liefst in een tot vier of zeven gemeenten gereduceerd geheel »), twee *gemeenschapscommissies* op te richten, een Vlaamse en een Franstalige. Let wel : deze gemeenschapscommissies zouden belast worden met executieve taken en vanzelfsprekend beslissingsbevoegdheid uitoefenen en niet alleen adviserende bevoegdheden zoals in het Egmontpact. Deze gemeenschapscommissies zouden de persoonsgebonden materies op gemeentelijk vlak autonoom beheren. Men voegde eraan toe dat in deze

laatste hypothese (geen fusie), een executief rechtspersoon in de aard van de NCC bevoegdheid zou kunnen krijgen voor aangelegenheden die beter op het vlak van de gehele grootstad werden geregeld. Bij een dergelijk systeem bleef de Vlaamse bevolking verdeeld in 19 stukken (zeven of vier op zijn best). Van één krachtig executief was er geen sprake meer. Overigens zijn niet in 19 gemeenten eigen Vlaamse socio-culturele instellingen noodzakelijk. Verder kwam de Vlaamse bevolking onder andere executieve gezagsorganen dan de Vlaamse Gemeenschap in Vlaanderen en werd dus van deze losgehaakt. Tenslotte was de afstand tussen de Gemeenschapsraad en gemeentelijke organen te groot. Redenen te meer om de Brusselse gemeenten te fusioneren.

Het waarom van het Franstalig verzet tegen een fusie te Brussel ligt voor de hand : dit waarom is van communautaire aard. De Brusselse gemeenteoverheden hebben alleen voordeel te halen uit de versnippering van de Vlaamse minderheid. Dit zou voor de Vlamingen een voldoende aanwijzing moeten zijn...

Besluit van Deel I.

Met het systeem van de persoonsgebonden materies beoogde men de Vlaamse gemeenschap te Brussel de institutionele, juridische en financiële middelen ter beschikking te stellen, opdat zij « haar lot in eigen hand zou kunnen nemen », zoals de Walen het stellen voor hun gewestvorming. Het doel was dat de Vlaamse Gemeenschap op eigen kracht, volgens de gedachte van de culturele of gemeenschapsautonomie, positief haar eigen rechten en belangen in het Brusselse gebied zou kunnen bevorderen. Niet negatief, om zich te kunnen beveiligen tegen Franstalige overheden in een sfeer van actieve intolerantie en contramaine. En dat is nu juist ongeveer het enige wat het Egmontpact m.b.t. Brussel de Vlamingen biedt : middelen van verweer die bovendien in grote mate ondeugdelijk blijken, zoals verder zal worden aangetoond.

II. De persoonsgebonden materies in Egmontpact en Stuyvenbergakkoord

Wat is er van dit project terecht gebracht in het Egmontpact zoals het achteraf werd « aangevuld, gepreciseerd en op sommige punten gewijzigd » in het Stuyvenbergakkoord ?

Behoud van de gemeenten en van hun bevoegdheden

Het Egmontpact onttrekt wel bevoegdheden ter zake van persoonsgebonden materies aan het Brussels gewest, maar dan toch niet helemaal zoals we verder zullen zien. Echter, deze persoonsgebonden materies blijven behoren tot de bevoegdheid van de 19 gemeenten en van hun O.C.M.W.'s. Zij zijn dus wel onttrokken aan het Brussels gewest, maar niet aan Franstalige overheden.

Bovendien is er geen sprake van een fusie van de 19 gemeenten. Over een eventuele fusie in de toekomst, kan men een kruis maken : «Inzake fusies van gemeenten, zal de wetgever slechts optreden op eensluidend advies van het gewest», zo staat er in het Egmontpact (E. p. 58). Er bestaat niet de minste kans dat het Brussels gewest met zijn overwegend Franstalige meerderheid ooit tot een fusie zal adviseren. De Vlaamse minderheid in Brussel blijft dus tot in lengte van dagen versnipperd : zij zal niet kunnen optreden en haar krachten bundelen in één enkel politiek en administratief geheel.

Alles blijft dus om zo te zeggen bij het oude.

De gemeenschapsinstellingen — gemeenschapsraad en gemeenschapsexecutief — verdwijnen helemaal naar de achtergrond.

Welke Brusselse gemeente zal aparte bejaardentehuizen of gehandicapteninstellingen oprichten van en voor de Vlaamse mensen, onder uitsluitend Vlaams beheer ? Welke Brusselse gemeente zal ineens, na zoveel decennia ontrouw aan de taalwet, in de unitaire inrichtingen de tweetaligheid invoeren ? Eigen sociale en culturele instellingen zijn dus niet in het verschiep, al waren zij de bedoeling van het systeem der persoonsgebonden materies. De Vlaamse gemeenschap is niet meester van haar sociaal-culturele voorzieningen. De gemeenten houden haast alles in de hand.

Overigens is er, zoals reeds werd gezegd, geen Vlaams ziekenhuis, Vlaams bejaardentehuis of beschutte werkplaats nodig in elke gemeente : de organisatie daarvan moet op bovengemeentelijk vlak geschieden. Maar welke Brusselse gemeenten zullen samenwerken om de Vlamingen van het nodige te voorzien ?

Oorspronkelijk was het antwoord daarop zeer duidelijk : de Vlaamse Gemeenschap, bij monde van het Vlaams Gemeenschapsexecutief optredend ter uitvoering van normen en begrotingen vastgelegd door de Vlaamse Gemeenschapsraad en bijgestaan door de NCC. Hierop komen we verder terug.

Laten we eerst nagaan welke middelen beschikbaar zijn opdat de Brusselse gemeenten hun plichten t.a.v. de Vlaamse bevolking nakomen.

Het administratief toezicht

Door welke hogere overheid en met welke middelen kunnen de Brusselse gemeenten op het pad worden gehouden van de wettigheid en van de communautaire billijkheid, m.a.w. wie oefent het administratief toezicht uit (in het pact «voogdij» geheten) ?

Heden wordt het administratief toezicht uitgeoefend door de provincie en door de Staat, deze laatste optredend bij monde van de minister van Binnenlandse Zaken. Als hoofdstedelijk gebied, als zetel van het centraal gezag, als tweetalig centrum van een tweeledig land, zou het normaal zijn dat het administratief toezicht op Brussel verder uitgeoefend zou worden door

de centrale staat. Dat zou voor de Vlamingen enige geruststelling bieden.

De bescherming van het Vlaams Gemeenschapsexecutief, bevoegd voor culturele en persoonsgebonden aangelegenheden, wordt aan de Vlamingen ontzegd : het is niet bevoegd om de «voogdij» over de gemeenten uit te oefenen.

De Staat zou dan wel enige waarborg kunnen bieden, daar de minister van Binnenlandse Zaken toch lid is van een paritaire Ministerraad die een oogje in het zeil kan houden (denken we aan de beruchte lokettenzaak).

Het Egmontpact heeft er anders over beschikt.

«De gewestraden regelen, elk wat hun betreft, bij ordonantie : ... 21. de algemene voogdij over de ondergeschikte besturen, met uitzondering van de bijzondere voogdijen» (E. p. 58).

De wijze waarop men de algemene voogdij op de Brusselse gemeenten zal uitoefenen gaat dus geregeld worden door de Brusselse Gewestraad, bestaande uit ongeveer 10 Vlamingen en 42 Franstaligen.

«Algemene voogdij» betekent de bevoegdheid om alle handelingen van gedecentraliseerde overheden te schorsen en te vernietigen (Mast, *Administratief Recht*, nr. 81) ; «de bijzondere voogdij» uit te oefenen in bepaalde gevallen kan omvatten het voorafgaand advies, het voorafgaand onderzoek, de machtiging, de goedkeuring (*ib.*).

Het Stuyvenbergakkoord «preciseert en vult aan» als volgt :

«De Gewestexecutief oefent de algemene voogdij (d.w.z. schorsing en vernietiging) uit over de beslissingen van ondergeschikte besturen (lees de gemeenten) inzake aangelegenheden die tot de bevoegdheid behoren van de Staat en de Gemeenschappen» (St. 88).

Dit is een van de grootste aberraties van het pact.

De Brusselse gemeenten staan dus voortaan onder het toezicht van het Brussels Gewestexecutief, dat samengesteld is uit vijf Franstaligen en twee Vlamingen. Dit college zal alle beslissingen van de gemeenten mogen schorsen of vernietigen of weigeren dat te doen, d.w.z. de ogen kunnen sluiten voor onwettig en discriminatoir optreden van de Brusselse gemeenten ten nadele van de Vlamingen.

De Vlamingen staan machteloos : geen bescherming door de Vlaamse Gemeenschap, noch door de Staat en overgeleverd aan Franstalige willekeur op twee niveaus : dat van de gemeente en dat van het administratief toezicht.

Maar er is méér : deze macht van het Brussels Gewestexecutief geldt niet alleen voor zaken van gewestelijke aard (de technische en plaatsgebonden aangelegenheden), maar ook, uitgerekend, voor de persoonsgebonden materies waarvoor de Gemeenschappen en juist niet de Gewesten bevoegd zijn.

De Vlaamse Gemeenschap heeft dus geen enkel recht van toezicht op of van hervorming van beslissingen die ten nadele van de leden van zijn eigen gemeenschap te

Brussel worden genomen. En zelfs de garantie van een administratief toezicht, uitgeoefend door een nationale paritaire regering, wordt de Brusselse Vlaming ontzegd.

Wie nu dacht dat deze regeling ook logischerwijze zou gelden voor de zes faciliteitengemeenten, zodat deze gemeenten onder het toezicht zouden komen te staan van het Vlaamse Gewestexecutief, komt bedrogen uit. Deze randgemeenten staan onder het toezicht van de centrale Staat (E. p. 76), zodat de Franstalige inwoners van een eentalig Vlaams gewest een garantie verkrijgen die aan de Vlamingen in een tweetalig gewest wordt ontnomen. Wie heeft aan Vlaamse zijde de lef om dergelijke regelingen te verdedigen? De Franstalige onderhandelaars zijn wel heel knap geweest.

Kortom, voor de persoonsgebonden aangelegenheden, waarvoor de Vlaamse Gemeenschap te Brussel autonomie was beloofd, zijn van laag tot hoog overheden bevoegd die gegarandeerd Franstalig zijn.

Beroep tegen voogdijbeslissingen

Nu staat wel in het pact (St. 88) dat tegen beslissingen van het Gewest bij de uitoefening van het administratief toezicht, beroep kan worden ingesteld bij het Gemeenschapsexecutief, indien het om een socio-culturele aangelegenheid gaat, maar ook hier heeft men een flinke grendel geplaatst. Het toezicht blijft beperkt tot de juridische orthodoxie. Een beslissing die formeel juridisch «wettig» is, zal niet meer ongedaan kunnen worden gemaakt, zelfs al krenkt ze Vlaamse belangen of al schaadt ze de gemeenschapsbetrekkingen. Om dit te bereiken wordt in de Grondwet de bepaling geschrapt waarbij de hogere overheid toezicht uitoefent, niet alleen op de wettigheid van administratieve beslissingen, maar ook op de opportuniteit daarvan, beoordeeld vanuit het «algemeen belang». «De verplichting om in het optreden van de toezichthoudende overheid op grond van het algemeen belang te voorzien in toepassing van artikel 108.6° van de Grondwet zal worden geschrapt» (St. 90). Het systeem zit, van Franstalig standpunt, goed in elkaar...

Consensus en de dubbele meerderheid in het Brussels Gewestexecutief

Door enkele politici die het Egmontpact ambtshalve moeten verdedigen, wordt vaak gesteld dat de twee Vlamingen die naast vijf Franstaligen zitting hebben in het Brussels Gewestexecutief, krachtens het pact een recht verkrijgen dat evenwaardig is met de pariteit, en dit o.m. bij voogdijbeslissingen. De Vlaamse vertegenwoordiging (hoe gering ook : twee) zou dus voor de Vlamingen schadelijke gemeentebeslissingen kunnen verhinderen, o.m. door de uitoefening van de voogdij.

Men weet dat de pariteit die gold in het Brussels agglomeratiecollege, als een parallel met de pariteit in

de ministerraad, door het Egmontpact wordt opgegeven.

Wat kunnen nu deze beide Vlamingen doen onder meer m.b.t. het toezicht op de Brusselse gemeenten?

Het Stuyvenbergakkoord (St. 101) bepaalt dat het Executief zijn beslissingen neemt bij «consensus», zoals de nationale regering, wat volgens de tekst iets anders is dan «eenparigheid» (uiteraard) en anders ook dan «meerderheid van stemmen». De tekst luidt als volgt : «Kan een lid zich niet akkoord verklaren, dan leidt dit niet tot blokkeren van de beslissing, maar tot ontslag van dit lid indien het oordeelt dat het zich niet kan solidariseren met de beslissing». Zijn de twee Vlaamse leden van het Brussels Executief van oordeel dat een gemeentelijke beslissing moet worden vernietigd en weigeren de Franstalige leden zulks te doen, dan blijft de weigering gelden, de beslissing wordt immers «niet geblokkeerd» zodat de betwiste of gehekelde maatregel blijft gelden. Het enig gevolg van de niet bereikte consensus is, dat de twee Vlamingen hun ontslag moeten indienen. Ontslag uit de gewestelijke regering is dus het summum van de machtsuitoefening, zoals volksvertegenwoordiger Diegenant het zei in de Kamer op 1 maart 1978.

Welke inspanningen bepaalde politici zich ook getroosten om aan te tonen dat de consensusregeling een daadwerkelijke macht verstrekt aan de twee Vlaamse vertegenwoordigers in het Gewestexecutief, het feit blijft dat deze consensusregeling niets meer is dan een meerderheidsstemming. Alleen zijn de gevolgen van deze regeling dramatischer. Want in een meerderheidssysteem dat zijn naam durft te noemen, blijven de leden van de minderheid toch nog hun zetel bezetten. Bij de consensusregeling is het : buigen of ontslag nemen. De meerderheid heeft het dus voor het zeggen en méér nog, het kan zich van een contestataire minderheid gewoon ontdoen. Welke politicus kan deze analyse, in eerlijkheid tegenspreken?

Na het ontslag moeten er twee nieuwe Vlaamse leden worden benoemd, anders kan het Gewestexecutief niet meer vergaderen. Deze twee nieuwe Vlaamse leden staan dus voor een pathetische keuze : trouw zijn aan hun Vlaams mandaat en het standpunt van hun voorgangers innemen en dan meteen tot ontslag worden gedwongen, ofwel zich solidariseren met de beslissing van de Franstalige meerderheid.

Gesteld dat de eerste keuze wordt gemaakt, dan kan men tot de potsierlijke situatie komen dat alle Vlaamse leden van de Gewestraad even in het Executief zitting komen nemen en meteen ontslag nemen. Inmiddels, laten we dit niet vergeten, blijft de betwiste gemeentelijke beslissing gedurende deze hele periode van kracht : de beslissing wordt immers «niet geblokkeerd».

Hier ook geldt dat de Vlamingen volkomen aan de Franstalige meerderheid zijn overgeleverd, zowel op gemeentelijk vlak als op gewestvlak en dat zelfs ter

zake van persoonsgebonden materies die, wij Vlamingen, in eigen beheer zouden hebben.

Overigens gaat de vergelijking met de nationale ministerraad niet op. Indien een minister zich niet kan solidariseren met zijn 20 of 25 collega's en om die reden ontslag neemt, dan veroorzaakt dit maar een betrekkelijk klein incident. «Regeringsaanpassingen» zijn vrij frequent tijdens een zelfde ambtstermijn². Het ontslag om een communautaire reden van een lid van het Brussels Gewestexecutief, verplicht normaal zijn Vlaamse collega eveneens ontslag te nemen, en deze hypothese komt overeen met het ontslag van alle Franstalige of Vlaamse ministers uit de ministerraad of van alle leden van een meerderheidspartij, en dit is dan geen voorbijgaand incident meer, maar een volwaardige politieke crisis. Men zou dus haast kunnen stellen dat de consensusregeling, de institutionalisering is van de politieke crisis. We staan ver van de beoogde pacificatie.

De gemeentelijke gemeenschapscommissies

De gemeentelijke gemeenschapscommissies worden door de onderhandelaars van het Egmontpact voorgesteld als een waarborg voor de Vlaamse belangen in het Brusselse.

Men zal zich herinneren dat «gemeenschapscommissies» als een alternatief waren voorgesteld, zij het met grote terughoudendheid (zie hierboven), voor het geval Brussel niet gefusioneerd zou worden.

De gemeenschapscommissies zouden echter executieve beslissingsbevoegdheid krijgen voor de socio-culturele aangelegenheden.

Dit zwakstste alternatief hebben de onderhandelaars overgenomen, na het eerst volledig uitgehold te hebben : van beslissingsbevoegdheid is geen sprake meer.

Even herhalen : deze commissies mogen culturele initiatieven stimuleren (wat een ieder mag), zij verstrekken een «verplicht advies» over culturele voorstellen van de gemeenten en de O.C.M.W.'s maar slechts over de «communautaire» facetten³ daarvan, zij doen voorstellen m.b.t. de kredieten voor culturele aangelegenheden of verstrekken hierover een «eensluidend advies» (E. p. 42-43) en hebben tenslotte een algemeen recht van voorstel binnen hun be-

voegdheidssfeer (St. 69). Over hun «recht van beroep», zie verder.

Geen enkele beslissingsbevoegdheid.

Maar toch «verplicht advies» en «eensluidend advies».

De woorden zijn misleidend.

«Verplicht advies» betekent niets méér dan dat ze verplicht moeten worden geraadpleegd : hun advies bindt niet.

Het «eensluidend advies» over de kredieten is, ondanks de term, niet bindend : de gemeente is nog steeds niet verplicht met dit advies rekening te houden. Het enige wat de gemeenschapscommissie kan doen wanneer de gemeente haar advies links laat liggen dat is beroep instellen bij het Brussels Gewestexecutief, dat (laten we het nog herhalen) niet bevoegd zou mogen zijn voor socio-culturele aangelegenheden.

De Vlamingen worden door deze regeling verplicht de rol te spelen van de actieve intolerantie, wat psychologisch én politiek uitermate onbehaaglijk stemt en niet lang is vol te houden.

Maar laten we dit «beroepsrecht» van naderbij bekijken.

Het recht van hoger beroep van de gemeenschapscommissies

Het beroep mag worden uitgeoefend in de volgende gevallen : inzake kredieten, bij het uitblijven van uitvoering, bij niet-eerbiediging van adviezen, inzake andere dan culturele en persoonsgebonden aangelegenheden, in geval van een discriminerende beslissing t.a.v. de leden van een gemeenschap (St. 75).

Stel dat beroep wordt ingesteld. Dan beslist het Brussels Gewestexecutief het beroep met «een dubbele meerderheid» (E. p. 48), wat betekent dat er een meerderheid in beide taalgroepen van het Executief moet zijn om het beroep te aanvaarden. Daar de Vlaamse bevolking het meest te vrezen heeft van gemeentelijk optreden, is de normale hypothese een Vlaams beroep. Welnu, het volstaat dat de vijf Franstalige leden (of zelfs maar drie daarvan) tegenstemmen, om het beroep te verwerpen.

Andermaal zijn de Vlamingen volkomen machteloos. Niemand kan zich inbeelden dat een Vlaams protest tegen een FDF-gemeente ingewilligd zou worden door de FDF-leden van het Brussels Executief.

Daarmee heeft men een duidelijk beeld van de juridische woordenkramerij dat het Egmontpact en de Stuyvenbergtoelichting op dit stuk bieden.

De waarborgen waarover de onderhandelaars het hebben, zijn ook hier niet te vinden. Juridisch kan de Vlaamse Gemeenschap niets beletten of afdwingen. Zij kan alleen politieke rellen schoppen. Dat is niet wat men pacificatie noemt. Van de politieke strijd wordt door de pacts een systeem gemaakt. En een staatshervorming dient er juist toe om politieke spanningen en

² Tussen april 1974 en maart 1977 werd de Regering Tindemans zeven maal gewijzigd : 11 verlieten de Regering, 15 werden erin opgenomen. Slechts één geval zou men kunnen toeschrijven aan een gebrek aan «consensus» (31 juli 1976), maar officieel heette het «gezondheidsredenen». Dit precedent kan aantonen dat gebrek aan consensus zelden voorkomt en als het zich voordoet een andere uitleg krijgt. Dit is voor het functioneren van het Brussels Gewestexecutief een weinig hoopgevend verschiep.

³ De zinsnede dat zij alleen bevoegd zijn voor de «communautaire facetten» (E. p. 42 en St. 70) van de persoonsgebonden materies, toont aan hoe slecht de persoonsgebonden materies werden begrepen : persoonsgebonden materies zijn uit hun eigen aard «communautair» ; zij vertonen geen facetten, zij zijn het communautair probleem te Brussel, anders zou men nooit op dit begrip zijn gekomen.

conflicten in aanvaardbare juridische stramien op te vangen. Daar staan we v r van.

De socio-culturele instellingen : status quo

Men zal zich uit Deel I herinneren dat het doel van de persoonsgebonden materies was, een volledig eentalig net van sociaal-culturele instellingen uit te bouwen, onder Vlaams beheer, zoals voor scholen en cultuurverspreiding in enge zin : een geheel van verplegingsinstellingen, bejaardentehuizen enz., niet per gemeente maar evenwichtig gespreid over het Brussels gebied overeenkomstig de behoeften van de Vlaamse bevolking.

Egmontpact en Stuyvenbergakkoord negeren deze doelstelling : in feite blijft het bij de huidige toestand, de status quo.

De «socio-culturele instellingen, zo stelt het Egmontpact (E. p. 36), mogen   n- of tweetalig zijn». Stippen we meteen aan dat het Stuyvenbergakkoord dit uitgangspunt «gepreciseerd en aangevuld» heeft op een wijze die te weinig aandacht heeft gekregen. In het Stuyvenbergakkoord heten deze instellingen «instellingen die zich tot één gemeenschap richten en die welke zich tot de twee gemeenschappen richten» (St. 42, 43, 44, 45, 46). Men gaat er dus niet meer vanuit dat de «instellingen die zich tot de twee gemeenschappen richten» «tweetalig» zouden zijn, zoals de taalwetgeving dat heden eist. Juridisch is er dus een belangrijke achteruitgang gemaakt, die impliciet een wijziging van de taalwet aankondigt, ondanks alle verklaringen omtrent het handhaven van de huidige wetgeving ter zake. Men gaat dus het recht aanpassen aan de feitelijke toestand, dus wel degelijk, zo bekeken, een status quo, het legaliseren van het misbruik. Vijfenveertig jaar ontrouw aan de taalwetgeving zal dus lonend zijn gebleken : de wet buigt voor het misbruik. In de socio-culturele instellingen «die zich tot de twee gemeenschappen richten», kunnen de Vlamingen, krachtens het Stuyvenbergakkoord, slechts rekenen op een «onthaal» (St. 46-47). Dat is nu ook het geval. Het woord «onthaal» heeft sommige commentatoren ertoe gebracht te stellen dat de Vlaming te Brussel hetzelfde statuut heeft gekregen als de buitenlander.

Hoe dan ook, het vooruitzicht dat de Vlamingen zouden kunnen rekenen, zij het dan op termijn, op eigen instellingen in de gehele sociaal-culturele sector, vervalt. Theoretisch bestaat het gevaar dat alles wat zich heden richt «tot de twee gemeenschappen», dat ook in de toekomst zal blijven doen, zodat er inderdaad niets verandert aan de huidige toestand.

Wie maakt nu uit of een instelling zich tot één of tot de twee gemeenschappen richt ?

In het overgangsstelsel, een Ministerieel Comité op voorstel van een commissie van deskundigen (St. 44). In het definitieve stadium wordt de beslissing op gemeentelijk niveau genomen door de twee plaatselijke

gemeenschapscommissies (St. 43)⁴. Komen zij niet tot overeenstemming, dan beslissen de twee Brusselse leden van de Gemeenschapsexecutieven. In dit verband, dan toch een lichtpunt : de instelling die niet erkend werd als zich richtend tot de twee gemeenschappen, behoort slechts tot één gemeenschap (St. 45) : dit verplicht de gemeenten tot het oprichten van uitsluitend Vlaamse of Franstalige diensten.

Men ziet dat alles op gemeentelijk vlak blijft. Van een bovengemeentelijk beleid voor de gehele hoofdstedelijke bevolking, is geen sprake. Opgesplitst in 19 onderdelen zal de Vlaamse bevolking slechts zelden aanspraak kunnen maken in de eigen gemeente op een volwaardige socio-culturele infrastructuur. Daar er geen reden is om aan te nemen dat de 19 gemeenten ingewikkelde samenwerkingsplannen gaan ontwerpen voor de Vlamingen, zal men ze dus onthalen in diensten «die zich tot de twee gemeenschappen richten». Nergens staat in het één of ander pact dat de keuze tussen een- of tweetalige diensten zal dienen te worden gemaakt in een dynamisch hervormend perspectief dat de huidige wantoestanden overbrugt. De keuze kan zonder bezwaar, d.i. zonder schending van «de geest van het pact», een cliché zijn van de huidige toestand.

De financiering

De uitgaven m.b.t. de socio-culturele instellingen «vallen ten laste van de begroting van hun gemeenschap» wanneer zij eentalig zijn (E. p. 36).

In mei 1977 bij de publikatie van het Egmontpact was het onduidelijk welke «Gemeenschap» men hier bedoelde. De «Vlaamse Gemeenschap» met grote G, die welke alle Vlamingen omvat in Vlaanderen  n in Brussel, of de «Vlaamse gemeentelijke gemeenschap» met kleine g, met name de Vlaamse inwoners van elke Brusselse gemeente. In het eerste geval zou het de verwoording zijn van de oorspronkelijke idee van de persoonsgebonden aangelegenheden : zeggingsmacht en financiële verantwoordelijkheid van elke gemeenschap over de grenzen der gewesten heen.

Het Stuyvenbergakkoord heeft deze hoop op een ondubbelzinnige wijze doen verzwinden, door duidelijke «aanvullingen en preciseringen». Het gaat wel degelijk over de «begroting van de gemeente» (St. 43.b.). De volgende bepaling neemt alle twijfel weg : «In elke gemeente en in elk O.C.M.W. wordt het totaal van de kredieten bestemd voor elk der twee gemeenschappen en die betrekking hebben op ... culturele en ... persoonsgebonden aangelegenheden, evenals op het gemeentelijk aandeel in het kunstonderwijs, derwijze verdeeld dat tenminste 20 % van het totaal toegekend wordt aan de gemeenschap die de minderheid van de bevolking van de gemeente uitmaakt» (St.

⁴ Steunend op normen vastgelegd bij decreet of bij wet, al naar het geval.

71). Duidelijker kan het niet. Elke gemeente wordt een kleine federatie, met eigen «gemeenschappen», eigen «inrichtingen», en gesplitste begrotingen, echter zonder federaal gezag. De Vlaamse Gemeenschap wordt buitengehouden : 19 kleine Vlaamse gemeenschappen moeten het op eigen kracht trachten te rooien, tegen een anderstalige overheid in. De beruchte «20 %» worden als een vooruitgang bestempeld en inderdaad kan men aannemen dat de gemeentelijke overheden heden dat percentage niet spenderen aan de Vlaamse socio-culturele ontplooiing. Maar dit is een louter boekhoudkundige benadering die de politieke realiteit negeert en bovendien getuigt van een slecht boekhoudkundig inzicht.

De politieke aspecten eerst :

— Herinneren we eraan dat de meeste socio-culturele diensten «zich tot de twee gemeenschappen zullen blijven richten» : de Franstaligen voelen er zich in thuis daar de gehele sfeer Franstalig is en de meeste personeelsleden eveneens ; voor Vlamingen is dit geen toekomstbeeld, dat heeft het verleden voldoende aangetoond. Er rest dus slechts een zeer klein deel van de socio-culturele kredieten die men à rato van 80 en 20 % zal moeten verdelen. Nominaal kunnen dat zeer kleine bedragen zijn.

— Met het lokaas van de 20 % worden de Vlaamse verantwoordelijken op een handige wijze gedwongen binnen de gemeente te blijven : men kan die 20 % niet ongebruikt laten, anders loopt men het gevaar de indruk te geven dat de Vlaamse bevolking ter zake geen noden heeft, wat de proef op de som zou zijn van de Franstalige stelling van het «faux problème». Van een bovengemeentelijke samenwerking kan geen sprake zijn : gemeentelijk geld moet binnen de gemeente worden besteed en voor het op gang brengen van intercommunale verenigingen hebben de Vlaamse vertegenwoordigers in hun minderheidspositie geen enkele macht.

Boekhoudkundig of beheerstechnisch is 20 % te veel en te weinig :

— Te veel, daar niet elke gemeente een Vlaams bejaardentehuis, een Vlaamse muziekschool of een Vlaamse dienst voor thuisverzorging behoeft.

— Te weinig, om twee redenen :

— de eerste : wil men binnen afzienbare tijd, stel maar 5 à 10 jaar, tot een volwaardige socio-culturele infrastructuur komen ten behoeve van de Vlaamse bevolking, dan heeft men gedurende die periode proportioneel méér nodig dan een 80 - 20 verhouding : de infrastructuur bestaat en voldoet de Franstaligen, grote investeringen af te nemen van de 80 % zou geld weggooiën zijn ; voor de Vlaamse bevolking moet heel wat van de grond af worden opgericht, en daartoe volstaan die 20 % niet ; het saneren van de toestand vereist, als aanloop, grote investeringskosten ;

— de tweede : de vaste kosten voor een kleine Vlaamse dienst zijn niet in dezelfde mate verschillend voor een grote Franstalige dienst : hierboven hebben

we dit reeds terloops gesteld ; vijf jonge moeders met hun zuigelingen hebben hetzelfde lokaal, dezelfde medische uitrusting, dezelfde verwarmings- en verlichtingskosten, een dokter en verpleegsters nodig, zoals 25 Franstaligen ; de 80-20 verhouding, gebaseerd op het vermoede aantal Vlaamse gegadigden, getuigt van een slordig onrealistisch financieel inzicht.

Stel nu nog, tenslotte, dat de Brusselse gemeenten méér kredieten zullen moeten uittrekken ten voordele van de verongelijkte Vlaamse bevolking, dan moet men zich ervan bewust zijn dat zij, als gemeenten, daarvan weinig of niets zullen voelen. Het grote onderhandelingssucces dat beide pacten voor de Franstaligen zijn, blijkt o.m. uit de bepalingen van Egmont en Stuyvenberg waarin staat dat «er ten laste van het Gemeentefonds bij voorrang een bedrag zal worden afgenomen ten einde de uitgaven te dekken die inherent zijn aan de uitvoering van de nationale en internationale opdrachten alsook aan het *tweetalig karakter* van de gemeenten van het Brussels Gewest» (E. p. 66) en «dat de regering zich ertoe verbindt voor de budgettaire gevolgen verbonden aan de uitvoering van de nationale en internationale opdrachten alsook van de *toepassing van de wettelijke bepalingen betreffende het tweetalig karakter* van de 19 gemeenten van het Brussels Gewest, vanaf 1979 een juiste compensatie toe te kennen» (St. 108).

Dat de internationale functie van Brussel ook enorme inkomsten medebrengt, wordt nooit gezegd of verrekend, al weet iedereen dat het terugtrekken van alle Europese en internationale organisaties uit Brussel de immobiliënmarkt zou doen ineensinken en de horeca- en ontspanningssector ondraaglijke schade zou toebrengen, evenals trouwens de openbare nutsbedrijven als gas- en elektriciteitsbedrijven, openbare zwembaden en dergelijke.

Maar wat ons onderwerp betreft : uit bovenstaande teksten blijkt dat de nationale begroting, voor meer dan de helft door de Vlaamse bevolking gestijfd, de «tweetaligheid» van de Brusselse gemeenten zal financieren. De heer Havelange heeft in de Kamer hierover de laatste twijfel weggenomen (*Parl. Hand., Kamer*, 1 maart 1978, p. 1286). De Vlaamse bevolking draagt dus tweemaal bij : op nationaal én op gemeentelijk vlak. Wie beweert dat dit pact aan Vlaamse kant het verdedigen waard is ?

Waar blijft de Vlaamse Gemeenschap ?

Volgens het systeem der persoonsgebonden materies zou de Vlaamse Gemeenschap de Vlaamse socio-culturele belangen te Brussel zelf behartigen, door middel van een normerende Vlaamse Gemeenschapsraad maar vooral door het optreden van een krachtig Gemeenschapsexecutief.

Uit voorgaande paragrafen blijkt voldoende duidelijk dat alles gebeurt en zal blijven gebeuren op gemeentelijk vlak, waar de Vlamingen het zwakst zijn.

Ellenlange bepalingen van de pactsen zijn aan de gemeenten gewijd.

Waar treedt de Vlaamse Gemeenschap op? Waar is de sterke arm? Het krachtige Gemeenschapsexecutief?

Volgens het Egmontpact (E. p. 38) zou het Gemeenschapsexecutief bestaan uit twee personen, één bevoegd voor Vlaanderen, één voor Brussel. Twee mensen voor gemeenschapsproblemen, tegenover zeven leden voor het Executief van het kleinste gewest, nl. Brussel (E. p. 64). Onder meer daaruit blijkt dat de staatshervorming volkomen overeenkomstig de Waals-Brusselse eis vorm krijgt, met name met drie gewesten: de gemeenschappen zijn secundair, bijkomstig⁵.

Het Stuyvenbergakkoord heeft het aantal leden van het Gemeenschapsexecutief op vier gebracht (St. 48), allicht om toch maar de schijn te redden, maar er heeft toch maar één Brussels lid zitting in, dat normaal taken uit niet minder dan negen ministeriële departementen moet pogen waar te maken door de oprichting van een net van «persoonsgebonden» diensten, dit alles tegen de plaatselijke weerstand in. Een onmogelijke taak, zo onmogelijk dat het een lachertje is, te meer daar dit lid veelal «collegiaal» optreedt met zijn Franstalige collega die dus over een veto beschikt.

Over de eventuele rol van het Vlaamse Gemeenschapsexecutief in Brussel zwijgen de pactsen als vermoord. Virtueel is het nochtans zo dat de Vlaamse Gemeenschap kan optreden om de bevolking te Brussel bij te staan: dit optreden zal slechts suppletief kunnen gebeuren ingeval de Brusselse gemeenten hun verplichtingen niet nakomen, daar alles in eerste instantie in de handen van deze gemeenten is gelaten.

Rest dan nog de NCC, als executief orgaan. «Des guten zuviel». Liever één krachtig Executief, dan twee met onduidelijke parallelle opdrachten op hetzelfde gebied en t.a.v. dezelfde materies. Een échte staatshervorming die naar vereenvoudiging van de instellingen streeft (Aanhef Egmontpact, E. p. 24), zou de taken van de huidige NCC, een orgaan van de af te schaffen Agglomeratie, overgedragen hebben op het Vlaams Gemeenschapsexecutief. Men heeft de NCC willen ontzien wegens haar personeel en wegens haar verdiensten. Deze verdiensten zijn niet gering, maar zij hebben de sanering van de Brusselse toestand slechts marginaal geraakt, o.m. wegens het ontbreken van de onontbeerlijke juridische én financiële middelen. Het deficit van de NCC is voldoende bekend. De FCC leeft in weelde want al haar taken worden door de gemeenten méér dan voldoende behartigd.

⁵ Andere symptomen zijn: het Gewest heeft met de Staat concurrerende bevoegdheden (E. p. 24) en kan zich dus aangelegenheden toeëigenen en regelen zolang de Staat er zich niet mee bezighoudt. De Gemeenschapsraad krijgt limitatief opgesomde bevoegdheden, die hij niet mag overschrijden (E. p. 24). Het Gewest heeft «implied powers» (St. 59), de Gemeenschap niet. De Gewestexecutieven oefenen administratief toezicht (voogdij) uit, de Gemeenschapsexecutieven niet.

Wie nu ondanks alles gelooft in de virtuele, potentiële mogelijkheden van Gemeenschapsexecutief en NCC ten aanzien van Brussel, moet zich ervan bewust zijn dat de beschikbare kredieten gering zullen blijven.

Daartoe volstaat het de huidige dotaties van de Cultuurraden te kennen en deze aan te passen volgens de bepalingen van het Stuyvenbergpact (St. 76): «de globale dotaties van de gemeenschappen zullen aanvankelijk worden bepaald op het niveau van de huidige behoeften (lees «de huidige dotaties van de Cultuurraden»): de wet zal voorzien in een jaarlijkse verhoging die ten minste in verhouding is tot het stijgingsritme van de nationale begroting, zonder rekening te houden met de kredieten voor de werkloosheid en buitengewone uitgaven». Concreet betekent dit dat de huidige cultuurbegrotingen behouden blijven, verhoogd in de mate van de inflatie, maar zonder rekening te houden met de toevoeging van de persoonsgebonden sector. Voor een opdacht die voor meer dan de helft is toegenomen, blijven de kredieten op hetzelfde peil als heden. Besluit: het Gemeenschapsexecutief en de NCC kunnen, bij in gebreke blijven van de Brusselse gemeenten, hoegenaamd niet bijspringen of suppletief optreden. De «sterke arm van Vlaanderen» strekt zich niet tot Brussel uit.

Besluit van Deel II

Van het project is niets terechtgekomen. De persoonsgebonden materies blijven behoren tot de bevoegdheid van Franstalige overheden, nl. van de 19 Brusselse gemeenten. Deze worden niet samengevoegd. De pactsen voorzien in een aantal verweermiddelen tegen de gemeenten, wat de Vlaamse vertegenwoordigers verplicht almaar door klagend, protesterend, «intolerant» op te treden.

Het administratief toezicht, beperkt tot een wettigheidscontrole, wordt door een overwegend Franstalig gezagsorgaan uitgeoefend, het Gewestsexecutief, dat, bovendien, normaal niet bevoegd zou mogen zijn voor gemeenschapsaangelegenheden. De macht van de twee Vlaamse leden van dit Executief is nihil: oneensgezindheid met de Franstalige meerderheid dwingt hen tot ontslag. De gemeenschapscommissies hebben geen beslissingsbevoegdheid en hun beroep kan worden afgewezen door de Franstalige leden van het Gewestsexecutief. Het suppletief optreden van de Vlaamse Gemeenschap wordt in feite verhinderd door de bepaling in het Stuyvenbergakkoord dat de kredieten voor de culturele aangelegenheden, waaraan nu ook de persoonsgebonden aangelegenheden worden toegevoegd, op het huidige peil worden behouden.

Kortom, de Vlaamse bevolking krijgt te Brussel geen autonomie. Zij is overgeleverd aan de Franstalige meerderheid in gemeenten en gewest, zonder dat het Gemeenschapsexecutief of de NCC daadwerkelijk, juridisch en financieel, bijstand kunnen verlenen.

III. De Rand

Over het randgebied van Brussel, deel van het Vlaamse Gewest, maar een echt Vlaams rampgebied, is er al zoveel geschreven en gezegd, dat we hieromtrent bondiger kunnen zijn.

Door het inschrijvingsrecht te Brussel (E. p. 72) versterken de Franstalige inwoners de reeds zo grote Fransstalige meerderheid te Brussel, ten nadele van de Vlaamse vertegenwoordiging in Gewest en Staat. Voor de gemeenteverkiezingen, evenwel, blijven zij hun stemrecht uitoefenen en behouden hun meerderheid in de zes faciliteitengemeenten (waarop St.-Genesius-Rode nog een uitzondering maakt, maar voor hoelang nog?). Zij «winnen» dus op twee vlakken. Voor de andere zeven «secties van gemeenten» en drie «wijken» betekent het inschrijvingsrecht een aanmoediging om er zich te gaan vestigen: Franstaligen hebben er alleen bij te winnen, niets te verliezen. De «olievlek» kan zich verder uitspreiden.

De Franstalige inwoners van de zes faciliteitengemeenten «genieten voor de persoonsgebonden en culturele aangelegenheden dezelfde rechten als de Nederlandstaligen in Brussel» (E. p. 70). Een principe dat theoretisch gold (theoretisch, we hebben immers aangetoond dat er in feite om zo te zeggen niets veranderde), voor een onbehoorlijk behandelde minderheid in een tweetalig gebied, geldt nu ook voor een Fransstalige meerderheid die reeds alles kan verkrijgen van de gemeenteoverheid en dit in een eentalig Vlaams Gewest.

In dit Vlaams Gewest wordt de Franstalige Gemeenschapsraad bevoegd gemaakt, wat een flagrante inbreuk is op het autonomiebeginsel van Gemeenschap, Gewest en taalgebied.

Bovendien is ook de FCC bevoegd, ter ondersteuning van een Franstalige meerderheid, een FCC die te Brussel met zijn geld geen blijf weet en het met kracht gaat investeren in de zes gemeenten en wellicht, via privé VZW's, in de te verfransen buurgemeenten en wijken.

Tot hier hebben we regelingen vermeld die dezelfde zijn in Brussel en in de Rand, zij het voor niet vergelijkbare toestanden.

Er komen twee regelingen bij, die nog een afzonderlijk voorrecht zijn voor het Randgebied, en niet ten voordele, maar ten nadele van de Vlaamse bevolking. De gemeenschapscommissies die in Brussel een recht van hoger beroep kunnen uitoefenen bij het Brussels Gewestexecutief (een aberrante regeling, die de Vlamingen ten hoogste de mogelijkheid biedt een politieke rel te schoppen, ten gevolge van de oneensgezindheid van de twee Vlaamse Executiefleden, van hun ontslag, opvolging, nieuw ontslag enz., zie boven), kunnen in de zes faciliteitengemeenten slechts terecht bij de twee culturele leden (een Vlaming en een Franstalige) van het Brussels Gewestexecutief, dit zijn de Brusselse leden van elk Gemeenschapsexecutief. Het volstaat dus

dat de Franstalige zijn veto stelt, opdat de overheden van de zes faciliteitengemeenten beschermd zijn tegen een Vlaams protest. Hoe heeft men deze discriminerende regeling in 's hemelsnaam kunnen aanvaarden? Waren er wel Vlamingen in Egmont en Stuyvenberg?

De tweede aanstootgevende regeling werd reeds terloops vermeld (zie hierboven). De «algemene voogdij» wordt op de Brusselse gemeenten uitgeoefend door het Brussels Gewestexecutief, ook voor Vlaamse gemeenschapsaangelegenheden (culturele en persoonsgebonden): Franstaligen houden toezicht op Fransstaligen ter zake van specifiek Vlaamse belangen. In de zes randgemeenten wordt van deze regeling afgeweken. Het toezicht wordt niet uitgeoefend door het Vlaams Gewestexecutief in zijn eigen gewest, maar door de centrale staat (E. p. 76): de Franstaligen hebben derhalve een grotere waarborg in een eentalig gewest, dan Vlamingen in een tweetalig.

Men kon verwachten dat deze groteske bepaling tijdens de Stuyvenbergonderhandelingen zou «gepreciseerd, aangevuld of gewijzigd» worden, met name door te stellen dat de centrale Staat dan toch slechts deze voogdij zou uitoefenen voor zaken van staatsbelang of (jammer genoeg) van gemeenschapsbelang, zoals in Brussel. Nee, er is geen enkele correctie of beperking aangebracht, zodat de Staat ook voor gewestelijke bevoegdheden het toezicht uitoefent. Derhalve zal geen Vlaams minister van Streekeconomie in de toekomst kunnen beletten, zoals dat in het verleden is gebeurd, dat er verder druk wordt verkaveld door Franstalige immobiliënmaatschappijen in een randgemeente of dat een burgemeester van een randgemeente een groot stuk groene zone laat verkopen aan een Brusselse collega en meteen een bouwvergunning aflevert om er een Brussels sportcomplex te bouwen, wat in een groene zone mag, dit alles in een Vlaams Gewest, uitsluitend bevoegd voor ruimtelijke ordening. Hopelijk worden dergelijke onaanvaardbare situaties toch nog in de wetsontwerpen gecorrigeerd.

Maar mogen wij Vlamingen nog hoop koesteren, na wat er tijdens het voorbije jaar is geschied?

Algemeen besluit

Indien men ervan uitgaat dat het belangrijkste probleem aan Vlaamse zijde de ergerlijke toestand is in Brussel en in zijn randgebied, dat tijdens de onderhandelingen in de weegschaal zou worden gelegd tegenover de Waals-Brusselse eis van sociaal-economische autonomie of gewestvorming, dan zijn de beide pacten een onbetwistbare nederlaag voor de Vlaamse Gemeenschap in dit land. Een sanering van de Brusselse toestanden die ook in de zes faciliteitengemeenten be-

staan, is niet in het verschiet. De status quo gaat nu wettelijk bevestigd worden, mitsgaders een aantal verweermiddelen ten behoeve van de Vlaamse bevolking waarvan het gebruik haar minderheidspositie slechts kan benadrukken.

Tenware de vertegenwoordigers van de Vlaamse bevolking in het Parlement in extremis, met inzicht, moed en onafhankelijkheid, het dreigend onheil voorkomen.

Prof. J. GIJSSELS

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 27 JANUARI 1977

Eerste voorzitter : ridder Rutsaert

Raadsheer-rapporteur : de h. Meeüs

Procureur-generaal : de h. Delange

Advocaten : mrs. Bützler en Dassesse

1. Verdrag—Uitlegging—Verdrag tot eenmaking van het recht—2. Luchtvaart—Verdrag van Warschau, art. 25—Onbeperkte aansprakelijkheid—Wetenschap dat schade waarschijnlijk het gevolg zou zijn.

1. De interpretatie van een internationaal verdrag tot eenmaking van het recht mag niet geschieden door te verwijzen naar het nationaal recht van een van de verdragsluitende staten. Indien de tekst uitlegging vergt, moet deze gegeven worden op grond van aan het verdrag eigen elementen, met name het voorwerp, het doel, de context, en bovendien de voorbereiding en de wordingsgeschiedenis. Het zou nutteloos zijn een verdrag uit te werken dat een internationale wetgeving vastlegt, indien de gerechten van elke staat het volgens hun eigen rechtsbeginselen zouden interpreteren.

2. De tekst van art. 25 van het Verdrag van Warschau, zoals vastgesteld door het Haagse Protocol van 27 september 1955, bedoelt hetzij de opzettelijke fout, hetzij de fout die wordt gekenmerkt zowel door roekeloosheid als door de wetenschap dat schade waarschijnlijk het gevolg zou zijn. Voor dit laatste hebben de opstellers gewild dat bewezen wordt dat de vervoerder of zijn ondergeschikten werkelijk wisten dat schade waarschijnlijk het gevolg zou zijn, niet dat zij zulks normalerwijze hadden moeten weten.

S. e.a. t/ Vennootschap naar
Indisch recht A.

Gelet op het bestreden arrest, op 17 september 1975 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 20, 22, 25 van de Overeenkomst van Warschau van 12 oktober 1929 tot het brengen van eenheid in enige bepalingen inzake het internationaal luchtvervoer, goedgekeurd bij de wet van 7 april 1936, gewijzigd door het Protocol van 's Gravenhage van 28 september 1955, goedgekeurd bij de wet van 30 juli 1963, 1135, 1137 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het hof van beroep, ondanks de vaststelling dat de piloot een verkeerd idee had over zijn positie, wat de oorzaak van het ongeval was, en dat «de radarverkeersleider hem

ongetwijfeld heeft willen melden dat hij zijn positie moest wijzigen», beslist dat de piloot, hoewel hij zijn positie niet wijzigde niettegenstaande de informatie van de verkeersleider, aldus toch niet een daad of nalatigheid had begaan, welke roekeloos werd gepleegd en met de wetenschap dat schade waarschijnlijk het gevolg zou zijn, om de redenen, enerzijds, dat «behalve wanneer men zou veronderstellen dat de gezagvoerder D. zichzelf wou vernietigen en met hem al de zich aan boord bevindende personen, ofwel dat hij ongelooflijk lichtzinnig zou hebben gehandeld, kan worden aangenomen dat de piloot meende dat het antwoord van de 'radarverkeersleider' slechts de 'laterale' positie verduidelijkte», zoals ze door de piloot ten onrechte werd beschouwd ; «dat de zoëven bedoelde veronderstellingen tegengesproken worden door de voorgelegde bescheiden inzake de onberispelijke professionele antecedenten en de grote ervaring van de gezagvoerder D., vervolgens door de omstandigheid dat, nu hij getrouw aan de radarverkeersleider had gemeld wat hij meende zijn werkelijke positie te zijn, hij het antwoord afwachtte alvorens van niveau 190 naar V.M.C. te dalen», en, anderzijds, dat de fout die een onbeperkte aansprakelijkheid medebrengt volgens artikel XIII van het Protocol van 's Gravenhage, dat artikel 25 van de Overeenkomst van Warschau heeft gewijzigd» bestaat in een daad of een nalatigheid die, ofwel gepleegd werden met de bedoeling schade te veroorzaken (eventualiteit die ten deze, alle partijen zijn het erover eens, als totaal onwaarschijnlijk verworpen dient te worden), ofwel roekeloos gepleegd werden en met de wetenschap dat schade waarschijnlijk het gevolg zou zijn ; dat de door het Protocol van 's Gravenhage ingevoerde wijziging het Angelsaksisch begrip 'wilfull misconduct' heeft willen uitdrukken dat uitgaat van roekeloosheid van de ondergeschikte met de wetenschap dat schade waarschijnlijk het gevolg zou zijn van zijn daad of nalatigheid ; dat aldus bewezen zou moeten worden dat de wetenschap dat schade waarschijnlijk het gevolg zou zijn werkelijk aanwezig was, waarbij deze wetenschap subjectief beoordeeld moet worden ;... dat het bewijs van een dergelijke wetenschap uit eenvoudige vermoedens mag worden afgeleid ; ... dat (de piloot) zijn verkeerde positie handhaafde en daardoor recht tegen de Mont Blanc aanvloog, omdat hij het antwoord van de 'radarverkeersleider' verkeerd had begrepen door een rechtzetting als een bevestiging te beschouwen, aangezien dit antwoord dubbelzinnig was ; ... dat de cruciale vraag is of hij, toen hij om 7 h 00 48' werd ingelicht over zijn werkelijke positie, overmoedig geworden door zijn ervaring ondanks alles beslist zou hebben het niveau van 19.000 voet te verlaten, en bewust het risico te lopen een waarschijnlijk voorkomend ongeval te zien gebeuren ; dat deze vraag ontkennend beantwoord moet worden nu de piloot het bericht van

7 h 00 48' als een bevestiging heeft opgevat van het feit dat hij zich loodrecht boven het herkenningpunt Mont Blanc bevond en nu het aanvaardbaar was dat bericht aldus te begrijpen»,

terwijl, eerste onderdeel, de roekeloze daad of nalatigheid gepleegd met de wetenschap dat schade waarschijnlijk het gevolg zou zijn, als bedoeld bij artikel 25 van het Verdrag van Warschau gewijzigd te 's-Gravenhage in 1955, de bestanddelen vormen van een zware contractuele fout, nu de luchtvervoerder of zijn ondergeschikte hun verplichting niet zijn nagekomen de passagiers te beveiligen, welke krachtens artikel 1135 van het Burgerlijk Wetboek en artikel 20 van dit verdrag uit de vervoerovereenkomst voortvloeit ; het feit dat de tekst van artikel 25 van het Verdrag van Warschau gewijzigd in 1955 te 's-Gravenhage niet uitdrukkelijk voorschrijft dat voor het toepassen van de onbeperkte aansprakelijkheid enkel moet worden bewezen dat de vervoerder of zijn ondergeschikte moest weten dat schade waarschijnlijk het gevolg zou zijn, geen afbreuk doet aan het beginsel van de beoordeling in abstracto van elke contractuele fout, welk beginsel stoelt op artikel 1137 van het Burgerlijk Wetboek ; artikel 25 immers niet bepaalt dat de aan te tonen wetenschap van de vervoerder of zijn aangestelde hun werkelijke wetenschap moet zijn, doch enkel vereist dat de daad of de nalatigheid, die de schade heeft veroorzaakt, «roekeloos en met de wetenschap dat schade waarschijnlijk het gevolg zou zijn plaatsvond» ; het beginsel van de beoordeling in abstracto van elke contractuele fout een algemeen beginsel is van het Belgisch recht en toepasselijk is in elke hypothese die geen uitdrukkelijke uitzondering vormt op genoemd beginsel ; door bijgevolg te beslissen dat de piloot niet «ongelooflijk lichtzinnig» heeft gehandeld, nu deze roekeloosheid bestaat in «het ontbreken van de lichtste zorg waarvan het gedrag van de meest onbezorgde mens blijk zou kunnen geven», en dat hij niet werkelijk wist dat schade waarschijnlijk het gevolg zou zijn, door niet op het objectief en abstract criterium «goede piloot» te steunen doch op concrete en subjectieve beoordelingen, respectievelijk, in de eerste plaats op de persoonlijke hoedanigheden en op het gedrag van de gezagvoerder D., en vervolgens op de betekenis die de piloot zelf gehecht zou hebben aan de informatie van de «radarverkeersleider», het hof van beroep de artikelen 20, 22 en 25 van het Verdrag van Warschau dat in 1955 te 's-Gravenhage werd gewijzigd, en de artikelen 1135 en 1137 van het Burgerlijk Wetboek heeft geschonden ;

tweede onderdeel, of men zulks abstract of concreet beoordeelt, de bij artikel 25 van het te 's-Gravenhage in 1955 gewijzigde Verdrag van Warschau bedoelde daad of nalatigheid, die de luchtvervoerder onbeperkt aansprakelijk stelt, volgens deze bepaling zelf, niet enkel de daad of de nalatigheid is die door een slechte piloot wordt gepleegd, maar elke daad of nalatigheid die roekeloos en met de wetenschap dat schade waarschijnlijk het gevolg zou zijn, gepleegd werd, ongeacht de antecedenten en de beroepservaring van de piloot of zijn doorgaans «gewetensvolle» gedraging ; artikel 25 elke betekenis verliest door een uitlegging die berust op de erkende bekwaamheid van de piloot van het verongelukte vliegtuig of op zijn doorgaans gewetensvolle gedraging, en die tot de conclusie leidt dat zo een piloot de hem verweten fout niet kan hebben begaan, nu deze vereist dat hij uiterst lichtzinnig, dat wil zeggen roekeloos, gehandeld zou hebben, het hof van beroep bijgevolg door de antecedenten en de

beroepservaring van de gezagvoerder D., alsmede zijn «gewetensvol» optreden, als vermoedens aan te voeren om te denken dat hij de informatie van de radarverkeersleider verkeerd heeft geïnterpreteerd en hij dus niet werkelijk bewust kon zijn van het gevaar dat schuilde in het handhaven van zijn positie, artikel 25 van het te 's-Gravenhage in 1955 gewijzigde Verdrag van Warschau heeft geschonden ;

derde onderdeel, uit de soevereine vaststelling van de rechters in hoger beroep dat de informatie die de radarverkeersleider aan de piloot doorgaf op zichzelf dubbelzinnig was, niet volgt, ook al aanvaardt men dat een subjectieve beoordeling van de fout van de piloot wettelijk zou zijn, dat er geen fout is in de zin van artikel 25 van het te 's-Gravenhage in 1955 gewijzigde Verdrag van Warschau ; deze loutere dubbelzinnigheid, op zichzelf beschouwd en niet in verband gebracht met gezagvoerder D., immers impliceert niet, op welke wijze men de fout van laatstgenoemde ook moge beoordelen, noch logisch met zich brengt dat deze piloot inderdaad de informatie verkeerd had begrepen, nu alleen de antecedenten en de beroepservaring van de gezagvoerder, evenals zijn «gewetensvol» optreden, geen geldige vermoedens uitmaken, gelet op de algemene strekking van artikel 25 ; het hof van beroep, door vast te stellen dat de gezagvoerder D. zogenaamd niet werkelijk wist dat schade waarschijnlijk het gevolg zou zijn van zijn daad, gelet op de enkele dubbelzinnigheid als dusdanig van de informatie van de radarverkeersleider evenals op de beroepsbekwaamheid en het «gewetensvol» optreden van de gezagvoerder, het hof van beroep zijn beslissing baseert op een onlogische redenering (schending van artikel 97 van de Grondwet) die strijdig is met artikel 25 van het in 1955 te 's-Gravenhage gewijzigde Verdrag van Warschau ;

Overwegende dat uit de vaststellingen van het arrest blijkt dat een vliegtuig van de vennootschap A., thans verweerster, op 24 januari 1966 juist onder de top van de Mont Blanc is neergestort en dat Julien T., echtgenoot van de eerste eiseres en vader van de tweede en derde eiseressen, bij dit ongeval het leven verloor ; dat de piloot van het vliegtuig zijn positie onjuist heeft beoordeeld en dat, na aan de radarverkeersleider te hebben gemeld wat hij meende zijn werkelijke positie te zijn, hij het antwoord verkeerdelijk als een bevestiging heeft begrepen, terwijl het een rechtzetting was omdat dit antwoord dubbelzinnig was ; dat hij aldus, in stede van te dalen in een luchtcorridor boven het Lemanmeer, naar het bovenste Mont Blanc-massief is gedoken ;

Overwegende dat de rechtsvordering van de eiseressen ertoe strekte hun schade volledig te doen vergoeden ; dat zij, om de onbeperkte aansprakelijkheid van verweerster te doen aannemen, steunden op artikel 25 van het Verdrag van Warschau van 12 oktober 1929 tot het brengen van eenheid in enige bepalingen inzake het internationaal luchtvervoer, goedgekeurd bij de wet van 7 april 1936, gewijzigd door artikel XIII van het Protocol van 's-Gravenhage van 28 september 1955, goedgekeurd bij de wet van 30 juli 1963 ;

Overwegende dat het arrest zegt dat, voor de toepassing van deze bepaling, de vervoerder of zijn ondergeschikte, aan wie men een roekeloze daad of nalatigheid verwijt, werkelijk moest weten dat de schade waarschijnlijk het gevolg zou zijn en dat deze wetenschap subjectief beoordeeld moet worden ; dat het arrest, op grond van de vermoedens die het aanduidt, beslist dat de piloot deze werkelijke wetenschap niet had en bijgevolg de rechtsvordering van de eiseressen afwijst in zo-

verre zij strekt tot betaling van de bedragen die het bij artikel 22 van voornoemd verdrag vastgesteld forfaitair bedrag te boven gaan ;

Overwegende dat het middel het arrest hoofdzakelijk verwijst aldus artikel 25 van het in 1955 te 's-Gravenhage gewijzigde Verdrag van Warschau te hebben geschonden, nu het genoemd artikel 25 geen afwijking inhoudt van het beginsel van artikel 1137 van het Burgerlijk Wetboek, volgens welk elke contractuele fout in abstracto en niet in concreto beoordeeld moet worden, of, met andere woorden, objectief en niet subjectief ;

Overwegende dat het eerste lid van artikel 1137 de door het middel aangevoerde regel vastlegt doch daaraan geen absoluut karakter toekent ; het tweede lid de toepassing van bijzondere bepalingen op bepaalde contracten mogelijk maakt ; dat, zelfs al was artikel 1137 van het Burgerlijk Wetboek ten deze toepasselijk, de rechter niettemin zou moeten onderzoeken of het bij hem aanhangig gemaakte geschil niet wordt beheerst door bijzondere bepalingen ;

Overwegende nochtans dat de aansprakelijkheid inzake internationaal luchtvervoer, waarover het hof van beroep uitspraak moest doen, beheerst wordt door het Internationaal Verdrag van Warschau tot het brengen van eenheid op dat stuk ; dat het interne recht slechts kan worden bepaald in zoverre het Verdrag zelf ernaar verwijst of zulks toestaat ;

Overwegende dat de interpretatie van een internationaal verdrag tot eenmaking van het recht niet kan gebeuren door te verwijzen naar het nationaal recht van één der verdragsluitende Staten ; dat, indien de tekst uitlegging vergt, deze moet gebeuren op grond van aan het verdrag eigen elementen, met name zijn voorwerp, zijn doel en zijn context, en bovendien zijn voorbereiding en zijn wordingsgeschiedenis ; dat het nutteloos zou zijn een verdrag uit te werken dat een internationale wetgeving vastlegt indien de gerechten van elke Staat het volgens hun eigen rechtsbeginselen zouden interpreteren ;

Overwegende dat het Verdrag van Warschau van 12 oktober 1929 bepaalde regels heeft willen vaststellen tot het brengen van eenheid in het internationale luchtvervoer, met name wat de aansprakelijkheid van de vervoerder betreft ; dat de bepalingen ervan, die het resultaat zijn van een compromis tussen de verschillende verdragsluitende Staten, een autonoom juridisch stelsel vormen, dat onafhankelijk is van de nationale wetgevingen, zelfs al hebben verschillende van deze Staten de toepassing ervan uitgebreid tot binnenlands luchtvervoer ; dat het verdrag inzonderheid geen uitsluitel geeft nopens het al dan niet contractueel kenmerk van de aansprakelijkheid die het regelt, wat met name volgt uit het eerste en tweede lid van artikel 24 ;

Overwegende dat het verdrag inzake aansprakelijkheid drie essentiële regels vastlegt : 1. de vervoerder wordt vermoed aansprakelijk te zijn (artikelen 17 tot 19) ; dit vermoeden kan evenwel worden omgekeerd indien de vervoerder bewijst dat hij en zijn ondergeschikten alle maatregelen hebben getroffen, nodig om de schade te vermijden, of dat het hun onmogelijk was die maatregel te treffen (artikel 20) ; 2. de aansprakelijkheid van de vervoerder wordt nochtans tot bepaalde bedragen beperkt (artikel 22) ; 3. de niettemin onbeperkte aansprakelijkheid van de vervoerder in bepaalde gevallen die het verdrag aanduidt (artikel 25) ;

Overwegende dat de oorspronkelijke tekst van artikel 25, eerste lid, nopens de onbeperkte aansprakelijkheid van de vervoerder als volgt luidde : «De vervoerder heeft niet het recht zich te beroepen op de bepalingen van dit Verdrag,

welke zijn aansprakelijkheid uitsluiten of beperken, indien de schade het gevolg is van zijn opzet of van schuld zijnerzijds, die volgens de wet van de rechter, voor wie de vordering wordt aanhangig gemaakt, met opzet wordt gelijkgesteld» ;

Dat deze bepaling, ongeacht haar draagwijdte die tot uiteenlopende interpretaties heeft geleid, aantoonde hoe moeilijk het was op dit stuk tot een eenvormige regel te komen ;

Overwegende dat het Protocol van 's Gravenhage de moeilijkheden heeft willen oplossen die voortvloeiden uit de vorige tekst door, uitgaande van een compromisoplossing, een gemeenschappelijke regel vast te stellen, eigen aan het internationaal luchtvervoer ;

Dat het Protocol van 's-Gravenhage, wegens de ontwikkeling van het luchtvervoer en de levensvoorwaarden, daarenboven de bedragen heeft verhoogd van de schadevergoeding waartoe de vermoede aansprakelijkheid van de vervoerder beperkt was en, ter compensatie, de gevallen waarin de vervoerder onbeperkt aansprakelijk was veel nauwgezetter heeft bepaald ;

Overwegende dat de tekst van artikel 25 van het Verdrag, zoals hij werd vastgesteld door het Protocol van 's Gravenhage en in België op 25 november 1963 in werking trad, bepaalt dat «de in artikel 22 vermelde aansprakelijkheids grenzen niet van toepassing zijn indien wordt bewezen, dat de schade het gevolg is van een daad of een nalatigheid van de vervoerder of van zijn ondergeschikten, welke plaatsvond hetzij met de bedoeling schade te veroorzaken, hetzij roekeloos en met de wetenschap dat schade waarschijnlijk het gevolg zou zijn, voor zover in geval van een daad of een nalatigheid van ondergeschikten tevens wordt bewezen, dat dezen handelden in de uitoefening van hun dienstbetrekking» ;

Dat de tekst aldus hetzij de opzettelijke fout bedoelt, hetzij de fout die zowel wordt gekenmerkt door roekeloosheid als door de wetenschap dat schade waarschijnlijk het gevolg zou zijn ;

Overwegende dat reeds uit de bewoordingen zelf van deze bepaling afgeleid kan worden dat de opstellers ervan wilden dat werd bewezen dat de vervoerder of zijn ondergeschikten werkelijk wisten dat schade waarschijnlijk het gevolg zou zijn en niet dat zij zulks normalerwijze hadden moeten weten ;

Dat deze uitlegging daarenboven overeenstemt met het door de conferentie te 's-Gravenhage nagestreefde doel, en, daarenboven, bevestigd wordt door de bescheiden die haar werden overgelegd en die ten grondslag hebben gelegen aan de redactie van de tekst, en door de discussies die aan de aanneming van die tekst zijn voorafgegaan ;

Overwegende dat het arrest derhalve dienaangaande wettelijk verantwoord is en dat het middel in die mate naar recht faalt ;

Overwegende dat het arrest voor het overige beslist, op grond van een soevereine beoordeling in feite, dat de informatie van de radarverkeersleider dubbelzinnig was en, door te steunen op de verschillende aangeduide vermoedens en niet enkel op de ervaring en de hoedanigheden van de piloot, dat laatstgenoemde deze informatie verkeerd heeft begrepen ;

Dat het middel dienaangaande op een onjuiste uitlegging van de bestreden beslissing berust en dus feitelijke grondslag mist ;

Dat het middel, in zoverre het de beoordeling in feite van de rechter bekritiseert niet ontvankelijk is ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorzieningen ;
Veroordeelt de eiseressen in de kosten.

NOOT—Bovenstaand arrest verwerpt het cassatieberoep tegen Hof Brussel, 17 september 1975, J.T., 1976, 564.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 9 FEBRUARI 1978

Voorzitter : de h. Trousse

Raadsheer-rapporteur : de h. Cluson

Advocaat-generaal : de h. Charles

Advocaat : mr. Van Ryn

**Advocaat—Hoger beroep namens een rechtspersoon—
Vermoeden van regelmatige lastgeving vanwege bevoegd orgaan—Ontkenning van proceshandeling—Bewijslast.**

Behalve wanneer de wet een bijzondere lastgeving vereist, wordt de advocaat die voor een rechtscollege van de rechterlijke orde een proceshandeling verricht en die in de akte van rechtspleging slechts verklaart op te treden namens een rechtspersoon die behoorlijk is geïdentificeerd, wettelijk vermoed daartoe een regelmatige lastgeving te hebben gekregen van een bevoegd orgaan van die rechtspersoon.

Dit vermoeden is niet onwederlegbaar. Krachtens art. 848 Ger. W. kan een proceshandeling die namens een persoon wordt verricht zonder dat deze die handeling, zelfs stilzwijgend heeft gelast, toegelaten of bekrachtigd, op verzoek van een gedingvoerende partij van onwaarde worden verklaard.

Een partij mag dus verklaren dat de beslissing om die handeling te verrichten niet werd goedgekeurd door de organen van de rechtspersoon en niet van de rechtspersoon uitgaat, maar de bewijslast rust op de partij welke die betwisting opwerpt, en zij kan zich er niet toe beperken aan te voeren dat het haar niet mogelijk is de regelmatigheid van de handeling na te gaan.

N.V. C. t/ C. en N.V. E.

Gelet op de bestreden arresten, op 8 april 1976 en 2 november 1976 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen ;

Over het tweede en het derde middel samen, afgeleid, het tweede, uit de schending van de artikelen 1315, 1352 van het Burgerlijk Wetboek, 440, lid 2, 728, lid 1, 848, 849 van het Gerechtelijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest van 8 april 1976 zegt dat het beginsel volgens hetwelk de advocaat verschijnt als gevolmachtigde van de partij zonder dat hij van enige volmacht moet doen blijken «echter slechts van toepassing is op de door de procesgemachtigde verrichte handelingen, als bewezen is dat hij regelmatig met de zaak werd belast» en hieruit afleidt dat de verweerders het bewijs mochten eisen dat de beslissing om hoger beroep in te stellen van het wettelijk of statutair bevoegd orgaan uitging,

doordat het arrest van 2 november 1976 de in het arrest van 8 april 1976 vermelde beginselen toepast en beslist dat het hoger beroep van de procesgemachtigde van eiseres niet ontvankelijk is, omdat dienaangaande geen beslissing werd genomen door het «daartoe bevoegde» orgaan,

terwijl, eerste onderdeel, het tegenstrijdig is te verklaren, enerzijds, zoals het arrest van 8 april 1976 doet, dat de advocaat verschijnt als gevolmachtigde van de partij zonder dat hij van enige volmacht moet doen blijken, hetgeen impliceert dat een advocaat geacht wordt, om namens zijn cliënt in rechte te verschijnen een volmacht te hebben gekregen die, als de cliënt een vennootschap is, hem geldig door de vennootschap werd gegeven via haar bevoegde organen en, anderzijds, dat de verweerders het bewijs mogen eisen dat de advocaat van eiseres inderdaad door haar gemachtigd was om hoger beroep in te stellen ; de tegenstrijdigheid in het arrest van 8 april 1976 een schending van artikel 97 van de Grondwet vormt ;

tweede onderdeel, de wet vermoedt dat een advocaat die een proceshandeling verricht de cliënt vertegenwoordigt namens wie hij optreedt, behalve indien wordt aangetoond dat de cliënt deze handeling niet, zelfs stilzwijgend, heeft gelast, toegelaten of bekrachtigd ; de bestreden arresten, door eiseres te verplichten het bewijs te leveren dat de advocaat die namens haar voor het hof van beroep verscheen gemachtigd werd om zulks te doen, de artikelen 1315, 1352 van het Burgerlijk Wetboek, 440, lid 1, 728, lid 1, 845 en, voor zoveel nodig, 848 en 849 van het Gerechtelijk Wetboek schenden ;

het derde, uit de schending van de artikelen 1134, 1984, 1985, 1987, 1989 van het Burgerlijk Wetboek, 440, lid 2, 728, lid 1, 848, 849, van het Gerechtelijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest van 8 april 1976, zonder te betwisten dat het verzoekschrift van hoger beroep werd ondertekend door de advocaat die eiseres voor de eerste rechters had vertegenwoordigd, beslist dat de verweerders het bewijs mochten eisen dat de beslissing om hoger beroep in te stellen van het wettelijk of statutair bevoegd orgaan uitging,

doordat het arrest van 2 november 1976 beslist dat het hoger beroep van de procesgemachtigde van eiseres niet ontvankelijk is omdat dienaangaande geen beslissing werd genomen door «het daartoe bevoegd orgaan»,

terwijl een namens een persoon verrichte proceshandeling slechts van onwaarde kan worden verklaard indien deze die handeling niet, zelfs stilzwijgend, heeft gelast, toegelaten of bekrachtigd ; de bestreden arresten, door te eisen dat eiseres aantoonde dat zij werkelijk haar mandataris heeft gelast om hoger beroep in te stellen, zonder na te gaan of eiseres haar mandataris had toegelaten om namens haar hoger beroep in te stellen, zowel de regels inzake de vertegenwoordiging in rechte van de partijen door een advocaat schenden (schending van de artikelen 440, lid 2, 728, lid 1, 848 en 849 van het Gerechtelijk Wetboek) als de regels volgens welke iedere persoon een mandataris kan belasten om namens hem een welbepaalde rechtshandeling te verrichten (schending van de artikelen 1134, 1984, 1985, 1987 en 1989 van het Burgerlijk Wetboek), en althans hun beslissing doen steunen op niet passende gronden (schending van artikel 97 van de Grondwet) :

Overwegende dat, naar luid van artikel 440, lid 2, van het Gerechtelijk Wetboek, de advocaat verschijnt als gevolmachtigde van de partij zonder dat hij van enige volmacht moet doen blijken, behalve indien de wet een bijzondere lastgeving eist ; dat, buiten dat geval, een advocaat die voor een rechtscollege van de rechterlijke orde een proceshandeling verricht en die in de akte van rechtspleging enkel verklaart op te treden namens een rechtspersoon die behoorlijk

is geïdentificeerd door de vermelding van zijn benaming, zijn rechtskarakter en zijn maatschappelijke zetel, wettelijk wordt vermoed daartoe een regelmatige lastgeving te hebben gekregen van een bevoegd orgaan van die rechtspersoon ;

Overwegende dat dit vermoeden niet onwederlegbaar is ; dat, krachtens artikel 848 van het Gerechtelijk Wetboek, een proceshandeling die namens een persoon wordt verricht zonder dat deze die handeling, zelfs stilzwijgend, heeft gelast, toegelaten of bekrachtigd, op verzoek van een gedingvoerende partij van onwaarde kan worden verklaard ; dat een partij dus mag verklaren dat de beslissing om die handeling te verrichten niet werd goedgekeurd door de organen van de rechtspersoon en niet van de rechtspersoon uitgaat, doch dat de bewijslast rust op de partij welke die betwisting opwerpt en dat zij zich er niet toe kan beperken aan te voeren dat het haar niet mogelijk is de regelmatigheid van de handeling na te gaan ;

Overwegende, weliswaar, dat in dit verband, volgens artikel 703, leden 3 en 4, van het Gerechtelijk Wetboek, de partij tegen wie een namens een rechtspersoon verrichte proceshandeling wordt ingeroepen het recht heeft, in elke stand van het geding, te eisen dat deze rechtspersoon haar de identiteit mededeelt van de natuurlijke personen die zijn organen zijn wanneer die identiteit niet wordt vermeld in de akte, en het vonnis over de zaak kan worden uitgesteld zolang aan deze vordering niet is voldaan ; dat deze regel door de wetgever echter slechts is gegeven met het oog op een wettelijke informatie van die partij, bij wijze van inlichting, en dat deze mededeling op zichzelf nog niet bewijst dat de aldus namens de rechtspersoon verrichte handeling door deze niet werd toegelaten ;

Overwegende dat uit de vaststellingen van het arrest van 8 april 1976 en uit de stukken van het geding blijkt dat, naar luid van een door een advocaat ondertekend verzoekschrift, de eisende vennootschap, waarvan dat verzoekschrift enkel melding maakte van de benaming, het rechtskarakter en de maatschappelijke zetel, alsmede van het inschrijvingsnummer in het handelsregister, verklaarde hoger beroep in te stellen tegen een vonnis van de rechtbank van koophandel, doch dat de verweerders bij conclusie betwistten dat de beslissing om hoger beroep in te stellen door een orgaan van deze vennootschap werd genomen en hieruit afleidden dat het hoger beroep niet ontvankelijk was ;

Overwegende dat, na erop gewezen te hebben dat de advocaat van eiseres, krachtens artikel 440 van het Gerechtelijk Wetboek, vermoed wordt binnen de grenzen van zijn lastgeving te hebben gehandeld, zodat «deze vraag niet wordt betwist», het arrest van 8 april 1976 beslist «dat dit vermoeden slechts van toepassing is op de door de procesgemachtigde verrichte handelingen, als bewezen is dat hij regelmatig met de zaak werd belast» en dat «de geïntimeerden (thans de verweerders) het bewijs mogen eisen dat de beslissing om hoger beroep in te stellen van het wettelijk of statutair bevoegd orgaan uitgaat» ;

Dat het arrest aldus een miskenning inhoudt van de draagwijdte van het wettelijk vermoeden van artikel 440 van het Gerechtelijk Wetboek en van de regels betreffende de last van het bewijs ter bestrijding van dit wettelijk vermoeden ;

Overwegende dat, om te beslissen dat het hoger beroep niet ontvankelijk is, het arrest van 2 november 1976 erop wijst dat de raad van beheer van eiseres, bij een in het Staatsblad van 18 mei 1968 bekendgemaakte beslissing, aan haar directeur, de heer Thys, en aan haar onderdirecteur, de heer Ponsaerts, elk afzonderlijk, onder meer de bevoegdheid heeft

toegekend om in rechte op te treden, en dat het vaststaat dat de beslissing om hoger beroep in te stellen niet van één van hen uitgaat ; dat het arrest hieruit afleidt dat tot het hoger beroep niet werd besloten door een statutair daartoe bevoegde persoon ;

Overwegende dat deze vaststellingen niet uitsluiten dat een bevoegd orgaan van eiseres kon beslissen hoger beroep in te stellen of een mandataris kon belasten die beslissing te nemen ;

Dat die vaststellingen, derhalve, niet voldoende zijn om het wettelijk vermoeden van artikel 440 van het Gerechtelijk Wetboek te ontzenuwen en dat het arrest zijn beslissing niet wettelijk verantwoordt ;

Dat de middelen gegrond zijn ;

Om die redenen,

Vernietigt de bestreden arresten ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissingen ;

Houdt de kosten aan en zegt dat de feitenrechter erover zal beslissen ;

Verwijst de zaak naar het Hof van Beroep te Bergen.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 15 SEPTEMBER 1977

Voorzitter : de h. Trousse

Raadsheer-rapporteur : de h. Closon

Eerste advocaat-generaal : de h. Dumon

Advocaat : mr. Simont

Afstamming—Ontkenning van vaderschap—Verborgen houden van zwangerschap of geboorte—Opzet van de vrouw—Onwetendheid van de man.

Het verborgen houden van de geboorte, als bedoeld in art. 313, eerste lid, B.W. bestaat in het feit dat de vrouw de geboorte of de zwangerschap opzettelijk verborgen heeft gehouden voor haar man.

De opzet van de moeder, die kenmerkend is voor het verborgen houden, wordt met de oplettendheid of de onoplettendheid van de man verward door het arrest dat, t.a.v. de bewering van de vrouw dat zij haar zwangerschap of de geboorte niet verborgen had kunnen houden aangezien zij in een verzoekschrift op grond van art. 221 B.W. had aangevoerd dat zij vier maanden zwanger was, niettemin beslist dat het verborgen houden van de geboorte is aangetoond daar de man betwist dat hij van de bewoordingen van het in het Frans opgestelde verzoekschrift op de hoogte was, en het niet zeker is dat hij elk bestanddeel van het verzoekschrift begrepen heeft.

K. t/ S. en P.

Gelet op het bestreden arrest, op 15 juni 1976 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen ;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 313, waarvan het eerste lid werd gewijzigd bij de wet van 20 maart 1927 en het tweede lid bij artikel 1 van de wet van 10 februari 1958, en, voor zover als nodig, schending

van de genoemde wijzigingsbepalingen, 316, zoals het van kracht was vóór de wijziging bij de wet van 14 december 1970, 1315, 1354, 1355, 1356 van het Burgerlijk Wetboek, 870 van het Gerechtelijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest, om verweers rechtsvordering tot ontkenning ontvankelijk te verklaren, hierop steunt «dat appellant (thans verweerder) betoogt dat hij de geboorte pas op 5 augustus 1967 heeft vernomen toen zijn ziekenfonds hem verzocht zou hebben de documenten van de ziekte- en invaliditeitsverzekering in orde te brengen ten gevolge van de geboorte op 27 juni 1967; dat de geïntimeerden erop wijzen dat appellant in een brief van 28 september 1971 aan zijn vroegere raadsman, advocaat Levacq, schreef dat het ziekenfonds hem in de maand juli 1967 gemeld had dat hij 'vader van een bastaard' was; dat, aangezien de afwezigheid, dat wil zeggen de niet-aanwezigheid, van de man bij de geboorte vaststaat, de echtgenote moet aantonen dat hij buiten de wettelijk bepaalde termijn is opgetreden; dat de termijn, waarover eiser op het ogenblik van de bewuste feiten beschikte om de vordering tot ontkenning van vaderschap in te stellen, bij afwezigheid van de man of wanneer de geboorte voor hem verborgen werd gehouden, twee maanden bedroeg (Burgerlijk Wetboek, oud artikel 316); dat de oorspronkelijke eiser op 2 oktober 1967 aan zijn echtgenote een buitengerechtelijke akte liet betekenen waarin hij het op 27 juni 1967 geboren kind ontkende; dat de eerste geïntimeerde niet aantoont dat appellant de geboorte had vernomen in de maand juli 1967 en niet op 5 augustus 1967; dat de beweringen van appellant als zou dit feit eerder in juli dan in augustus 1967 hebben plaatsgegrepen evenmin geloofwaardig zijn; dat de eerste rechter, in navolging van de stelling van de oorspronkelijke verweersters, dus ten onrechte beslist heeft dat de vordering te laat werd ingesteld»,

terwijl, eerste onderdeel, noch deze motieven noch enig ander motief het middel beantwoorden waarin eiseres in haar conclusie van hoger beroep betoogde «dat de eerste rechter terecht heeft beslist dat de oorspronkelijke eiser reeds in de maand juli 1967 wist dat zijn vader was van het kind dat hij wil ontkennen, door te steunen op een brief van 28 september 1971 van appellant aan zijn toenmalige raadsman en daaruit heeft afgeleid dat de rechtsvordering niet ontvankelijk was omdat ze te laat werd ingesteld» en overigens, «dat de brief van 28 september 1971, nu hij de bekentenis van appellant bevatte dat hij sinds juli 1967 op de hoogte was van de geboorte van het kind Robert ... dus inderdaad een processtuk is» zodat dit middel dus zowel in de bovenvermelde eigen redenen van de conclusie van eiseres, als in de verwijzing naar de redenen van het vonnis «a quo» afgeleid is uit de bekentenis in verweers brief sub 1° en daaruit volgt dat het arrest niet regelmatig met redenen is omkleed (schending van artikel 97 van de Grondwet),

tweede onderdeel, het althans onmogelijk is na te gaan of het arrest het verweer van het eerste onderdeel van het middel verwerpt omdat de brief van 28 september 1971 geen bekentenis is — in welk geval het arrest artikel 97 van de Grondwet zou schenden omdat het een dergelijke beoordeling niet met redenen omkleedt —, ofwel omdat de bekentenis van deze brief niet authentiek is — in welk geval het arrest de bewijskracht zou hebben miskend van de genoemde bekentenis en bijgevolg de artikelen 1354 tot 1356 en inzonderheid 1356, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek zou hebben geschonden — of omdat de bekentenis vervat in deze brief herroepen is — in welk geval het arrest niet regelmatig met redenen zou zijn omkleed en evenmin wettelijk verantwoord omdat het

deze herroeping wegens een dwaling omtrent de feiten niet heeft vastgesteld (schending van artikel 97 van de Grondwet en van de artikelen 1354 tot 1356, inzonderheid laatste lid, van het Burgerlijk Wetboek) en de regels inzake het bewijs zou miskend hebben omdat het niet heeft vastgesteld dat verweerder het bewijs dat op hem rustte had geleverd van de dwaling omtrent de feiten waardoor hij zijn bekentenis kon herroepen (schending van de artikelen 1315 en 1356, inzonderheid laatste lid, van het Burgerlijk Wetboek, 870 van het Gerechtelijk Wetboek en 97 van de Grondwet), daaruit volgt dat 1°) de wettelijkheid van het arrest onmogelijk kan worden nagegaan omdat men de redenen niet kan achterhalen waarom het verweer wordt verworpen dat door eiseres, in de bewoordingen die in het eerste onderdeel van het middel worden weergegeven, wordt afgeleid uit de bekentenis van verweerder sub 1° en dat het arrest dus wegens deze fundamentele dubbelzinnigheid niet regelmatig met redenen is omkleed (schending van artikel 97 van de Grondwet) en 2°) het arrest, gelet op de onwettelijkheden waaraan de verschillende mogelijke uitleggingen van de verwerping door het arrest van het voormelde verweer lijden, niet wettelijk verantwoord is (schending van alle in het middel vermelde bepalingen) :

Overwegende dat het arrest rekening houdt met de in het middel bedoelde conclusie en daarop antwoordt «... dat de eerste geïntimeerde (eiseres) niet aantoont dat appellant (verweerder) de geboorte vernomen heeft in juli 1967 en niet op 5 augustus 1967, dat er geen reden is de beweringen van appellant als zou dit feit eerder in juli dan in augustus 1967 hebben plaatsgegrepen eerder in aanmerking te nemen» ;

Dat het arrest aldus niet zegt dat een bekentenis de bij artikel 1356 van het Burgerlijk Wetboek bepaalde bewijskracht niet heeft en evenmin dat ten deze een bekentenis herroepen werd, doch zonder dubbelzinnigheid beslist dat verweerder door op 28 september 1971 een brief aan zijn raadsman te schrijven geen verklaring heeft afgelegd waaraan de bewijskracht van een bekentenis kan worden gehecht ;

Dat het middel op een onjuiste uitlegging van het arrest berust en dus feitelijke grondslag mist ;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 313, waarvan het eerste lid gewijzigd werd door het enig artikel van de wet van 20 maart 1927, en het tweede lid door artikel 1 van de wet van 10 februari 1958, en, voor zover als nodig, schending van de genoemde wijzigingsbepalingen, 1315 van het Burgerlijk wetboek, 870 van het Gerechtelijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat, om verweerder «door een vergelijkend onderzoek van de 'bloedgroepen' toe te laten tot het bewijs» dat hij niet de vader van het kind is, het arrest, door zijn overwegingen omtrent het verborgen houden van de geboorte, hierop doet steunen dat : volgens de stelling van de geïntimeerden, appellant ingelicht werd over de zwangerschap van zijn echtgenote, aangezien zij deze uitdrukkelijk heeft vermeld in het verzoekschrift dat zij in de maand februari 1967 op grond van artikel 221 van het Burgerlijk Wetboek aan de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel gericht heeft ; appellant betwist dat hij kennis had genomen van de bewoordingen van dit verzoekschrift, dat trouwens werd opgesteld in de Franse taal die hij slechts zeer gebrekkig begrijpt ; dat het niet zeker is dat appellant, die zonder de bijstand van een advocaat voor de voorzitter is verschenen elk bestanddeel

van genoemd verzoekschrift begrepen heeft en met name dat zijn echtgenote daarin betoogde dat zij vier maand zwanger was ; dat het niet onbelangrijk is erop te wijzen dat in de procedure van artikel 221 het verzoekschrift niet noodzakelijk medegedeeld wordt aan de echtgenoot verweerder ; dat ten deze het verborgen houden van de geboorte aangetoond is ; dat aldus zoals hierboven werd gezegd de geboorte voor appellant werd verborgen».

terwijl, eerste onderdeel, het arrest door de bovenvermelde motieven ongetwijfeld vaststelt dat eiseres verweerder niet heeft ingelicht over haar zwangerschap of over de geboorte van het kind doch niet vaststelt dat zij deze zwangerschap of geboorte opzettelijk voor hem verborgen heeft, daaruit volgt dat het arrest niet gepast antwoordt op het middel waarin eiseres in haar conclusie van hoger beroep, door te wijzen op het onderscheid dat dient te worden gemaakt tussen de onwetendheid van de vader omtrent de geboorte en het opzettelijk verborgen houden van de geboorte door de moeder, en op het feit dat de eventuele twijfel omtrent de bedoelingen van de moeder aan het kind ten goede moet komen, betoogde dat «indien het hof, wat onmogelijk lijkt, zou zeggen dat de oorspronkelijke eiser zijn rechtsvordering tijdig heeft ingesteld, het toch zou moeten beslissen dat de geboorte van het kind hem niet verborgen werd en dat, nu dit ontvankelijkheidsvereiste ontbreekt, appellant niet toegelaten kan worden tot het bewijs als bepaald bij artikel 313 van het Burgerlijk Wetboek dat hij niet de vader is ; de eerste conclusiënemster de geboorte van haar kind geenszins verborgen heeft voor haar man, die trouwens reeds volledig op de hoogte was van de zwangerschap van conclusiënemster en dat haar bevalling zonder enige clandestiniteit is gebeurd ; men menselijkerwijze begrijpt dat een vrouw die door haar man volledig aan haar lot wordt overgelaten en verstoten hem de geboorte van haar kind niet meedeelt ; de bewering dat zulks een geboorte verborgen houden is, de onwetendheid van de man omtrent de geboorte van het kind verwt met het verborgen houden in de zin van de wet, die het opzet en de wil tot verbergen vereist ; het in feite niet belangrijk is wat de man niet wist doch wel wat de vrouw hem wilde verbergen ; dienaangaande geoordeeld werd dat het verborgen houden van de geboorte niet dubbelzinnig mag zijn, doch een frauduleus karakter moet hebben, dat wil zeggen gepaard gaan met handelingen die bedoeld zijn om de man op een dwaalspoor te brengen zodat hij geen kennis krijgt van de geboorte van het kind ; hoewel het bewijs van het verborgen houden in bepaalde omstandigheden kan voortvloeien uit het feit dat de man niet aanwezig was bij de akte van geboorte, de geboorte toch op zijn minst opzettelijk en weloverwogen voor hem verborgen gehouden moet zijn ; aldus geoordeeld werd dat het louter stilzwijgen van de echtgenote enkel een verborgen houden van de geboorte zou kunnen zijn wanneer het gebeurt met de opzettelijke en weloverwogen bedoeling deze feiten te verbergen voor de man ; ook de Franse rechtspraak vereist dat het verborgen houden met een bewuste en weloverwogen bedoeling tot verberging gebeurt ; de Franse rechters met toepassing van deze beginselen herhaaldelijk beslist hebben dat het verborgen houden niet was aangetoond wanneer alles openlijk was gebeurd zonder clandestiniteit, het het stilzwijgen slechts ten overstaan van de man werd bewaard en niet ten overstaan van derden met name het gemeentehuis en de sociale zekerheid ; ten slotte het feit dient te worden benadrukt dat de man zeer goed op de hoogte was van de zwangerschap van de eerste conclusiënemster ; dienaangaande werd geoordeeld dat als de zwangerschap van

de echtgenote aan de man werd gemeld tijdens een rechtspleging in kort geding en de man de buitengerechtelijke akte tot ontkenning van vaderschap na de geboorte heeft doen betekenen, het twijfelachtig is dat de echtgenote door een lang stilzwijgen haar wil te kennen heeft gegeven de geboorte van het kind voor hem verborgen te houden en dat het bewijs van het verborgen houden van de geboorte dus niet geleverd is ; de resterende twijfel omtrent de bedoelingen van de moeder daarenboven aan het kind ten goede komen ; uit de vorenvermelde overwegingen volgt dat het verborgen houden van de geboorte niet aangetoond is en dat appellant dus niet kan toegelaten worden tot het bewijs van de andere voorwaarden die vereist zijn om de morele onmogelijkheid aan te tonen ; vader van het kind te zijn» en het arrest bijgevolg niet regelmatig met redenen is omkleed (schending van de in het middel vermelde bepalingen en inzonderheid van artikel 97 van de Grondwet),

tweede onderdeel, het verborgen houden in de zin van artikel 313, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek impliceert dat de vrouw de geboorte opzettelijk verborgen heeft gehouden voor haar man ; het bewijs van dit verborgen houden en van het opzettelijk karakter vanwege eiseres door verweerder geleverd moest worden, en door bijgevolg te beslissen dat het verborgen houden van de geboorte ten deze is aangetoond om de in het middel weergegeven redenen, dat wil zeggen om de enkele reden dat het niet zeker is dat de toekomstige verweerder door eiseres op de hoogte werd gebracht van haar zwangerschap en dus zonder het opzettelijk verborgen houden van deze geboorte vast te stellen dat zij betwistte, het arrest 1°) het wettelijk begrip verborgen houden van de geboorte miskend heeft en zijn beslissing niet wettelijk verantwoord heeft door te zeggen dat de onzekerheid nopens het feit of de man op de hoogte was van de zwangerschap op zichzelf beduidt dat de geboorte verborgen

werd gehouden (schending van de in het middel aangehaalde bepalingen en inzonderheid van artikel 313, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek), 2°) de regels van het bewijs zou hebben geschonden in zoverre het zou hebben gezegd dat de man niet moest aantonen dat de geboorte verborgen werd gehouden of dat zijn onwetendheid omtrent deze geboorte zou doen vermoeden dat zij door de echtgenote opzettelijk verborgen werd gehouden (schending van de in het middel bedoelde bepalingen en inzonderheid van de artikelen 313, eerste lid, 1315 van het Burgerlijk Wetboek en 870 van het Gerechtelijk Wetboek), 3°) het althans niet mogelijk maakt na te gaan om welke redenen het beslist dat het verborgen houden van de geboorte ten deze is bewezen en, wegens deze dubbelzinnigheid, niet regelmatig met redenen is omkleed (schending van artikel 97 van de Grondwet),

derde onderdeel, de rechtsvordering tot ontkenning bedoeld bij artikel 313, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek om gegrond te zijn aan een driedubbel bewijs moet voldoen dat door de eiser tot ontkenning moet worden geleverd, het bewijs dat de moeder de geboorte voor haar man verborgen heeft gehouden, het bewijs dat zij overspel gepleegd heeft en het bewijs dat de echtgenoot niet de vader is van het kind ; de rechtsvordering verworpen moet worden als niet gegrond wanneer een van deze bewijzen ontbreekt ;

het arrest, ten deze, zoals uit het tweede onderdeel van het middel blijkt, zijn beslissing dat eiseres de geboorte van het kind opzettelijk verborgen had gehouden voor verweerder niet wettelijk heeft verantwoord en evenmin regelmatig met redenen omkleed heeft,

en het arrest bijgevolg nu een van de bewijzen die vereist zijn voor de gegrondheid van de rechtsovereenkomst tot ontkenning door verweerder niet was geleverd, hem niet kon toelaten tot het bewijs dat hij niet de vader was van het kind zonder de in het middel bedoelde bepalingen en inzonderheid artikel 313, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek te schenden :

Overwegende dat de rechtsovereenkomst tot ontkenning van vaderschap, bedoeld bij artikel 313, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek, slechts kan worden toegelaten op voorwaarde dat bewezen is dat de geboorte of de zwangerschap verborgen werd gehouden, en vervolgens, nu de vordering toegelaten kan worden, dat het overspel van de echtgenote en het feit dat de echtgenoot niet de vader is worden bewezen ;

Overwegende dat «het verborgen houden van de geboorte» als bedoeld bij deze wettelijke bepaling, bestaat in het feit dat de vrouw de geboorte of de zwangerschap opzettelijk verborgen heeft gehouden voor haar man ;

Overwegende dat eiseres voor het hof van beroep had aangevoerd dat zij haar zwangerschap of de geboorte niet had kunnen «verborgen houden», nu zij deze toestand uitdrukkelijk had aangevoerd in het verzoekschrift dat zij op grond van artikel 221 van het Burgerlijk Wetboek aan de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg had gericht ;

Overwegende dat het arrest niettemin beslist dat het verborgen houden van de geboorte ten deze is aangetoond om de redenen dat «appellant (verweerder) betwist dat hij op de hoogte was van de bewoordingen van dit verzoekschrift, dat trouwens in de Franse taal werd opgesteld die hij slechts zeer gebrekkig begrijpt» en «dat het niet zeker is dat appellant, die zonder bijstand van een advocaat voor de voorzitter is verschenen, elk bestanddeel van genoemd verzoekschrift begrepen heeft en met name dat zijn echtgenote daarin betoogde dat zij vier maand zwanger was» ;

Dat het arrest door deze overwegingen «de opzet van de moeder», die kenmerkend is voor «het verborgen houden» verwart met de oplettendheid of de onoplettendheid van de echtgenoot ;

Dat het op grond van deze motieven niet wettelijk kon beslissen dat eiseres de geboorte of de zwangerschap «verborgen had gehouden» ;

Dat het middel gegrond is ;

En overwegende dat de vernietiging, wegens de aanvaarding van het tweede middel de vernietiging meebrengt van het dispositief, dat volgt uit het vernietigde dispositief, waarbij verweerder wordt toegelaten tot het gepreciseerde bewijs en waarbij een deskundige wordt aangesteld ;

Om die redenen,

zonder het derde middel te moeten onderzoeken dat tot geen ruimere cassatie zou kunnen leiden,

Vernietigt het bestreden arrest behalve in zoverre het beslist dat de vordering niet te laat werd ingesteld ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing ;

Houdt de kosten aan opdat daarover uitspraak zal worden gedaan door de feitenrechter ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar het Hof van Beroep te Luik.

NOOT—Ontkenning van vaderschap aan hervorming toe

Dit geval illustreert de impasse waarin men in België beland is met het Napoleontisch ontkenningsrecht, dat wel verschillende malen gewijzigd werd, maar nooit fundamenteel. Tien jaar na de geboorte van het kind en na het begin van de procedure discussieert men nog volop over de vraag of het geding, waarvoor de eiser de eerste stappen nauwelijks drie maanden en een week na de geboorte van het kind deed, wel tijdig ingesteld werd en krijgt de eiser te horen dat men hem tot geen bloedonderzoek (dat waarschijnlijk uitsluitend zou bieden) toelaten kan omdat zijn vrouw hem niet doelbewust haar zwangerschap verborgen heeft gehouden !

Het Hof van Cassatie treft geen verwijt : eensdeels bevestigt het de reeds gekende regels die de restrictieve Napoleontische regeling iets verzachten : (a) op de verweerder rust het bewijs dat de eiser al langer op de hoogte was van het bestaan van het kind dan de korte vervalt termijn toelaat, (b) de zwangerschap verborgen houden volstaat om aan de voorwaarde van art. 313, 1e lid, B.W. te voldoen ; anderdeels weigert het Hof aan het werkwoord «verborgen houden» een betekenis te geven die indruist tegen de duidelijke zin van de tekst. De wetgever behoort maatregelen te nemen om een wetgeving die uit de tijd is, de mensen moeilijkheden bezorgt en de rechters tijd doet verliezen snel en grondig te veranderen.

Het systeem van 1804 stapelt de hindernissen tegen ontkenning op. (a) Een gerechtelijke procedure is steeds vereist, (b) ze moet binnen een uiterst korte tijd (3 maanden sinds de W. 14 december 1970) ingesteld worden, (c) ze kan alleen door de man ingeleid worden, en (d) kan slechts slagen als men bewijst dat men zich in een van de vier door de wet omschreven gevallen bevindt.

Thans lijken ons al die hindernissen ongerechtvaardigde aanleidingen om de procesvoerende partijen van de waarheid af te houden. Het in België nog geldende systeem begrijpt men wel als men de historische context oproept. In 1803/4 beschikte men niet over wetenschappelijk gefundeerde negatieve vaderschapsbewijzen (bloedonderzoek e.d.). De man beschikte over een echte maritale macht en men verwachtte van hem dat hij aan de getrouwheid van zijn vrouw de hand zou houden ; het overspel van de vrouw werd trouwens streng gestraft ; in zekere zin was de verwekking van een overspelige kind *a matre* mede aan de onoplettendheid van de man te wijten. Het statuut van wettig kind was zo verkieslijk boven alle andere dat men geen enkel huwelijkskind van die voordelen wou uitsluiten. Ten slotte was men van oordeel dat de «rust van de gezinnen» de wetgever er moest van afhouden de mensen aan te zetten zich over de biologische afstamming van huwelijkse kinderen te bekommeren.

Van de voorgaande elementen is er eigenlijk maar één — rust van de gezinnen — dat nog ten volle geldt. Bewijs van niet-vaderschap kan men krijgen, al is het niet altijd eenvoudig : de ontkenning moet dus niet meer tot uiterst zeldzame gevallen beperkt worden, onder het voorwendsel dat het bewijs steeds twijfelachtig zou zijn. De strafsancities op overspel zijn sinds 1974 nogal symbolisch geworden, en het overspel van de vrouw wordt niet meer extra bestraft ; de maritale macht heeft afgedaan : uit deze normale consequenties van de emancipatie van de vrouw had men de even logische conclusie moeten trekken dat het de gehuwde man vrij moet staan het vermoeden *Pater is est* ... zonder beperkingen te weerleggen. De gelijkheidsidee zet ons trouwens aan de ontkenning ook voor de moeder open te stellen. En al heeft het wettig kind (voorlopig) nog voorrechten, toch is men er niet meer van overtuigd dat ieder kind tot elke prijs wettig kind moet zijn, tegen de biologische waarheid in. De hervorming van het afstammingsrecht, met als einddoel de verwerping van alle discriminaties, schijnt thans zelfs in België een ernstige kans te maken ; als zij tot stand komt zal iedere *a priori*-afwijzing van de ontkenning uitgesloten moeten zijn.

De «rust van de gezinnen» is eigenlijk het enige argument dat standhoudt om de draagwijdte van het vaderschapsvermoeden niet onbesuisd te beperken. Men heeft er geen belang bij tegen *Pater is est* ... een systematische twijfel te organiseren.

Het lijkt dus wel dat men bij een hervorming moet trachten het samenvallen van de juridische afstamming met de biologische te vergemakkelijken en de ontkenning van de louter nog historisch te begrijpen hindernissen ontdoen ; dat men ook terdege rekening moet houden met de afschaffing van de maritale macht ; maar dat men de rust in de gezinsrelaties het best bevordert door het aloude vermoeden zijn traditionele rol verder te laten vervullen.

In het wetsontwerp-VAN ELSLANDE over afstamming en adoptie (*Parl. Besch., Senaat, 1977-78, nr. 305/1, 15 februari 1978*) wordt voor het vermoeden van vaderschap gegrond op het huwelijk zijn volle traditionele draagwijdte behouden. Maar de ontkenning van

vaderschap (betwisting van vaderschap geheten omdat zij ook voor de moeder en het kind openstaat) wordt door het ontwerp grondig omgebouwd. Wel zou een proces nodig blijven om het *Pater is est*-vermoeden terzijde te stellen. Maar de kans op een juridische vastlegging van de biologische werkelijkheid wordt vergroot door een substantiële verlenging van de vorderingstermijn: «De vordering van de man of van de moeder dient te worden ingesteld binnen vijf jaar te rekenen van de geboorte. De vordering van het kind moet uiterlijk binnen vijf jaar na zijn meerderjarigheid worden ingesteld. Wordt de vordering na die termijn ingesteld, dan kan de rechtbank ze niettemin ontvankelijk verklaren om gegronde redenen» (art. 319, § 1). En doordat de enige grond voor de betwisting zou zijn dat door alle middelen «wordt aangetoond dat de man niet de vader kan zijn» (art. 318, §§ 1 en 2) zou men verlost zijn van de huidige ontvankelijkheids- en bewijscomplicaties.

Men zal wellicht opwerpen dat men, door de bezorgdheid om de uitschakeling van het vaderschapsvermoeden via een eenvoudige procedure mogelijk te maken, de gevallen over het hoofd ziet waarin het gemis aan biologische band vergoed wordt door socio-affectief vaderschap («bezit van staat»). Inderdaad zou volgens het ontwerp de betwisting zelfs mogelijk zijn indien een bepaald kind al jaren door een man als kind is behandeld en door derden als kind van die man is aangezien. Men heeft hier duidelijk voor de biologische waarheid geopteerd. Kon het anders, tenzij men een kruis maakt over het recht van de man om te reageren tegen het bedrog van zijn vrouw, volgend op haar ontrouw?

Hoogstens kan men m.i., in geval van langdurig bezit van staat, de vordering tot betwisting van vaderschap de man voorbehouden, op voorwaarde dat hem de biologische werkelijkheid niet bekend was in de periode waarin zich het bezit van staat aan het vormen was.

Prof. J.M. Pauwels

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 21 NOVEMBER 1977

Voorzitter : de h. Garniers

Raadsheer-rapporteur : de h. Janssens

Eerste advocaat-generaal : de h. Dumon

Advocaat : mr. Dasse

Arbeidsovereenkomst—Kloosterlinge—Religieuze toetredingsverbintenis—Gelding tegenover derden—Onderwijs—Gezag, leiding en toezicht zonder arbeidsovereenkomst met kloosterlinge.

De scheiding tussen Kerk en Staat kan niet tot gevolg hebben dat een rechter, die moet onderzoeken en beslissen of een kloosterlinge al dan niet door een arbeidsovereenkomst verbonden is, niet vermag of zelfs eventueel niet hoeft na te gaan of de «religieuze toetredingsverbintenis» van deze kloosterlinge het bestaan van een dergelijke overeenkomst uitsluit of althans het ontbreken ervan verklaart.

Het bestaan van de «religieuze toetredingsverbintenis» is een feit dat tegen derden aangevoerd kan worden en waarop derden zich kunnen beroepen.

Het bestaan van onderrichtingen, gezag, leiding en toezicht, van een taak en van subsidieloon, kan evengoed verenigbaar zijn met de verhouding tussen een kloosterorde, die zich inzet voor onderwijs, en de inrichtende macht van haar onderwijsinstelling, zonder dat enige arbeidsovereenkomst tussen enerzijds de kloostergemeenschap, haar oversten of haar inrichtende macht en anderzijds een kloosterlinge zelf tot stand is gekomen.

Rijksdienst voor Werknemerspensioenen t/ V.

Gelet op het bestreden arrest, op 15 oktober 1976 door het Arbeidshof te Gent gewezen ;

Over *het eerste en het tweede middel* samen, *het eerste*, afgeleid uit de schending van de artikelen 1 van het besluit van de Voorlopige Regering van 16 oktober 1830 op de vrijheid van pers, van uitdrukking en van onderwijs, 8, 488, 1101, 1102, 1106, 1107, 1108, 1126, 1134, 1165, 1708, 1710, 1779, 1780 van het Burgerlijk Wetboek, 1, 5 van de wetten betreffende het bediendencontract, gecoördineerd bij koninklijk besluit van 20 juli 1955, zoals gewijzigd door de wetten van 5 december 1968 en 21 november 1969, 1 van het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers, 1, 2 van de wet van 24 mei 1921 tot waarborging der vrijheid van vereniging, 14, 15, 16, 20 en 97 van de Grondwet,

doordat, om het hoger beroep van verweerster gegrond te verklaren en aan verweerster een rustpensioen als werknemer toe te kennen met ingang van 1 november 1971 en te berekenen op een loopbaanbreuk van twintig drieëntwintigsten, het arrest, na te hebben toegegeven dat «uit de vrije toetredingsverbintenis tot een kloostergemeenschap niet ipso facto volgt dat later de functie van lerares ter uitvoering van een arbeidsovereenkomst werd verricht en dat de toetredingsverbintenis als dusdanig niet kan worden vereenzelvigd met een arbeidsovereenkomst», beslist dat, «nu de scheiding van Kerk en Staat al lang een werkelijkheid is, ... het derhalve irrelevant is de inhoud — de gebods- en verbodsbepalingen — te willen nagaan van de religieuze toetredingsverbintenis van (verweerster), daar deze op civielrechtelijk gebied, het enige dat ten deze van belang is, geen rechtsgevolgen heeft en als een res inter alios acta dient te worden beschouwd»,

terwijl, het beginsel van de scheiding van Kerk en Staat niet belet dat de geloften van gehoorzaamheid en van armoede die uit het «kloostercontact» voortvloeien, feiten zijn waarmee de derden rekening moeten houden en waarop dezen zich kunnen beroepen ; de religieuze regel en staat juridische gevolgen kunnen hebben die de rechter in acht dient te nemen, zodat het arrest alle in het middel aangeduide artikelen schendt ;

het tweede, afgeleid uit de schending van de artikelen 1 van het besluit van de Voorlopige Regering van 16 oktober 1830 op de vrijheid van pers, van uitdrukking en van onderwijs, 8, 488, 1101, 1102, 1106, 1107, 1108, 1126, 1134, 1165, 1708, 1710, 1779 van het Burgerlijk Wetboek, 1, 5 van de wetten betreffende het bediendencontract, gecoördineerd bij koninklijk besluit van 20 juli 1955, zoals gewijzigd door de wetten van 5 december 1968 en 21 november 1969, 1 van het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers, 1, 2 van de wet van 24 mei 1921 tot waarborging der vrijheid van vereniging, 20 en 97 van de Grondwet,

doordat, om het hoger beroep van verweerster gegrond te verklaren, na te hebben toegegeven «dat uit de vrije toetredingsverbintenis tot een kloostergemeenschap niet ipso facto volgt dat later de functie van lerares ter uitvoering van een arbeidsovereenkomst werd verricht en dat de toetredingsverbintenis als dusdanig niet vereenzelvigd kan worden met een arbeidsovereenkomst», het arrest beslist dat «ten deze tussen (verweerster) en de inrichtende macht van de school bij haar indiensttreding dan ook een bediendencontract ontstond met burgerlijke gevolgen» op grond van het motief dat het bewijs van het rechtstreeks afsluiten van een arbeidsovereenkomst tussen verweerster en de inrichtende macht in rechte voldoende geleverd wordt door de feitelijke omstandigheden

waarin de tewerkstelling als lerares plaatshad, met name is het de inrichtende macht die de onderrichtingen inzake lesgeven gaf, verweerster «derhalve in haar hoedanigheid van onderwijzeres voor rekening van de inrichtende macht werkzaam (was) onder het gezag, de leiding en het toezicht van de schooloverheid», verweerster diende nopens het onderwijs rekenschap te geven aan de inrichtende macht en dat verweerster «zich speciaal op deze functie (van lerares) voorbereide en namelijk op 31 juli 1920 daartoe het diploma van onderwijzeres verwierf, zodat het uitoefenen van deze functie als een bekroning van haar persoonlijk streven moet worden beschouwd»,

terwijl, eerste onderdeel, de kloosterlinge die een functie van onderwijzeres in een lager gesubsidieerde school waarneemt slechts een bevel van haar overste uitvoert ten gevolge van de gelofte van gehoorzaamheid die zij bij haar toetreding tot de congregatie heeft aangegaan ; deze gelofte van gehoorzaamheid die uit het «kloostercontract» voortvloeit, een feit is waarmee de derden rekening moeten houden en waarop dezen zich kunnen beroepen ; de religieuze staat een levenswijze in gemeenschap is, gemeenschap waarvan de leden zich ertoe verbinden de evangelische raadgevingen na te leven, namelijk door de gelofte van gehoorzaamheid ; de gelofte van gehoorzaamheid de overheersende macht van de overste van de kloostergemeenschap insluit, met het oog op het welzijn van de gemeenschap en van haar leden ; zij die, in de volledige uitoefening van haar burgerlijke rechten en van haar burgerlijke bekwaamheid, gebruik maakt van de vrijheid van vereniging met een religieus doel (artikelen 1 van het besluit van de Voorlopige Regering van 16 oktober 1830, 20 van de Grondwet, 1 en 2 van de wet van 24 mei 1921 tot waarborging der vrijheid van vereniging) en de religieuze staat kiest, later, door de eenvoudige uitvoering van een bevel van haar oversten en door de uitvoering van een functie van onderwijzeres in een school, geen persoonlijke toestemming verleent tot een arbeidsprestatie, met andere woorden het geven van onderwijs niet de toestemming beduidt die een burgerlijke verbintenis zou scheppen die een arbeidsovereenkomst zou uitmaken ; dienvolgens, bij gebrek aan het bestaan van het essentieel element dat de persoonlijke toestemming is, het arrest het bestaan van een burgerlijke verbintenis van verweerster tegenover de inrichtende macht niet heeft kunnen aanhouden, noch deze verbintenis als een arbeidsovereenkomst beschouwen ; het arrest bijgevolg alle in het middel aangeduide artikelen schendt met uitzondering van artikel 97 van de Grondwet,

tweede onderdeel, indien de feitelijke omstandigheden, door het arrest aangehouden, wel aantonen dat verweerster haar onderwijs gaf onder de leiding, gezag en toezicht van de inrichtende macht, deze nochtans niet aantonen dat een arbeidsovereenkomst tussen haar en de inrichtende macht gesloten werd ten gevolge van een persoonlijke toestemming om een dergelijk contract te sluiten, zodat het arrest te dien opzichte niet wettelijk gemotiveerd is en alle in het middel aangeduide wetsbepalingen schendt,

derde onderdeel, het motief, waaruit het arrest het bewijs van de toestemming van verweerster tot een arbeidsovereenkomst afleidt en volgens hetwelk het feit dat verweerster «uit vrije wil en met volledige wilsovereenstemming de functie van lerares voor de inrichtende macht van de school aanvaardde voldoende bewezen is door het feit dat zij zich speciaal op deze functie voorbereide en namelijk op 31 juli 1920 daartoe het diploma van onderwijzeres verwierf zodat het uitoefenen van deze functie als een bekroning van haar

persoonlijk streven moet worden beschouwd» door een gebrek aan logica is aangetast door het verwerven van een diploma van onderwijzeres niet het geven van vrije toestemming aantoonst tot het sluiten van een arbeidsovereenkomst om te onderwijzen (schending van artikel 97 van de Grondwet en voor zover als nodig van alle andere in het middel aangeduide artikelen) ;

Overwegende dat een kloosterorde of -gemeenschap zich kan inzetten voor onderwijs, leden kloosterlingen kan laten deeluitmaken van een inrichtende macht van een onderwijsinstelling en voor dat onderwijs, leden kloosterlingen ter beschikking kan stellen van deze inrichtende macht ;

Overwegende dat het niet uitgesloten is, dat de ingezette kloosterlinge op het ogenblik van de opdracht geen overeenkomst sluit, ook niet met de inrichtende macht, maar eenvoudig, trouwens overeenkomstig haar plicht tot gehoorzaamheid, die voortspuit uit haar kloostergeloften, de onderwijstaak vervult die haar kloosteroverheid haar opdraagt ;

Overwegende dat de scheiding tussen Kerk en Staat niet tot gevolg kan hebben dat een rechter, die moet onderzoeken en beslissen of een kloosterlinge al dan niet gebonden is door een arbeidsovereenkomst, niet vermag en zelfs eventueel niet hoeft na te gaan of de «religieuze toetredingsverbintenis» van deze kloosterlinge, in feite, het bestaan van een dergelijke overeenkomst onder meer met de kloostergemeenschap of haar oversten of met de «inrichtende macht» van een vrije onderwijsinstelling uitsluit of althans het ontbreken van een arbeidsovereenkomst verklaart ;

Dat hoewel, vanzelfsprekend, bedoelde «religieuze toetredingsverbintenis» als dusdanig noch rechten noch verplichtingen voor derden in het leven kan roepen en in dit opzicht een «res inter alios acta» is, het bestaan van de «religieuze toetredingsverbintenis» niettemin een feit uitmaakt dat tegen derden aangevoerd kan worden en waarop deze derden zich ook kunnen beroepen ;

Overwegende dat het arrest niet aantoonst dat de kloosterlinge, verweerster, zelf een overeenkomst had gesloten met de inrichtende macht ; dat het bestaan van onderrichtingen, van gezag, leiding en toezicht, van een taak en van subsidieeloon evengoed verenigbaar zijn met de boven bedoelde verhouding tussen de kloostergemeenschap en de inrichtende macht, zonder dat enige arbeidsovereenkomst tussen enerzijds de kloostergemeenschap of haar oversten of nog haar inrichtende macht en anderzijds de kloosterlinge zelf, tot stand zou zijn gekomen ;

Overwegende overigens dat de koninklijke besluiten van 22 december 1938 houdende uitbreiding van de kindertoeslagen tot de werkgevers en tot de niet-loontrekkende arbeiders, van 27 juli 1967 houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen, en van 28 november 1969 tot uitvoering van de wet van 24 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, respectievelijk in hun artikel 30, 4, § 2, en 7, § 2, ook uitgaan van de mogelijkheid dat geen arbeidsovereenkomst bestond ;

Dat de middelen gegrond zijn ;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest ;

Verwijst de zaak naar het Arbeidshof te Antwerpen.

NOOT—Zie ook Cass., 5 januari 1977, R.W., 1976-77, 2419, met noot.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

6e KAMER — 24 DECEMBER 1975

Voorzitter : de h. Ceulemans

Raadsheren : de hh. Vanderhoeft (rapporteur) en Raymaekers

Advocaat-generaal : de h. Brosens

Advocaten : mrs. Smets en Draulans

Burgerlijke partijstelling—Recht op schadevergoeding.

Als de burgerlijke partij kwaadwillig het echtelijk dak heeft verlaten met het inzicht de huwelijksband onherroepelijk te verbreken, kan zij niet beledigd zijn door het overspel van haar echtgenoot en vordert zij vruchteloos morele schadevergoeding «desnoods zelfs zonder belediging».

Van G. t/ D.

Op strafrechtelijk gebied

Overwegende dat uit de vaststellingen van de politie en de bekentenis van beklaagde zijn herhaalde schuldige betrekkingen in de echtelijke woning blijken ;

Overwegende dat de aangevoerde tekortkomingen van de burgerlijke partij, zelfs zo zij bewezen zouden zijn, geen grond van rechtvaardiging uitmaken voor beklaagde ;

Overwegende dat de schuld van beklaagde aan de tenlastelegging, door het onderzoek voor het hof, derhalve bewezen is gebleven ;

Overwegende dat de eerste rechter een aangepaste straftoemeting deed, behalve dat er geen redenen zijn om de uitvoering van de straf uit te stellen ;

Op burgerlijk gebied

Overwegende dat de burgerlijke partij, gehuwd op 17 jaar, na vijf jaar huwelijk haar echtgenoot en kind verliet en naar het buitenland trok ; dat zij in haar afscheidsbrief aan beklaagde schreef : «... ik hou niet van jou Alfons ... Zoek mij niet mijn man, nooit kom ik nog weer. Wij waren beiden te jong om ons te binden :.. Vaarwel en vergeet mij ... Dank nog omdat u zo verdraagzaam met mij bent geweest..... Vaarwel.» ; dat zij aan haar ouders schreef : «... ik wil een ander leven beginnen. Ik wil zo snel mogelijk mijn vroegere 5 jaren vergeten ...» ;

Overwegende dat na haar terugkeer in het land, zoals blijkt uit het PV 770/73 van de politie te Herselt, beklaagde vergeefs «alles geprobeerd (heeft) om zijn echtgenote terug te bewegen het echtelijk leven te hervatten» en «daar dit niet lukte uiteindelijk beland is bij H. Maria» ;

Overwegende dat beklaagde «verklaringen van woonst» overlegt volgens welke de burgerlijke partij eerst te G. en nadien te T. met dezelfde man op hetzelfde adres werd ingeschreven ;

Overwegende dat uit deze gegevens blijkt dat de burgerlijke partij zonder grieven te uiten beklaagde en haar kind vrijwillig verliet ; dat zij dit vertrek als definitief beschouwde

en dat het haar wil was elkaar te vergeten en elk zijn eigen weg te gaan ; dat zij elke poging tot verzoening afwees ;

Overwegende dat in deze omstandigheden van kwaadwillige verlating door de burgerlijke partij met het voornemen de huwelijksband onherroepelijk te verbreken zij niet beledigd werd door het misdrijf gepleegd door beklaagde en vruchteloos een frank morele schade vordert «desnoods zelfs zonder belediging» zoals zij het in conclusie uitdrukt ;

dat het inderdaad niet opgaat «verloren kansen op verzoening» in te roepen na zelf allé verzoeningspogingen vanwege beklaagde te hebben afgewezen noch in abstracto te steunen op het «krenken van recht op trouw» zonder te bewijzen dat in de gegeven omstandigheden hierdoor enige morele schade geleden werd ;

(...)

NOOT—Het cassatieberoep werd wegens procedurefouten verworpen bij arrest van 1 juni 1976.

Het hof van beroep heeft het probleem van de regelmatigheid van de burgerlijke partijstelling niet aangesneden. Het lijkt echter geen twijfel dat de beledigde echtgenoot gerechtigd was klacht te doen wegens overspel. De burgerlijke vordering werd impliciet toelaatbaar verklaard, daar de eis van de burgerlijke partij als ongegrond werd afgewezen.

HOF VAN BEROEP TE GENT

1e KAMER — 11 MEI 1978

Voorzitter : de h. De Groote

Raadsheren : de hh. Van Balberghe en De Buck

Advocaat-generaal : de h. Bonte

Advocaten : mrs. Walley en Storme

Persoonlijkheidsrechten—Eer en goede naam—In tijdschrift gepubliceerd interview—Verdachtmakingen ten aanzien van een minister in functie die zijn eer en waardigheid als mens in het gedrang brengen.

Als een geïnterviewde in een gepubliceerd interview, dat duidelijk laakbare praktijken in een openbare dienst aan de kaak wil stellen, staande houdt dat stevast dezelfde firma's onderhandse bestellingen krijgen waarvoor te hoge prijzen betaald worden, dan bedoelt hij ondubbelzinnig dat die firma's de bestellingen alleen maar hebben kunnen krijgen door de tussenkomst van personen die machtig genoeg zijn om dit te bewerkstelligen, en als hij dan te kennen geeft dat hij bij het speuren naar «wie en wat» achter die firma's zit, op de naam van een minister die hij noemt stuit, dan is het voor de lezer nogal vanzelfsprekend dat de geïnterviewde ontdekt heeft dat die minister de man is die ervoor heeft kunnen zorgen dat sommige firma's op abnormale wijze bevoordeeld werden. De geïnterviewde kan bezwaarlijk tot zijn verweer aanvoeren dat hij nooit beweerd heeft dat de minister enige rol in die onguere praktijken heeft gespeeld.

Ook een politicus of ambtenaar moet niet dulden dat tegen hem verdachtmakingen worden uitgebracht die niet op een grond van waarheid berusten of waarvoor niet minstens ernstige en objectieve aanwijzingen bestaan, vooral niet wanneer die verdachtmakingen niets te maken hebben met zijn beleid en alleen maar betrekking hebben op feiten die zijn eer en waardigheid als mens in het gedrang brengen.

Demaegt/Vanden Boeynants

Tegen het vonnis van 25 juni 1975 van de rechtbank van eerste aanleg te Gent werd tijdig en regelmatig hoger beroep aangetekend. In openbare zitting werden partijen gehoord, de stukken werden ingezien.

Geïntimeerde, oorspronkelijke eiser, heeft appellant laten dagvaarden ten einde deze tot het betalen van een schade-loosstelling te laten veroordelen uit hoofde van lasterlijke aantijgingen waaraan deze zich schuldig zou gemaakt hebben tijdens een interview dat verschenen is in het «Brugs Handelsblad» op 28 september 1974 en waardoor de eer en de goede naam van geïntimeerde in het gedrang gebracht zou zijn.

A. De feiten

Het interview verscheen onder de titel «Spreeken met Ir. Paul Demaegt.» Op de voorpagina en op een binnenblad komt tot tweemaal toe een met een vet lettertype gezette, zwart omkaderde tekst voor: «Er is nog niets veranderd na het R.T.T.-schandaal.»

Het artikel stelt eerst en vooral appellant voor als: «de man die vorig jaar met een collectie opzienbare onthullingen de top van de Regie van Telegrafie en Telefonie met de rug tegen de muur — voor de administrateur-generaal zelfs de gevangenis muur — drukte.» Het gaat verder met eraan te herinneren hoe de R.T.T. voor het uitvoeren van werken, in plaats van openbare aanbestedingen uit te schrijven, onderhandse contracten sloot met een onbekende promotor die alzo vorstelijk betaald werd.

De gewraakte tekst komt voor onder de, eveneens in vet lettertype gedrukte titel: «Steeds dezelfde praktijken» waarna de geïnterviewde verklaart: «Na de ganse R.T.T.-affaire is er op de Regie niets veranderd» en verder uitlegt: «In de geest is er inderdaad niets veranderd. De luitenanten van Baudrin zetten het spel voort.» Om een voorbeeld gevraagd legt appellant uit hoe in de gebouwen waar brand-detectieapparaten moesten worden geplaatst, «het steevast dezelfde firma is die de apparatuur mag plaatsen nl. Ansul». «Ik ga op speurtocht wie en wat er allemaal achter dit Ansul zit en plots stuit ik op de naam van Vanden Boeynants. Daarnaast ga ik mij natuurlijk nog tal van vragen stellen: Is zo'n installatie wel degelijk 300.000 fr. en b.v. niet slechts 100.000 fr. waard»; verder volgt nog een voorbeeld. Het gaat om hulpposten die stroom moeten leveren wanneer de stroom van het openbaar net uitvalt. «Nu was het steevast Magirus-Deutz die de apparaten levert. Ik ga natuurlijk weer op onderzoek wie of wat Magirus-Deutz wel mag zijn en op welke namen bots ik? Op Vanden Boeynants en Josi.» Uit het interview moet verder blijken dat nadat appellant tegen deze gang van zaken zou hebben gereageerd de bestellingen geplaatst werden bij een ander bedrijf dat deze hulpposten veel goedkoper leverde. Tot daar dit interview.

Geïntimeerde acht zich door deze uitlatingen gekrenkt, vooral nu deze verschenen zijn aan de vooravond van het proces Baudrin, waarvan de bedoeling naar hij beweert zou zijn «mijn verzoeker rechtstreeks of onrechtstreeks te betrekken bij het R.T.T.-schandaal en dat in die context het interview nog meer bezwarend voorkomt».

De eerste rechter heeft de eis gegrond verklaard, appellant veroordeeld tot het betalen van 1 fr. schadeloosstelling en geïntimeerde gemachtigd het vonnis te publiceren in twee dag- of weekbladen van zijn keuze. De tegeneis die appellant

geformuleerd had op grond van tergend en roekeloos geding werd ongegrond verklaard.

B. Toelaatbaarheid van hoger beroep

In hoger beroep betwist geïntimeerde in de eerste plaats de toelaatbaarheid van het hoger beroep op de volgende gronden:

1° *Het hoger beroep is nietig* omdat het verzoekschrift de zaak op een bepaalde dag inleidt in plaats van op zekere termijn daar het niet om een van de negen gevallen gaat waarin eerstgenoemde werkwijze is voorgeschreven. Deze opwerping is ongegrond. Op de gestelde dag is geïntimeerde niet verschenen en toch werd tegen hem geen verstek gevorderd en van dan af is, na betekening van een rechtsdag, de gewone procedure gevolgd.

Op geen enkele wijze toont geïntimeerde aan, en hij beweert zelfs niet, dat zijn belangen geschaad werden zodat de akte van beroep niet nietig kan worden verklaard.

2° *Het verzoekschrift is enkel gericht aan de voorzitter van het Hof en niet aan het Hof zelf.* Ook dit middel is ongegrond. Het verzoekschrift omvat een aantal vermeldingen die een geheel vormen. De vermelding van de rechter in hoger beroep (art. 1057, 5°, Ger. W.) moet niet noodzakelijk bovenaan in de akte gebeuren. Uit de tekst van het verzoekschrift blijkt dat het bestemd is voor het Hof en dat aan dit Hof gevraagd wordt de zaak in hoger beroep te beoordelen.

3° *Het hoger beroep is laattijdig.* Het vonnis werd betekend op 1 augustus 1975, het verzoekschrift werd op 1 september 1975 neergelegd. De termijn van een maand te rekenen van de dag van de betekening begon ingevolge de artt. 52 en 53 Ger. W. te lopen op 2 augustus om nul uur en eindigde op 1 september om middernacht. Het hoger beroep werd tijdig ingesteld.

C. Beoordeling

1. De fout

Wat de grond van de zaak betreft kan het eerroevend karakter van de gewraakte tekst niet in twijfel getrokken worden. Er is in de eerste plaats de persoonlijkheid van appellant. Hij is niet zo maar een obscuur figuur waarvan de woorden weinig gezag hebben. Hij is de man die bekend staat als de man die de zaak Baudrin aan de gang bracht en in die zin had hij zich een zekere faam verworven van iemand die moedig en onkreukbaar misbruiken aan de kaak heeft durven te stellen. In de ogen van de lezers moeten zijn woorden overkomen als die van een betrouwbaar en gezaghebbend man die weet waarover hij het heeft. En als die man nu verdachtmakingen uitbrengt tegen een hooggeplaatst ambtsdrager, dan bestaat er een grote kans dat de lezers die verdachtmakingen, al gebeuren die nog in de vorm van bedekte zinsspelingen, als werkelijkheid gaan beschouwen. «Le gros public qui se laisse toujours influencer par la puissance des phrases imprimées qu'elles soient crues le calomniateur...» (Henry Soumagne, Les Chiennes d'Enfer). Aan de andere kant is er geïntimeerde, gewezen eerste minister, minister van Landsverdediging in functie, die reeds van talrijke ministeries deel gemaakt heeft en in die hoedanigheid, zoals iedere politicus, vaak blootgestaan heeft aan al dan niet gezonde kritiek.

Wanneer appellant nu geïntimeerde noemt in een interview dat duidelijk laakbare praktijken in een openbare dienst wil aanklagen en betoogt dat «steevast» dezelfde firma's onder-

handse bestellingen krijgen waarvoor veel te dure prijzen betaald worden, dan bedoelt hij duidelijk en ondubbelzinnig dat die firma's die bestellingen alleen maar hebben kunnen krijgen door de tussenkomst van personen die machtig genoeg zijn om dit te bewerkstelligen. En wanneer appellant dan plots en ongevraagd, en zonder dat daartoe blijkbaar enige aanleiding bestaat, vermeldt dat hij bij het speuren naar «wie en wat» achter die firma's zit, op de naam van Vanden Boeynants stuit, dan is het voor de lezer nogal vanzelfsprekend dat Ir. Demaeght ontdekt heeft dat minister Vanden Boeynants de man is die ervoor heeft kunnen zorgen dat sommige firma's op abnormale wijze bevoordeeld werden.

De eerste rechter heeft dan ook terecht gewezen op de verwarring die zich in de geest van de lezer heeft kunnen voordoen tussen enerzijds de terecht gelaakte misbruiken en anderzijds de beweerde bindingen die volgens appellant zouden bestaan tussen geïntimeerde en de firma's in kwestie.

Appellant noemt deze redenering een «onverantwoorde gedachtensprong» van de eerste rechter terwijl hij in verdere conclusies niets anders doet dan aantonen dat geïntimeerde goed bekend is met zakenlui die tot de bevoordeelde firma's behoren. Het verweer van appellant is niet van een zekere dubbelzinnigheid ontbloot nu hij elke kwaadwillige bedoeling afwijst en staande houdt nooit te hebben beweerd dat geïntimeerde enige rol gespeeld heeft in die ongerepraktijken, maar aan de andere kant uit alle mogelijke bronnen wil bewijzen dat geïntimeerde nauwe vriendschaps- en zakenrelaties heeft met de voorzitter van de beheerraad van Ansul en met J.M. Josi die tevens vertegenwoordiger is van een financiële groep waarin Mercedes belangen heeft.

Appellant gaat in zijn conclusies zelfs zo ver dat hij schrijft dat de rechtspraak aanneemt dat niet alleen dergelijke onthullingen maar zelfs onomwonden beschuldigingen van corruptie legitiem zijn wanneer zij met de waarheid overeenstemmen. Hij gaat aldus verder met het onderhouden van de door de eerste rechter veroordeelde verwarring.

De redenering van appellant komt tenslotte hierop neer : er bestaan bij de regie zware misbruiken waardoor bepaalde firma's op onregelmatige wijze voor grote bedragen bevoordeeld worden ; dit is slechts mogelijk doordat politieke personen daarbij gebruik maken van hun invloed ; nu blijkt het dat topfiguren van twee bevoordeelde firma's rechtstreekse en onrechtstreekse zakenrelaties zijn van een invloedrijk man als geïntimeerde.

Het is duidelijk dat met die redenering ofwel bedoeld wordt dat geïntimeerde zijn invloed ten voordele van deze firma's heeft aangewend en dan blijft appellant in gebreke daarvan enig gewijs te leveren waardoor zijn bewering lasterlijk wordt, ofwel heeft bovenstaande redenering die draagwijdte niet, waarop dan echter onmiddellijk de vraag rijst welke zin het dan wel gehad heeft de naam van geïntimeerde te noemen. Het gehele betoog van de appellant waardoor hij de «bindingen» wil bewijzen is dan ook naast de eigenlijke kwestie en weerlegt niet dat het interview onbewezen en eerrovende insinuaties bevat.

Appellant wil het nog laten voorkomen alsof hij gewoon opkomt tegen het blote feit dat een politicus op eigen wijze voordeel kan hebben uit of invloed kan uitoefenen bij het toekennen van bepaalde bestellingen. Aldus voorgesteld is zijn interview vanzelfsprekend niets anders dan een gebruik maken van zijn recht op vrije meningsuiting. Maar het litigieuze interview gaat veel verder en wekt een heel andere indruk.

En alsof hij zijn zoëven uitgedrukte stelling zelf wil kelderen

schrijft appellant onmiddellijk daarop (blz. 10, conclusie van 21 mei 1976) : «Het is precies omdat de lezer weet dat Vanden Boeynants de gewoonte heeft zijn vrienden economisch vooruit te helpen dat zij» (de lezer ?) «terecht of ten onrechte kunnen veronderstellen dat hij voor diezelfde politieke vrienden (C.D.P. en Josi) weleens ten beste zou kunnen spreken bij de R.T.T. wanneer deze in handen van zijn partij overgaat.» Het is opvallend dat appellant het nu heeft over politieke vrienden in plaats van over zakenrelaties.

Uit dit alles blijkt dat appellant zich schuldig gemaakt heeft aan onbewezen, voor publikatie bestemde uitlatingen van aard om geïntimeerde aan de publieke verachting bloot te stellen. Dit is een aantasting van zijn eer en goede faam die een quasi-delictuele fout uitmaakt en morele schade heeft veroorzaakt waardoor hij vergoeding verschuldigd is.

2. De schade

Tevergeefs werpt appellant op dat dragers van openbare functies blootstaan aan perskritiek die een vorm van onderwerping is van hun activiteiten aan de censuur van het publiek. Ook dit is naast de kwestie. Niemand, ook geen politicus of ambtenaar moet dulden dat tegen hem verdachtmakingen worden uitgebracht die niet berusten op een grond van waarheid of waarvoor niet minstens ernstige en objectieve aanwijzingen bestaan. Vooral wanneer die verdachtmakingen niets te maken hebben met zijn beleid maar alleen betrekking hebben op feiten die zijn eer en waardigheid als mens in het gedrang brengen.

Wat appellant hier ter zake als zijnde van verdacht allooï gesuggereerd heeft, nl. het verband tussen het verkrijgen van een onrechtmatig voordeel en de politieke personaliteit van geïntimeerde is in geen dele bewezen en appellant heeft ook geen enkel ernstige aanwijzing in die zin verschaft. Door hem als een minder rechtschapen man te laten doorgaan heeft hij geïntimeerde schade berokkend. Verder meent appellant zijn verweer te kunnen staven door bedenkingen over de gang van zaken bij aanbestedingen, over andere, huidige en gewezen gezagsdragere, over betrekkingen tussen overheidspersonen en de financiële wereld. Dit alles is misschien op zichzelf niet van belang ontbloot maar het is niet dienend ter zake en neemt de fout niet weg die de oorspronkelijke eis gegrond maakt.

3. De schadeloosstelling

De eerste rechter heeft een passende schadeloosstelling toegekend door appellant te veroordelen tot het betalen van één frank. Het blijkt echter voor het herstel van de volledige schade niet nodig de publikatie in extenso te bevelen van onderhavig arrest wat voor geïntimeerde een zeer hoge uitgave zou teweegbrengen.

De schadeloosstelling moet niet verder gaan dan voor het herstel van de schade vereist is en mag geen burgerlijke straf worden. Nu is het zo dat de personaliteit van de betrokken partijen van dien aard is dat het publiceren van het dispositief van dit arrest een ruime weerklink zal vinden en geïntimeerde volledige genoegdoening zal verschaffen.

Op die gronden,

Het Hof,

Gelet op het geschreven advies van het openbaar ministerie, in openbare zitting voorgedragen door de heer E. Bonte, advocaat-generaal.

Verklaart het hoger beroep ongegrond.

Zegt voor recht dat appellant Demaegt Paul zich in het interview dat hij aan het «Brugs Handelsblad» heeft toegestaan en dat op 28 september 1974 in dit blad gepubliceerd werd, schuldig gemaakt heeft aan uitlatingen die lasterlijk zijn voor geïntimeerde Paul Vanden Boeynants; bevestigt diensvolgens het vonnis van 25 juni 1975 waarbij hij uit dien hoofde veroordeeld werd tot het betalen van één frank, schadeloosstelling ter vergoeding van dezès morele schade evenwel met deze beperking en aanpassing dat de machtiging die geïntimeerde gekregen heeft om het vonnis onder de titel «gerechtelijk eerherstel» op kosten van appellant te publiceren vervangen wordt door de machtiging om onder dezelfde titel eveneens op kosten van appellant het dispositief van dien arrest te publiceren in twee dag- of weekbladen van zijn keus.

Bepaalt dat de kosten verhaalbaar zullen zijn op enkel vertoon van de gekweten facturen van hen die de publikatie gedaan zullen hebben.

D. Tegeneis

De gegrondheid van de hoofdeis toont aan dat het door geïntimeerde aangespannen geding niet tergend en roekeloos was. De wedereis is derhalve ongegrond.

Verklaart de tegeneis ongegrond en wijst hem af.

Verwijst appellant in de kosten van de aanleg.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

1e KAMER — 15 FEBRUARI 1978

Voorzitter : de h. J. Jans

Raadsheren : de hh. J.M. Poupart en F. Deviaene

Advocaten : mrs. Van Doosselaere, De Kesel, Andersen en Claeys

Onrechtmatige overheidsdaad—Informatie- en begeleidingsplicht van de openbare macht—Verkeerde inlichtingen—Nalatigheid.

De vergissingen door een openbaar bestuur begaan in de beoordeling van de omvang van de rechten op schadevergoeding van een van zijn onderdanen, maken een fout uit die de aansprakelijkheid meebrengt van het met de toepassing der wet belaste bestuur dat zulke inlichtingen verstrekt, indien de verkeerde uitlegging uit een grove nalatigheid bij het opstellen van een interpretatieve omzendbrief voortvloeit.

De aansprakelijkheid van de bevoegde overheid kan aan gevoerd worden, zodra zij haar onderdaan in dwaling heeft gebracht door het verschaffen van verkeerde inlichtingen, hetzij op eigen initiatief, hetzij op verzoek van een particulier die, langs officiële weg, een toelichting tracht te verkrijgen.

Belgische Staat, Ministerie van
Nationale Opvoeding en Franse Cultuur t/
L. en Provincie

Gezien het eensluidend afschrift van het vonnis der rechtbank van eerste aanleg te Brussel van 10 november 1975, waarvan geen betekenisakte wordt overgelegd en tegen hetwelk, bij verzoekschrift neergelegd ter griffie van het Hof

op 2 december 1975, een naar vorm en termijn regelmatig hoger beroep werd ingesteld;

Gelet op het incidenteel beroep;

1. In feite

Overwegende dat L., leraar in het «Institut des industries de fermentation» (C.E.R.I.A.), te Anderlecht, op 26 februari 1965, het slachtoffer is geworden van een arbeidsongeval, dat het verlies van het nagellid van de wijsvingen der rechterhand veroorzaakte;

Dat de oorspronkelijke eis ertoe strekt schadevergoeding te verkrijgen wegens nalatigheden en foutieve handelingen begaan door de Belgische Staat, departement van Nationale Opvoeding en Franse Cultuur, evenals door de Provincie Brabant, in haar hoedanigheid van organiserende macht van de diensten van het provinciaal onderwijs;

Overwegende dat uit de overgelegde bescheiden blijkt dat de tekst van de omzendbrief van 3 maart 1970 aangaande de regeling van het herstel van schade uit arbeidsongevallen en beroepsziekten in de overheidssector, grove vergissingen inhield;

Dat, inderdaad, op de bladzijden 10 en 11 van die omzendbrief, het jaartal 1967 werd vermeld in plaats van 1957;

Dat het ministerieel commentaar der wet van 3 juli 1967 ter kennis van de inrichtende overheden van onderwijsinstellingen werd gebracht en, daarenboven, op ruime schaal, via vakbonds- of beroepskranten werd verspreid, namelijk via de «Tribune de la centrale générale des services publics», uitgave nr. 8, van april 1970, waarvan door partijen een exemplaar wordt voorgelegd; dat eiser door de tekst van deze misleidende omzendbrief lange tijd in de mening verkeerde dat in een vergoeding voor arbeidsongevallen die zich vóór 1 januari 1967 hadden voorgedaan, door de bepalingen der wet van 3 juli 1967 geenszins werd voorzien, ongeacht de graad van invaliditeit;

Overwegende dat L. pas op 6 februari 1972, bij monde van een collega, toevallig vernam dat de ministeriële interpretatie van voormelde wet verkeerd was en dat hij, werkelijk, gerechtigd was zijn rechten tot vergoeding te laten gelden;

Dat eiser zich onmiddellijk, op 9 februari 1972, tot de directeur van de onderwijsinstelling C.E.R.I.A. richtte en langs hem om, tijdig en volgens de voorgeschreven procedure, een aanvraag indiende;

Dat, in casu, het dossier slechts op 22 maart 1972 de bevoegde administratie bereikte, dus na het verstrijken van de driejarige verjaringstermijn;

Overwegende dat de minister van Nationale Opvoeding en Franse Cultuur weigerde aan de toestand van L. aandacht te schenken om de reden dat de termijn waarop de ongevalaangifte gedaan diende te worden, door de wet van 3 juli 1967, op straffe van verval werd bepaald;

2. Over de eis tegen de Belgische Staat

Overwegende dat appellant de eerste rechter het verwijt richt te hebben geoordeeld dat de oorspronkelijke eiser niet noodzakelijk op de hoogte van de wettekst behoefde te zijn ofschoon de maatregelen die erin werden bepaald, voor hem, die korte tijd tevoren slachtoffer van een arbeidsongeval was geweest, van het uiterste belang waren;

Dat daarenboven appellant de mening toegedaan is dat de misleidende omzendbrief van 3 maart 1970 geen invloed op de tardiviteit van het indienen der aanvraag bij de bevoegde

macht zou hebben gehad ; des te meer daar L. het schoolbestuur van het C.E.R.I.A.-instituut of zijn vakorganisatie kon raadplegen om over de draagwijdte van de wet en haar uitvoeringsbesluit voldoende toelichtingen te verkrijgen ;

Overwegende dat eerste geïntimeerde steeds heeft beweerd kennis te hebben gekregen van de bewuste instructies via de persmedia ;

Dat het de juridische diensten van het betrokken ministerie en van de provinciale overheden behoorden een terechtwijzing op de tekst van de misleidende omzendbrief te laten bekendmaken en, op uitdrukkelijke wijze, de aandacht van het onderwijzend personeel erop te vestigen om te vermijden dat uit een verkeerde interpretatie erge gevolgen zouden voortvloeien ;

Overwegende dat redelijkerwijze van de leden van dit personeel niet verwacht kon worden dat zij de interpretatie die aan de wetbepalingen werd gegeven door de bevoegde overheid onder wier gezag zij staan, in twijfel zouden trekken ;

Dat in casu L. gerechtigd was alléén op de gegevens van de omzendbrief van 3 maart 1970 te steunen om de draagwijdte van zijn rechten na te gaan ;

Overwegende integendeel dat de vergissingen door een openbaar bestuur begaan in de beoordeling van de omvang van de rechten op schadevergoeding van een van zijn onderdanen, een fout uitmaken die de aansprakelijkheid meebrengt van het met de toepassing der wet belaste bestuur dat zulke inlichtingen verstrekt, indien de verkeerde uitlegging uit een grove nalatigheid bij het opstellen van een interpretatieve omzendbrief voortvloeit ;

Overwegende dat appellant aanvoert dat een dergelijke aansprakelijkheid alleen zou kunnen bestaan, indien het bestuur een vraag aan de particulier naar de toepasselijkheid van de wet op zijn toestand verkeerd zou hebben beantwoord, hetgeen in casu het geval niet was ;

Overwegende dat deze enge uitlegging in de rechtsleer of in de rechtspraak geen steun vindt ;

Dat, inderdaad, de aansprakelijkheid van de bevoegde overheid kan worden ingeroepen, zodra zij haar onderdaan in dwaling heeft gebracht door het verschaffen van verkeerde inlichtingen, hetzij op eigen initiatief, hetzij op verzoek van een particulier die, langs officiële weg, een toelichting tracht te verkrijgen ;

Overwegende dat in de concrete omstandigheden van de zaak de misleidende inlichtingen die de omzendbrief inhield, noodzakelijkerwijze L. in dwaling moesten brengen aangaande de aard van zijn recht tot schadevergoeding en de modaliteiten die dienden te worden gevolgd om de regeling ervan te verkrijgen ;

Dat de eerste rechter oordeelkundig heeft beslist dat de vordering tegen de Belgische Staat principieel gegrond was ;

3. Over de eis tegen de Provincie Brabant

Overwegende dat de vordering tegen appellante op incident gebaseerd is op het feit dat L. belet zou zijn geweest zijn rechten te doen gelden binnen de verjaringstermijn van artikel 25, § 3, der wet van 3 juli 1967, enerzijds ten gevolge van de verkeerde inlichtingen door de Provincie Brabant verstrekt zonder hun conformiteit met de wet na te gaan en, anderzijds, ter oorzaak van de nalatigheid van de provinciale ambtenaren die niet alle ijver aan de dag legden om de aanvraag binnen de daartoe gestelde termijn aan de hiërarchische overheden over te maken ;

Overwegende dat tweede geïntimeerde staande houdt dat L., gelet op zijn persoonlijke toestand, zijn aandacht moest toespitsen op alle wetgevende maatregelen betreffende het herstel van de arbeidsongevallen in de overheidssector ;

Dat tweede geïntimeerde er in dit verband op wijst dat het departement van Nationale Opvoeding en Franse Cultuur een tweede commentaar der wet van 3 juli 1967 aan de directeurs van de gesubsidieerde onderwijsinstellingen liet toekomen op 22 december 1970, waarin op bladzijde 4 werd uiteengezet : «... Par ailleurs, j'attire particulièrement l'attention... 2°) sur les dispositions de l'article 25 de la loi du 3 juillet 1967 pour ce qui concerne la rétroactivité du nouveau régime...» ;

Overwegende echter dat de eerste rechter op oordeelkundige wijze heeft onderstreept dat deze methode van terechtwijzing voor de onderdanen als onvoldoende diende te worden beschouwd ;

Dat integendeel, indien de bevoegde juridische diensten van de Provincie blijk van waakzaamheid zouden hebben gegeven, dit aanleiding zou hebben gegeven tot een vergelijking tussen de voorschriften van beide omzendbrieven en ook tot een behoorlijk nazien van de originele wettekst ;

Overwegende dat de Provincie Brabant, als inrichtende overheid van het C.E.R.I.A.-instituut, naliet de nodige terechtwijzing te doen, bij het ontvangen van de omzendbrief van 22 december 1970 welke de juiste interpretatie van artikel 25 der wet van 3 juli 1967 inhield en, wat erger is, verzuimde het verzoekschrift van L. aan het Ministerie van Nationale Opvoeding en Franse Cultuur onverwijld te laten bezorgen ondanks de dringendheid, gelet op de nabijheid van de vervaldatum ;

Overwegende dat de tekortkomingen van de ministeriële overheid en de provinciale diensten in rechtstreeks oorzaaklijk verband staan met het door L. ondergaan verval van recht ;

Dat appellant en tweede geïntimeerde voor het daaruit ontstane schade gezamenlijk verantwoordelijk zijn ;

Overwegende dat, zoals de eerste rechter terecht besliste, vooralsnog geen definitieve beslissing kan worden getroffen aangaande het bedrag van de schadevergoeding ;

Dat een deskundigenonderzoek aangewezen is ;

Overwegende dat de opdracht die aan dr. Van Trappen werd toevertrouwd door de eerste rechter, in passende woorden werd opgesteld ;

Om die redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935,

Ontvangt het hoger beroep evenals het incidenteel beroep ;
Bevestigt het bestreden vonnis ;

Veroordeelt appellanten tot de kosten in hoger beroep.

Verwijst de zaak naar de rechtbank van eerste aanleg te Brussel ten einde verdere behandeling, overeenkomstig artikel 1068, lid 2, van het Gerechtelijk Wetboek.

NOOT—Zie de noot van ALOIS VAN OEVELEN bij Arb. hof Antwerpen (afdeling Hasselt), 2 juni 1977, R.W., 1977-1978, 1514-1519.

ARBEIDSHOF TE ANTWERPEN

2e KAMER — 13 MAART 1978

Voorzitter : de h. Rauws

Raadsheren in sociale zaken : de hh. Portier en Boeykens
Substituut-generaal : mevr. De Jaeger

Advocaten : mrs. Stappers, loco Jakhian en Vervaeke loco
Van den Heuvel

Taalgebruik — Taaldecreet — 1. Arbeidsovereenkomst handelsvertegenwoordigers—Geschil—Territoriale bevoegdheid—Arbeidsrechtbank—2. Territoriale werkingsfeer—Coërcatieve bepalingen—Interpretatie—Tewerkstelling in Nederlands taalgebied—Handelsvertegenwoordiger—Exploitatiezetel van werkgever in Brussel-hoofdstad—Beëindiging overeenkomst om dringende redenen—Toepassing taalwet in bestuurszaken—Geen aanvulling door taaldecreet.

1. Art. 10, lid 2, van het taaldecreet betekent dat elke belanghebbende, ook zonder arbeidsrechtelijk geschil, de nietigverklaring van met het decreet strijdige stukken of handelingen kan vorderen voor de arbeidsrechtbank van de plaats waar de werkgever gevestigd is. Bedoelde bepaling houdt geen wijziging in van artikel 627, 9°, Ger. W. op grond waarvan bij een geschil tussen een handelsvertegenwoordiger en zijn werkgever de territoriale bevoegdheid toekomt aan de arbeidsrechtbank van de sector(en) die de vertegenwoordiger bereist.

2. De bevoegdheid die de Nederlandse Cultuurraad uit de Grondwet put om aan werkgevers het gebruik van het Nederlands op te leggen, is een toegewezen bevoegdheid die niet verder reikt dan het Nederlands taalgebied.

De coërcatieve bepalingen van de taalwetten moeten strikt geïnterpreteerd worden.

Uit de artt. 23 en 59bis, § 4, Grondwet vloeit voort dat voor zover enkel de plaats van tewerkstelling als toepassingscriterium aangevoerd kan worden, de door het taaldecreet opgelegde verplichtingen slechts wetskrachtig zijn ten aanzien van handelingen die in het Nederlands taalgebied gesteld moeten worden of die alleszins onafscheidbaar aan de plaats van tewerkstelling gebonden zijn.

De werkgever wiens bedrijfszetel zich in Brussel-hoofdstad bevindt moet bij de afdanking van een handelsvertegenwoordiger om dringende redenen de regels van art. 52, § 1, der gecoördineerde taalwetten in bestuurszaken en niet die van het taaldecreet naleven wanneer de sectoren die de vertegenwoordiger bereist weliswaar in Vlaanderen liggen maar hij contractueel verplicht is dagelijks schriftelijk ter exploitatiezetel te rapporteren.

Het taaldecreet vormt geen aanvulling of interpretatie van de gecoördineerde taalwetten in bestuurszaken met betrekking tot het taalregime van de in Brussel-hoofdstad gevestigde bedrijven.

N.V. A. t/ Van H.

1. Appellante komt op tegen voormeld vonnis dat haar veroordeelt tot betaling van 991.080 fr. ontslagvergoeding plus 275.300 fr. uitwinningvergoeding.

Als grieven voert zij aan :

1.1. Ten aanzien van het taaldecreet van 19 juli 1973

1.1.1. Krachtens artikel 59bis, § 4, van de Grondwet, heeft het decreet van 19 juli 1973 enkel kracht van wet in het Nederlands taalgebied.

Welnu, het doel dat het decreet nastreefde was dat de totale vernederlandsing van het bedrijfsleven uiteindelijk een werkelijkheid zou worden. Het bestaan van een sociale band die daadwerkelijk in het Nederlands taalgebied gelocaliseerd is blijkt dus de essentie te zijn geweest voor de auteurs van het decreet.

Zodanige localisering is niet aanwezig wanneer het enige aanknopingspunt met het Nederlands taalgebied de territoriale sector is die aan een handelsvertegenwoordiger wordt toegewezen, terwijl de onderneming niet in dit taalgebied gevestigd is en er geen activiteit ontplooit en de handelsvertegenwoordiger daarentegen voor de meest essentiële bestanddelen van zijn bediensovereenkomst (met name de plaats waar de overeenkomst werd aangegaan, waar het loon wordt uitbetaald, waar de leiding wordt gegeven en waar door hem verslag wordt ingediend) in de zin van artikel 1 van het taaldecreet in een ander taalgebied tewerkgesteld is.

Bovendien houdt de geïsoleerde tewerkstelling van een handelsvertegenwoordiger nog geen tewerkstelling van « personeel » in.

1.1.2. Krachtens artikel 10, lid 2, van het taaldecreet is bovendien enkel de arbeidsrechtbank van de plaats waar de werkgever gevestigd is bevoegd om de nietigheid van de stukken of handelingen die strijdig zijn met het decreet vast te stellen.

Op grond van artikel 565 van het Gerechtelijk Wetboek was derhalve alleen de Arbeidsrechtbank te Brussel bevoegd om kennis te nemen zowel van de vordering tot nietigverklaring als van de vordering ten principale.

1.1.3. Als handelsonderneming gevestigd in Brussel-hoofdstad is appellante onderworpen aan de bepalingen van artikel 52 van de bij koninklijk besluit van 18 juli 1966 gecoördineerde wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken.

Krachtens §1 van voormeld artikel moeten de bescheiden bestemd voor het Franssprekend personeel in het Frans en die voor het Nederlandssprekend personeel in het Nederlands gesteld worden.

Hoewel te E. gehuisvest, is Van H. Franssprekend. Dit is louter een feitenkwestie die onder meer bewezen wordt doordat de echtgenote van geïntimeerde, M.V. de Franse nationaliteit heeft ; doordat de zoon Marc schoolloopt in het atheneum « Jules Bordet » te Brussel en zich uitsluitend in het Frans uitdrukt ; en doordat alle documenten door Van H. opgemaakt gedurende de tienjarige uitvoering van zijn bediencontract steeds in de Franse taal waren.

In casu was de N.V. er dus toe gehouden gebruik te maken van het Frans in alle sociale bescheiden bestemd voor geïntimeerde, dus ook voor de litigieuze ontslagbrief.

Voor zoveel als nodig biedt appellante subsidiair aan door alle middelen rechts, inclusief getuigen, te bewijzen dat Van H. Franssprekend is ; zij verzoekt het hof tevens laatstgenoemde te bevelen in persoon te verschijnen.

1.1.4. Mocht het hof *per impossibile* toch oordelen dat het decreet toepasselijk is dan zou er strijdigheid bestaan tussen een wet (de wet van 2 augustus 1963) en een decreet.

In dat geval dient het hof — voor zover het zich bevoegd zou achten om over de vordering tot nietigverklaring te beslissen — krachtens artikel 14 van de wet van 3 juli 1971 het

conflict prejudicieel ter beslechting voor te leggen aan de afdeling bevoegdheidsconflicten van de Raad van State.

1.2. Ten aanzien van de dringende redenen

(...)

2. Geïntimeerde voert zijnerzijds de navolgende argumenten aan :

2.1. Ten aanzien van de taalwetgeving

2.1.1. Geïntimeerde was als handelsvertegenwoordiger tewerkgesteld in het Nederlands taalgebied, zodat de N.V. bij toepassing van de artikelen 1 en 2 van het taaldecreet van 19 juli 1973 ertoe gehouden was in haar betrekkingen met Van H. Nederlands te gebruiken.

De tekst van het taaldecreet en de voorbereidende werkzaamheden zijn ter zake duidelijk : het decreet geldt vanaf het ogenblik dat werknemers in het Nederlands taalgebied worden tewerkgesteld, dit is er een arbeidsprestatie leveren, onverschillig waar de werkgever gevestigd zij. De arbeidsprestatie van een handelsvertegenwoordiger bestaat in de aanbreng en het bezoek van klanten ; deze taak voerde Van H. uit in het Nederlands taalgebied.

2.1.2. Appellante beroept zich ten onrechte op artikel 7 van het taaldecreet om eruit af te leiden dat de toepasselijkheid van het decreet ten minste het bestaan van een «arbeidsplaats» (inrichtingen of gedeelten ervan, lokalen en andere werkplaatsen...) veronderstelt.

Bedoeld artikel 7, dat over het toezicht handelt, is evenwel een algemeen artikel dat enkel een illustratieve opsomming geeft van de plaatsen waar eventueel een controle uitgevoerd kan worden. Het is evident dat de controle in verband met de tewerkstelling van een handelsvertegenwoordiger op de maatschappelijke zetel van de firma in dienst waarvan hij is kan gebeuren.

2.1.3. Vergeefs voert de N.V. ook aan dat het decreet geen toepassing vindt op een geïsoleerde arbeidsrelatie.

Dit standpunt miskent immers de regel dat de tewerkstelling van één persoon volstaat. Bovendien waren er ten tijde van het ontslag verschillende vertegenwoordigers werkzaam in het Nederlandse taalgebied.

2.1.4. Het taaldecreet is geenszins in conflict met het koninklijk besluit van 18 juli 1966, zodat er geen grond is om de zaak als prejudicieel geschil naar de Raad van State te verwijzen.

Het decreet is enkel de logische uitwerking van de bestaande taalwetgeving en verwijst er trouwens expliciet naar. Aan alle bedrijven buiten het Nederlands taalgebied wordt een bijkomende verplichting opgelegd die de gecoördineerde taalwetten aanvult.

Inderdaad, artikel 52, lid 2, van het koninklijk besluit van 18 juli 1966, houdt met betrekking tot de taal van de op te stellen sociale documenten geen criterium in om uit te maken wie Frans- of Nederlandstalig is. Het taaldecreet lost dit probleem op ten aanzien van het personeel dat in het Nederlandstalig landsgedeelte tewerkgesteld is.

2.1.5. Krachtens artikel 10 wordt de nietigheid van de met het decreet strijdige stukken of handelingen *ambtsshalve* door de rechter vastgesteld.

Geïnteresseerde vraagt niet de nietigverklaring van de stukken die in het Frans werden gesteld, maar vordert een verbrekings- en een uitwinningvergoeding wegens opzegging zonder inachtneming van de wettelijke formaliteiten en zonder dringende redenen.

Op grond van artikel 627, 9°, van het Gerechtelijk Wetboek, is *in casu* bevoegd de rechtbank van de plaats waar de handelsvertegenwoordiger zijn taak uitvoert.

2.1.6. Reeds artikel 52, § 1, lid 2, van het koninklijk besluit van 18 juli 1966 legde voor Brussel-hoofdstad het gebruik van het Nederlands op voor de bij de wet voorgeschreven akten en bescheiden die bestemd zijn voor het Nederlandssprekend personeel.

Geïntimeerde is Nederlandssprekend en er bestaan in dit opzicht verschillende aanwijzingen :

1° zijn woonplaats in E. ;

2° zijn identiteitskaart is in het Nederlands gesteld ;

3° de processtukken in onderhavig geding zijn eveneens in het Nederlands gesteld ;

4° zijn werkgebied als vertegenwoordiger omvatte steeds een of meer sectoren van het Nederlands taalgebied.

Met betrekking tot de argumenten van de N.V. repliceert Van H. dat onderhavig proces niet gaat over zijn vrouw of zoon. Bovendien legt het taaldecreet enkel aan de werkgevers een verplicht taalgebruik op ; de werknemers vallen niet onder de toepassing ervan. Geïntimeerde kon zich trouwens bezwaarlijk veroorloven documenten in het Nederlands op te stellen omdat alles wat de betrekkingen met de werkgever betrof bij appellante in het Frans moest gebeuren.

De N.V. diende dus in elk geval voor alle voorgeschreven akten en bescheiden het Nederlands te gebruiken en is dit nog steeds verplicht krachtens het taaldecreet van 1973.

Krachtens de artikelen 5 en 10 van bedoeld decreet zijn derhalve nietig : het contract, de avenants, de dienstnota's en de ontslagbrief. De rechter mag van deze stukken geen kennis nemen en moet ambtsshalve de nietigheid ervan vaststellen.

Wegens de nietigheid van de afdankingsbrief van 11 februari 1975 kan de N.V. zich niet beroepen op de dringende redenen die erin worden aangevoerd.

2.2. Ten aanzien van de dringende redenen

(...)

3. Ten aanzien van de grieven van appellanten overweegt het hof het navolgende :

3.1. Ten aanzien van de bevoegdheid

3.1.1. Artikel 10 van het decreet van 19 juli 1973 houdt geenszins een wijziging in van artikel 627, 9°, van het Gerechtelijk Wetboek, op grond waarvan bij een geschil tussen een handelsvertegenwoordiger en zijn werkgever de territoriale bevoegdheid toekomt aan de arbeidsrechtbank van de sector(en) die de vertegenwoordiger bereist.

Lid 1 van artikel 10 van het decreet houdt in dat voornoemde territoriaal bevoegde rechter ambtsshalve de nietigheid moet vaststellen van de stukken of handelingen die strijdig blijken met de voorschriften van het decreet.

Lid 2 betekent dat, ook zonder arbeidsrechtelijk geschil, elke belanghebbende de nietigverklaring van met het decreet strijdige stukken of handelingen kan vorderen voor de arbeidsrechtbank van de plaats waar de werkgever gevestigd is.

Terecht stelt Van H. dat op onderhavige zaak het artikel 627, 9°, van het Gerechtelijk Wetboek, toepassing vindt en dat de Arbeidsrechtbank te Antwerpen derhalve de territoriaal bevoegde rechter was.

3.2. Ten aanzien van de toepasselijke taalwetgeving

3.2.1. De artikelen 1, 2 en 5 van het decreet van de Nederlandse Cultuurraad van 19 juli 1973 verplichten de werkgever ertoe de wettelijk voorgeschreven akten en bescheiden alsmede de documenten bestemd voor zijn personeel, in het Nederlands te stellen wanneer hij een exploitatiezetel in het Nederlandse taalgebied heeft of er personeel tewerkstelt.

De bevoegdheid om aan werkgevers het gebruik van het Nederlands op te leggen put de Cultuurraad uit artikel 59bis, § 3, 3°, van de Grondwet. Deze bevoegdheid is evenwel een toegewezen bevoegdheid waarvan de reikwijdte beperkt is tot het Nederlandse taalgebied (art. 3ter en 59bis, § 4, Grondwet; A. Mast, *Overzicht van het Belgisch grondwettelijk recht*, nrs. 191, 491 en 492).

Wegens het grondbeginsel neergelegd in artikel 23 van de Grondwet, dat bij de grondwetsherziening van 1970 ongewijzigd bleef, dienen de coërcitieve bepalingen van taalwetten strikt geïnterpreteerd te worden.

Daaruit, alsmede uit artikel 59bis, § 4, vloeit voort dat, in zover enkel de plaats van tewerkstelling als toepassingscriterium ingeroepen kan worden, de door het decreet opgelegde verplichtingen slechts wetskrachtig zijn ten aanzien van handelingen die in het Nederlands taalgebied moeten worden gesteld of die alleszins onafscheidbaar aan de plaats van tewerkstelling gebonden zijn.

Deze territoriale vereisten zijn niet vervuld wanneer het gaat om de redactie van een document dat de eenzijdige beëindiging van de arbeidsovereenkomst inhoudt en dat opgesteld wordt door een werkgever wiens bedrijfszetel buiten het Nederlands taalgebied gelegen is, terwijl de werknemer, wiens activiteit weliswaar voor het grootste deel in Vlaanderen ligt, zelf ook tot bepaalde prestaties ter exploitatiezetel van de onderneming gehouden is.

In casu bevindt de exploitatiezetel van de N.V. zich in Brussel-hoofdstad en was geïntimeerde als handelsvertegenwoordiger contractueel verplicht dagelijks aldaar schriftelijk te rapporteren; wel bevonden de sectoren die hij bereisde zich in Vlaanderen.

Uit deze feitelijke vaststellingen en het hierboven overwogene, volgt dat appellante bij het opstellen van haar afdankingsbrief van 11 februari 1975 niet de regels van het taaldecree, maar die van artikel 52, § 1, lid 2, van de gecoördineerde wetten op het gebruik der talen in bestuurszaken diende na te leven.

3.2.2. In strijd met wat geïntimeerde stelt, vormt het taaldecree geen aanvulling of interpretatie van de gecoördineerde taalwetten in bestuurszaken met betrekking tot het taalregime van de in Brussel-hoofdstad gevestigde bedrijven.

Wat de taalregeling in het tweetalig gebied van Brussel-hoofdstad betreft berust de legislatieve bevoegdheid immers uitsluitend bij de wetgever (A. Mast, *Overzicht van het Belgisch grondwettelijk recht*, nr. 191; P. Wigny, *La troisième révision de la constitution*, pag. 150).

3.2.3. In casu doet zich bij de toepassing van de taalwet in bestuurszaken de kwestie voor of Van H. Nederlands- dan wel Franssprekend is. Het is een feitelijke kwestie.

Dat geïntimeerde in huiselijke kring en in zijn rapporten voor zijn werkgever het Frans gebruikt, zoals de N.V. aanvoert, laat niet toe te concluderen dat dit zijn moedertaal of hoofdtaal is.

Het hof oordeelt integendeel dat het feit dat Van H. in E. woont en dat hij steeds als vertegenwoordiger in het Vlaamse landsgedeelte werkzaam was, voldoende aantoonde dat hij

Nederlandssprekend is. Op dit punt wordt appellantes bewijsaanbod terzijde gesteld en wordt een verhoor van geïntimeerde overbodig geacht.

3.2.4. Krachtens het bepaalde bij artikel 52, § 1, lid 2, der gecoördineerde taalwetten in bestuurszaken diende de N.V. derhalve de *in casu* ingeroepen arbeidsovereenkomst van 1 september 1966 met bijlagen en addenda, haar dienstnota's en haar aangetekende brieven van 3 februari 1975 en 11 februari 1975 in het Nederlands te stellen.

Daar zij dit naliert, moet zij overeenkomstig artikel 59 der voormelde wetten aangemaand worden de kwestieuze bescheiden te vervangen door naar de vorm regelmatige stukken. De vertalingen die de N.V. *hic et nunc* bij haar dossier voegt kunnen immers niet als vervangingen in de zin van bedoeld artikel 59 beschouwd worden.

Op die gronden,

Het Hof,

Gelet op het andersluidend schriftelijk advies van mevrouw D. De Jaeger, substituut-generaal, ter openbare terechtzitting van 12 december 1977 gegeven en ingediend door de heer M. Smits, advocaat-generaal,

Verklaart het principaal en het incidenteel beroep ontvanke-lijk;

Verklaart zich bevoegd om van het geschil kennis te nemen;

Bekrachtigt het bestreden vonnis in zoverre de eerste rechter zich bevoegd verklaarde;

Verklaart voor recht dat appellante, oorspronkelijk verweerster *in casu*, bij toepassing van artikel 52, § 1, van de gecoördineerde wetten op het gebruik der talen in bestuurszaken ertoe gehouden was het Nederlands te gebruiken bij het opstellen van bescheiden bestemd voor Van H.;

En alvorens verder recht te doen,

Maant appellante, oorspronkelijk verweerster, aan om, binnen de maand van de kennisgeving door de griffier van onderhavig arrest, door in het Nederlands gestelde stukken te vervangen:

1° de arbeidsovereenkomst van 1 september 1966,
(...)

MEDEDELINGEN

Overzicht van de Vlaamse Rechtsliteratuur

Het jaarlijks overzicht van de Vlaamse rechtsliteratuur gedurende het vorig gerechtelijk jaar door mr. René Victor, zal in een der volgende nummers verschijnen.

Hof van Cassatie

Op vrijdag 1 september te 11 uur zal op de plechtige openingszitting van het Hof van Cassatie, de heer eerste advocaat-generaal Dumon de openingsrede uitspreken in de franse taal over het onderwerp "De motivering van vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten".

Driejaarlijkse prijs van het Antwerps Notariaat

Het Antwerps Notariaat schrijft voor de zesde maal zijn Driejaarlijkse Prijs uit, toe te kennen aan de auteur of auteurs van een werk

dat mag bestaan uit ingezonden manuscripten of uit een na 1 januari 1977 gepubliceerde verhandeling. De prijs bedraagt 60.000 fr.

Het werk moet een grondige studie vormen, een oorspronkelijk karakter vertonen, bijdragen tot de ontwikkeling van de rechtswetenschap, van nut zijn voor het Belgisch Notariaat en in het Nederlands opgesteld zijn. De keuze van het onderwerp is vrij.

De werken dienen, uiterlijk op 31 december 1979, in drie exemplaren ingezonden te worden aan de Kamer van Notarissen van het Arrondissement Antwerpen, Koningin Elisabethlei 10 te 2000 Antwerpen, alwaar ook het reglement waarin de andere voorwaarden zijn opgenomen, verkrijgbaar is.

Academische zitting ter gelegenheid van het twintigjarig bestaan van het «Interuniversitair Centrum voor Rechtsvergelijking»

De twintigste verjaardag van het «Interuniversitair Centrum voor Rechtsvergelijking», opgericht op 6 maart 1957 en door de Regering op 4 maart 1958 erkend, werd luisterrijk gevierd op 12 mei 1978 in het auditorium van het Paleis der Academiën te Brussel.

Deze feestvergadering werd bijgewoond door een indrukwekkend aantal leden en vertegenwoordigers van de gerechtelijke en universitaire werelden, evenals van de uitvoerende macht.

Bovendien werd, bij wege van het voorlezen van een boodschap, actief aan de viering deelgenomen door buitenlandse geleerden, die er aldus prijs op gesteld hadden om het internationaal aanzien van het Belgisch «Interuniversitair Centrum voor Rechtsvergelijking» te benadrukken.

De eigenlijke feestrede werd uitgesproken door professor René David, vermaard comparatist, die een betoog hield over de verhouding tussen het onderwijs van de rechtsgeleerdheid en het vergelijkend recht.

De zitting werd geopend door professor W.J. Ganshof van der Meersch, voorzitter van het «Interuniversitair Centrum voor Rechtsvergelijking», die eerst een hulde bracht aan de twee hem voorafgegangene voorzitters van het Centrum, met name Baron L. Fredericq en wijlen professor Jean Dabin. Daarna schetste hij de voor het succes van het «Interuniversitair Centrum voor Rechtsvergelijking» determinerende rol van professor Jean Limpens, oprichter van het Centrum. Niet alleen het door professor Jean Limpens ononderbroken waargenomen directeurschap werd geloofd, maar ook zijn indrukwekkende academische carrière. Naast zijn opdrachten als hoogleraar aan de Universiteiten te Gent en te Brussel bekleedde hij eveneens een leerstoel in de «Faculté Internationale de Droit Comparé» te Straatsburg.

Professor W.J. Ganshof van der Meersch ging vervolgens over tot de voorstelling van de buitenlandse gasten, die nadien elk bepaalde krachtlijnen van het onderwijs en de praktijk der rechtsvergelijking beklemtoonden.

Eerst werd echter door professor Georges van Hecke een boodschap voorgelezen, opgesteld door professor J.A. Jolowicz, hoogleraar te Cambridge, die de voorzitter van de «Académie Internationale de Droit Comparé», Ch. J. Hamson, op de academische zitting had dienen te vervangen, doch daartoe — evenals professor Hamson — door overmacht belet was. In die boodschap betreunde hij dat studenten zich eerst aan intensieve beoefening der rechtsvergelijking kunnen begeven na het gebruikelijke curriculum van een rechtsfaculteit te hebben doorlopen. Inderdaad worden minstens in Engeland, haast geen «undergraduate courses» in rechtsvergelijking verstrekt, hetgeen — naar zijn oordeel — eveneens de studie van het Europees Gemeenschapsrecht bemoeilijkt.

De tweede buitenlandse verslaggever was professor W. Cza-chórsky, gewezen vice-rector van de Universiteit te Warschau, die de afwezigheid in de socialistische landen van centra zoals het «Interuniversitair Centrum voor Rechtsvergelijking» betreunde. Op het zuiver wetenschappelijk vlak, deelde hij mede dat de rechtsvergelijking in Polen heden een theoretische methodologische weg is opgegaan.

De derde buitenlandse verslaggever was doctor Schwartz die professor K. Zweigert, directeur van het «Max-Planck-Institut für Ausländisches und Internationales Privatrecht», door ziekte getroffen, verving. Vooraanstaand jurist, werkzaam in de schoot der Europese Economische Gemeenschap, ontwikkelde hij enkele overwegingen betreffende de rol van de rechtsvergelijking bij de Europese eenmaking en beklemtoonde, mede op grond van zijn ervaring, dat rechtsvergelijking zowel met het oog op de harmonisatie der verscheidene nationale rechten als op de totstandkoming van een zelfstandig Europees recht onontbeerlijk is.

Na het verslag van deze laatste buitenlandse jurist, belichtte professor Jean Limpens de werking en doelstellingen van het «Interuniversitair Centrum voor Rechtsvergelijking» gedurende de voorbije twee decaden en voor de toekomst.

Hij onderscheidde de opdrachten van documentatie, mededelingen en wetenschappelijk onderzoek, die door het centrum op zich zijn genomen. Wat de documentatie betreft, wees hij op de uitbreiding welke de bibliotheek van het Centrum, onder de hoede, achtereenvolgens, van de professoren Pierard en Piron, en daarna van de heren Verougstraete en Cornelis, genomen heeft, bevestigde hij de aandacht op de centrale catalogus, waarin referentiekaarten van zeven universitaire rechtsbibliotheken verzameld zijn. Vervolgens herinnerde hij aan de zeer talrijke voordrachten die door het Centrum regelmatig werden georganiseerd met sprekers afkomstig uit de meest gevarieerde nationale rechtssystemen en waarvan de uiteenzettingen Belgische wetenschapsmensen en studenten aanzienlijk hebben verrijkt.

In de ogen van de directeur is echter het wetenschappelijk onderzoek de belangrijkste door het Centrum te vervullen opdracht. Twintig tot dertig navorsers arbeiden in het Centrum aan opdrachten van rechtsvergelijkend karakter, onder de leiding van wetenschappelijke directeurs. De meest belangwekkende werken worden uitgegeven in de collectie van het «Interuniversitair Centrum voor Rechtsvergelijking», die reeds uit een dertigtal publikaties van erkende waarde bestaat.

Voor het bereiken van de drie doelstellingen van het Centrum speelt ook de Raad van Beheer een grote rol, en in dit verband herinnert hij aan de grote bijdrage van de overleden professoren De Page, Dekkers en Renauld.

Alvorens zijn toespraak te beëindigen met een hulde aan de enorme werkkraft van de voorzitter, evenals aan de inspanningen van de andere verantwoordelijken voor het Centrum, onder wie de adjunct-directeur M. Flamée, de directiesecretaresse mevr. Cl. Bastin, de bibliothecaresse mevr. M.-R. Dury en de secretaresse mevr. S. Van der Vorst, legde professor Jean Limpens de nadruk op de noodzaak voor het Centrum, omwille van het bestaan zelve ervan, te kunnen rekenen op kordate overheidssteun, hetgeen, spijtig genoeg, in het nabije verleden minder dan voorheen het geval was.

Na een korte pauze, sprak professor René David zijn feestrede uit, waarin heel gepast wetenschappelijke ernst en een zeker feestelijk gevoel vermengd waren.

Deze feestrede, waarvan bezwaarlijk kan worden gezegd dat zij zich gemakkelijk laat samenvatten, gaf professor David de gelegenheid om onderwijs en rechtsvergelijking in een verrassend klaar daglicht tegenover elkaar te plaatsen. In het algemene kader van de steeds maar sneller zich wijzigende maatschappijgegevens, en van de noodzaak voor hen die recht scheppen om zulks in overeenstemming met de wisselende noden van de samenleving te verrichten, schetste hij op een gedurfde wijze de determinerende rol van de rechtsvergelijking.

Uitgaand van het standpunt dat niet zozeer de wetgever als wel vooral de rechter recht creëert, pleitte hij voor een realistische evaluatie van bepaalde rechtsbeginselen en -begrippen. Welsprekend schilderde hij de billijkheid als een gevaarlijke, subjectieve bron, terwijl hij de rechtsvergelijking, begeleid door een pluridisciplinair denken, voorstelde als aanleiding gevend tot het verlaten van verouderde en het huldigen van modernere rechtsideeën. Immers, de evidentie dat het recht in voortdurende beweging is brengt met zich mee, dat alleen rechtsvergelijking het mogelijk maakt een overzichtelijk beeld te verkrijgen.

Het recht heeft in de vooravond van de 21e eeuw niet meer uitsluitend tot doel de vrijwaring van subjectieve rechten, het mag niet meer beschouwd worden als een gegeven van nationale aard, het is — zo oordeelt professor David — niet de aangelegenheid van soevereine staten maar wel van de internationale gemeenschap en het zou moeten strekken tot verbetering van het lot van de minder goedgevoelden in het bijzonder die uit de derde wereld.

Daar de nationale wetgevingen, elk op zichzelf, van weinig nut voor de oplossing van internationale betrekkingen zijn, baseerde de feestredenaar zijn hoop op een verheffing van het rechtsdenken voornamelijk op de methode van de rechtsvergelijking, die de rechter zou dienen te leiden. Eigenlijk — en op dit punt was zijn rede ten zeerste verhelderend — is het niet passend om aan rechtsstudenten op zichzelf staande cursussen van zogezegd rechtsvergelijkende aard te doceren, met titels zoals: «Vergelijkend Burgerlijk Recht», «Vergelijkend Administratief Recht», enz.. Integendeel hoort de methode der rechtsvergelijking in hoofdorde bij het doceren van de beginselen van elke rechtstak zelve in de voornaamste cursussen geïncorporeerd te worden opdat elke toekomstige jurist, dank zij een dergelijke opleiding, als rechtsvergelijker zou tewerkgaan.

Deze met enthousiasme onthaalde rede sloot het plechtig gedeelte van de feestviering af, aangezien — na het slotwoord van de voorzitter — een geslaagde receptie aan de aanwezigen werd aangeboden, gevolgd door een voortreffelijk banket.

Het Interuniversitair Centrum voor Rechtsvergelijking heeft op een voorwaar schitterende wijze zijn twintigjarig bestaan gevierd.

Eduard Marissens

Juridische uitgaven U.I.A.

Op 14 juni 1978 stelden het Departement Rechten van de Universitaire Instelling Antwerpen en de uitgeverij Ced-Sansom de eerste werken uit de nieuwe reeks «Juridische Uitgaven U.I.A.» aan de pers voor.

Het boek «Onderhoudsgeld» is een collectief werk van het Departement Rechten, dat hoofdzakelijk teksten bevat van een studiedag georganiseerd in samenwerking met de Vlaamse Conferentie van de Balie te Antwerpen. Het belicht het onderwerp vanuit verschillende standpunten: burgerrechtelijk, strafrechtelijk, fiscaal, rechtssociologisch en sociaalrechtelijk. Ook de aspecten van het internationaal privaatrecht, het gerechtelijk privaatrecht en het bewijsrecht komen aan bod. Aan «Misbruik van voorkennis inzake effectenhandel», samengesteld onder leiding van prof. Wijmeersch, hebben deskundigen en practici uit binnen- en buitenland hun medewerking verleend. Het bevat de integrale referaten en discussieverslagen van de internationale studiedag die over dit onderwerp werd gehouden door de UIA.

Beide werken illustreren duidelijk de opzet van de nieuwe reeks: een brug werpen van het vaak te theoretisch wetenschappelijk onderzoek naar de praktische noden van de rechtsbeoefenaar. Dit zal gebeuren door publikatie van zowel juridisch-wetenschappelijke als ruim vulgariserende bijdragen over een brede waaier van onderwerpen.

In het kader van de reeks verschijnen binnenkort:

«Europees recht»: een lessencyclus in samenwerking met de Belgische Vereniging voor Europees recht, onder leiding van prof. dr. J. Van Damme, docent burgerlijk recht VUB.

«Factoring»: een juridische analyse door H. Braeckmans, assistent financieel recht UIA.

«De wettelijke aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen in de Benelux»: een studie onder leiding van prof. dr. L. Schuermans, docent verzekeringsrecht UIA.

«Place de la probation dans un système de politique rationnel»: referaten en discussieverslagen van de 25e «Journées de défense sociale» onder leiding van M. Rozie, assistent strafrecht UIA.

Politierechtbanken

Ter gelegenheid van het Nationaal Congres van de Koninklijke Federatie van de hoofdgriffiers van de vrederechten en poli-

tierechtbanken te Herbeumont op 16 en 17 oktober 1976 werd een studietoelichting voor de griffies van de politierechtbanken opgericht.

Het doel van deze studietoelichting is o.m. bekend gemaakt in het *Rechtskundig Weekblad*, 1976-77, 1854.

Door deze studietoelichting werd tijdens het Nationaal Congres te Hasselt op 16 en 17 september 1977 aan de minister van Justitie een dossier met enkele vragen toegezonden.

Op één van de vragen antwoordde het kabinet van de minister op 9 juni 1978, ref. P/AG.

De vraag (nr. 5) betrof «de formaliteit» van «de staat van kosten die ingevorderd kunnen worden, door de rechters te ondertekenen en bij de stukken te voegen, zodra zij hun werk betreffende elke zaak hebben beëindigd», zoals voorgeschreven door art. 97 van het K.B. van 28 december 1950: *opstel op afzonderlijk formulier, in rand van het zittingsblad of van het vonnis?*

Voorop dient gesteld dat de taak van de griffier zich ter zake beperkt tot de bijstand aan de rechter overeenkomstig artikel 170 van het Gerechtelijk Wetboek.

Het antwoord plaatst «de materie onder de soevereine bevoegdheid van de rechtbank».

Er wordt aangehaald dat voormelde Hoven van Beroep te Brussel en te Antwerpen, de Rechtbanken van Eerste Aanleg te Mechelen, Leuven, Turnhout en Brussel betreft de kosten steeds werden opgenomen in het zittingsblad.

Het antwoord besluit: «Indien de griffier dit voorstelt aan de rechter, kan dit geen moeilijkheid met zich meebrengen».

Dit houdt in dat het zonder belang is of de staat van kosten afgedrukt is op een afzonderlijk formulier, dan wel op het zittingsblad of op het vonnis.

Op de drukwerken geleverd door het Ministerie van Justitie aan de politierechtbanken is deze staat van kosten opgenomen in de rand van het vonnisformulier.

Deze staat van kosten is o.m. opgenomen in het vonnisformulier van de grote politierechtbanken te Brussel, Antwerpen, Gent enz. en uiteraard van alle politierechtbanken die de drukwerken, geleverd door het Ministerie van Justitie, gebruiken.

Het voordeel van het aanbrengen van de staat van kosten in de rand van het vonnis bestaat er o.m. in dat de rechter deze staat samen met het vonnis ondertekent en dat de griffier later op elke vraag steeds onmiddellijk het detail van de kosten kan opgeven, zonder het strafdossier te moeten opzoeken en in dit dossier de staat van kosten.

De studietoelichting hoopt eerlang ook op belangrijke vragen van haar dossier een antwoord te mogen ontvangen.

TIJDSCHRIFTEN

De Verzekeringswereld

jg. 16. April 1978. Nr. 184.

Antoon G. Mertens, De aansprakelijkheid van de gordellozen—J. Van Deursen, Voorrang van rechts—A.J. Muylaert, In en om het parlement. Bedrijfslasten voor verzekeringsbemiddelaars—Fidelitas gastvrouw in het Rockoxhuis—UNIE-kongres 19 mei—Bagage-verzekering—R. Van de Moortele, De nieuwe tarieven van de personenbelasting—J. Van de Ryck, De verzekering «inzittenden»—Rendez-vous de septembre 1978—J. Vandeursen, Diefstalverzekering—diefstal van een gehuurde auto—Flash.

Tijdschrift voor Sociaal Recht

1978. Nr. 1 & 2.

Rechtsleer—Rechtspraak—Wetgeving.

Tijdschrift van de Vrederechters

jg. 87. Maart 1978. Nr. 3.

Rechtspraak.

Tijdschrift voor Aannemingsrecht

jg. 10. 1978. Nr. 1.

Rechtspraak.